

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

AUGUST 2013

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

AUGUST 2013

SUMAR

august
2013

4 Satul, centrul lumii,
în afara istoriei
L. BLAGA

5 Stâlpii ființei
naționale, azi
E. SIMION

ENIGME ALE ISTORIEI

11 A existat
un proces al lui Iisus?
M. DUȚU

15 Ocnașul
de la corectură
și al lui 23 august
pe invers
M. CAZACU

20 Hitler
contrazis de prizonierii
de pe „Moskva”
M. MOȘNEAGU

25 „Obiceiul
locului” îi alungă
pe englezi
G. DAMIAN

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ...

29 De ce nu are
ursul coadă
G. ROȘU

31 Inima Clujului
în imagini
Povestea Pieței Unirii
A.-L. CHIȘ

33 „Fugit
irreparabile tempus”,
dar... în același ritm
Percepția timpului
de-a lungul istoriei
C.T. DRAGOMIR

EXCLUSIVITATE

37 Grecii din livada
de pruni a Brătienilor
A. PATELAKIS

41 Complotul creat
de Securitate
C. VASILESCU

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

45 Petre
Constantinescu-Iași,
Mihail Roller,
Romulus Zăroni,
Constantin Parhon,
Valerian Zaharia,
în corespondență
G. FILITTI

magazin istoric

Anul XLVII – serie nouă – nr. 8 (557)

august 2013

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Perceperea și reprezentarea timpului în istorie pot fi bine surprinse în artă. Zeii Greciei clasice sunt înfățișați nu atât în mișcare, cât pregătiți pentru aceasta. Mișcarea intră în act odată cu Elenismul. O demonstrează și grupul statuar al lui Laocöon, cel care insistase pe lângă concitadinii troieni să nu primească darul grecilor în cetate. Drept pedeapsă, a fost omorât de doi șerpi. În imagine: detaliu dintr-o copie în marmură după o statuie din epoca elenistică, descoperită în băile lui Traian și păstrată în Muzeul Vaticanului

2 Doamna Tudosca, întâia soție a lui Vasile Lupu, domnul Moldovei, moartă în 1639. Broderie pe catifea

3 Asediat trei luni neîntrerupt de trupele conchistadorului spaniol Hernán Cortés, în 1521 (aici o imagine de secol XVII, datorată unui autor necunoscut), Tenochtitlanul, capitala Imperiului aztec și unul dintre cele mai mari orașe din lume, va fi ras de pe fața pământului, pe locul lui spaniolii construind Ciudad de Mexico

4 Iisus adus în fața lui Pilat, miniatură dintr-o Evangheliie realizată în secolul al VI-lea, după recucerirea Italiei de către bizantini. Cunoscut și sub numele *Codex purpureus Rossanensis*, este unul dintre cele mai vechi manuscrise iluminate ale Noului Testament

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
George Damian,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III, 285,
287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța
poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SATUL ȘI BOICOTUL ISTORIEI

LUCIAN BLAGA

Satul românesc, în ciuda sărăciei și a tuturor neajunsurilor cui-bărite în el prin vitrega colaborare a secolelor, se învrednicește în excepțională măsură de epitetul autenticității. Mai precis, între nenumăratele sate românești găsim atâtea și atâtea așezări cari realizează ca structură sufletească întocmai termenii definiției, pe care o acordăm satului [...] Cosmocentrismul satului nu trebuie înțeles însă ca o grotescă trăsătură de megalomanie colectivă, ci ca o particularitate, ce derivă dintr-o supremă rodnică naivitate. Fiecare sat își are sub acest unghi mândria sa, care-l împinge spre o diferențiere de celelalte sate învecinate sau mai depărtate. Satele nu țin să se conformeze toate la rânduielile unuia singur. În port, în obiceiuri, în cântec, fiecare sat ține la autonomia și la aureola sa. Instinctul de imitație, căruia o anumită sociologie i-a acordat un rol cu totul exagerat în viața umană, nu depășește decât foarte diminuat și foarte sever controlat pietrele de hotar ale colectivității unui sat.

Să se compare odată această neostentativ mândră comportare cu aceea a orașenilor, cari se supun docil tuturor ucuzurilor modei, lansate dictatorial de undeva dintr-un centru mondial. Intervine aci o diferență foarte profundă de psihologie. Orașenii trăiesc în altfel de orizonturi și sufăr aproape întotdeauna de conștiința și teama periferialității. Între marile orașe e o adevărată întrecere de a preface și de a proclama pe toate celelalte drept „provincie”. Termenul de „provincie” descrie un vast și grav complex de inferioritate.

Să se observe însă că problemele de psihologie legate de polaritatea „metropolă-provincie” nu se pun deloc pentru sufletul satului. Fiecare sat, care se respectă ca atare, există pentru sine în centrul unei lumi și are frumoasa mândrie de a fi puțin mai altfel decât toate celelalte. Fiecare sat vrea să rămână el însuși, nu vrea să dicteze celorlalte nici gustul,

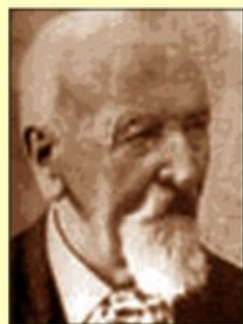

nici reguli de comportare. Se constată o oarecare aristocratică distanțare, dar cătuși de puțin afișată ca atare, între sat și sat. Acest mod de a-și înțelege existența aduce cu sine și stârnește acea varietate de aspecte în cadrul unuia și aceluiași stil, vast răspândit pe câte o întreagă țară, varietate pe care o ilustrează așa de minunat diversele „țări românești”.

Din modul cum satul își înțelege existența, mai rezultă însă și un al doilea aspect și alte consecințe, cari merită să fie reținute. Satul, situat în inima unei lumi, își e oarecum

sieși suficient. El n-are nevoie de altceva decât de pământul și de sufletul său și de un pic de ajutor de sus, pentru a-și suporta cu răbdare destinul. Această naivă suficiență a făcut bunăoară ca satul românesc să nu se lase impresionat, tulburat sau antrenat de marile procese ale „istoriei”. Satul e atemporal. Conștiința surdă, moccind sub spiza grijilor și a încercărilor de tot soiul, conștiința de a fi o lume pentru sine a dat satului românesc, în cursul multelor secole foarte mișcate, acea tărie fără pereche de a boicota istoria, dacă nu altfel, cel puțin cu imperturbabila sa indiferență. Boicotul instinctiv se ridică împotriva istoriei, ce se făcea din partea străinilor în preajma noastră. Mândria satului de a se găsi în centrul lumii și al unui destin ne-a menținut și ne-a salvat ca popor peste veacurile de nenoroc. Satul nu s-a lăsat ispitit și atras în „istoria” făcută de alții peste capul nostru. El s-a păstrat feciorelnic neatins în autonomia sărăciei și a mitologiei sale, pentru vremuri când va putea să devină temelie sigură a unei autentice istorii românești.

(Elogiul satului românesc. Discurs de recepție la Academia Română rostit la 5 iunie 1937, în Discursul oratoric românesc, Editura C.N.I. Coresi S.A., București, 2003, pp.178-182)

49 **Frăția slavă**
*Cum au edificat cehii
Bulgaria*

A.I. IONESCU

54 **Operațiuni
valutare „prin mijloace
specifice“**

F. BANU

59 **Obrazul educat
cu cheltuială se ține**
*Copii de boieri
la pension*

D.D. IACOB

**PASTILA
DE CUVINTE**

64 **Dutcă, șalău,
șuștac...**

M. SALA

65 **Milenii, secole
și o lună într-o pagină**

66 **„Armada“
pe cerul Ploieștiului**
*Bombardamentul
din 1 august 1943*

**V. AVRAM,
AL. ARMĂ**

71 **Primăria
dispune, cetățeanul
face cum vrea**
*Apărarea antiaeriană
a Ploieștiului*

L. VASILE

75 **Cu trei secole
înaintea
lui Michelangelo**
Mozaicul din Torcello

E. STOENESCU

77 **Doi stâlpi
ai Maiestății Sale**
Povestea MI5 și MI6

**C. TRONCOTĂ,
D. MATEI**

81 **Se schimbă țara**
*Ridicarea slujitorilor
și reacția boierilor*

N. MANEA

86 **Varșovia,
permanenta insurecție**
*Rezistența din 1944,
în patru întrebări
și răspunsuri*

**T. STĂNESCU-
STANCIU**

RUBRICI

90 **În București,
acum 50 ani**

63 **Pentru biblioteca
dumneavoastră**

30, 94, 95
**Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog**

descrie, de regulă, în notă satirică. Sunt puține personaje pozitive din rândul acestei categorii (în prozele lui Galaction și Agârbiceanu); pamfletele, în schimb, au impus o bogată tipologie patibulară. Să ne gândim la *Poarta Neagră*. De unde vine această ostilitate? Din comportamentul prea lumesc al preoților ortodocși, din ideea că sacralitatea nu se poate întrupa în indivizi comuni? Din incapacitatea literaturii de a întui filonul autentic religios al spiritului românesc? Oricum, s-a creat deja o tradiție în acest sens și tradiția cultivă mai degrabă duplicitățile preotului ortodox, decât virtuțile sale religioase...

7. S-a vorbit mult și se vorbește și azi în discursul mediativ despre *resemnarea, duplicitatea, neseriozitatea noastră organică, de lipsa de gravitate* și, deci, de *profundizime*, de inapetența românului pentru creația fundamentală în toate domeniile, în fine, despre *adamismul* nostru, adică de vocația de a începe și a nu termina. Să le luăm pe rând. Sunt românii mai duplicitari decât alții? Spun ei una și gândesc alta în relațiile publice și în comunicarea dintre ei? Așa se spune și probabil că așa se întâmplă în multe situații. Nu știu însă dacă este vorba de o dimensiune organică a *omului românesc*. Sincer vorbind, nu cred că suntem mai duplicitari și mai neserioși decât indivizii altor nații. Faptul că am trăit atâtea secole sub stăpâniri străine a stimulat, în mod sigur, un anumit tip de comportament duplicitar, bazat pe principiul „capul ce se pleacă

Rugăciune de prânz la turcii trăitori în România

sabia nu-l va răpune“ (*Magazin istoric*, nr. 5-6/2013). Mulți văd aici expresia lășității noastre fundamentale, nu semnul unei morale acceptabile (morală supraviețuirii). Versul poate fi citit, recunosc, în toate felurile și cine vrea să tragă o concluzie dezastruoasă despre psihologia și morală românească are posibilitatea s-o facă. Nu m-aș grăbi, totuși, să trag asemenea concluzii pe baza unui singur vers din poezia românească. Sunt și altele care sugerează alt tip de reacție în fața primejdiei. Balada *Toma Alimoș*, de pildă, pe care nu știu de ce analiștii specificului nostru o uită aproape sistematic. Ei deplâng resemnarea ciobanului din *Miorița* și zic că refuzul de a lupta trădează o lășitate organică, o lipsă de virilitate condamnată. Greșesc, pentru că interpretează abuziv pragmatic o baladă în care este vorba de o moarte ritualică și de o nuntă cosmică, spirituală, nu de o filosofie practică. *Toma Alimoș*, în schimb, sugerează altceva, mitul onoarei și al justiției, după cum *Balada Mănăstirii Argeș* exprimă un splendid mit estetic...

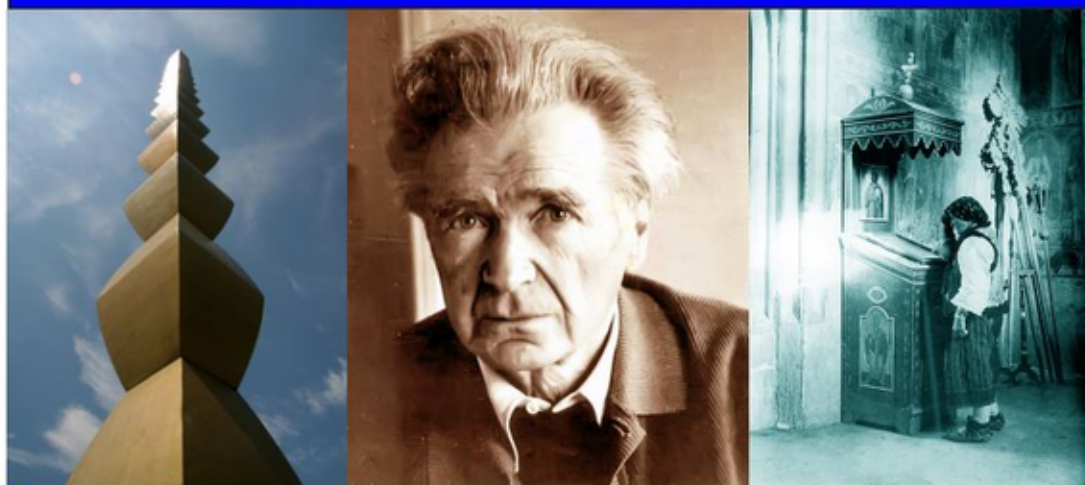
În planul spiritualității, vreau să spun, românii au o filosofie de viață mai complexă și nu-i deloc drept și nici pedagogic să-i tragem mereu de urechi în comentariile noastre negaționiste și disprețuitoare, nici să le cultivăm excesiv orgoliile. Cioran îi supune în *Schimbarea la față a României* unei terapii de șoc, în dorința de a-i trezi din somnul lor în istorie. Adevărul este că niciun popor n-a trăit în afara istoriei din moment ce el există încă și niciun popor nu este așa de inert spiritual și acultural din moment ce produce, între altele, spirite atât de sceptice și așa de strălucitoare care să-l conteste cu atâta fastuoasă vehemență.

8. Un paradox care spune ceva despre firea omului românesc și despre vocația lui de a cârți. Ne place, într-adevăr, să cârțim, să contestăm, suntem în atitudinile noastre politice mai mereu *pentru contra*, ca Ion Creangă, ne place să trăn-

Peisajul mioritic, reprezentativ

Care sunt pilonii noștri de rezistență? se întreabă academicianul Eugen Simion în prima parte a acestui eseu (Magazin istoric, nr. 7/2013), în care enumeră cinci dintre cei zece identificați. Demonstrația continuă.

Coloana infinitului; Emil Cioran; frica de Dumnezeu, dar și curățenia morală, din toate suntem câte puțin, fiecare dintre noi

ÎNSEMNAȚII RAPIDE DESPRE IDENTITATEA ROMÂNEASCĂ

Academician EUGEN SIMION

6. Nici în privința laicității și credinței, românii nu-și fac, după opinia mea, mari griji. Nu sunt necredincioși, dar nici bigoți. Au o relație relaxată cu Dumnezeu, iar cu Biserica și mai relaxată: respectă sărbătorile importante, nu și posturile (cu excepția femeilor în vârstă), merg la slujbă la Crăciun și la Paște, eventual la Bobotează și la Rusalii, își botează conștiincios copiii și, când se însoară, trec obligatoriu prin biserică, iar în viața de toate zilele amestecă pe Dumnezeu în toate combinațiile injurioase (și mă întreb de ce?!); în fine, românii nu îndrăznesc să-l conteste pe Dumnezeu, dar nici nu fac caz, repet, de necredincioșenia lor (vorba lui Steinhardt). La bătrânețe, devin mai biseroși și, fără mare anxietate (oricum, n-o manifestă), se pregătesc de marea trecere...

Religia este pentru ei, înainte de orice, o morală pe care o respectă, în genere, iar cei care n-o respectă sunt disprețuiți, sunt socotiți „lepădați de Dumnezeu”. Există printre ei și spirite autentic religioase, negreșit, dar aceștia se manifestă rar public. „Pocăiții” (sunt numiți astfel toți cei care se abat de la dreapta credință orto-

doxă) sunt priviți cu suspiciune. D. Drăghicescu se înșală când scrie că poporul român este cel mai ateu dintre toate popoarele europene, cel mai puțin credincios... Poporul român are doar o relație de toleranță cu divinitatea și, cum am zis mai înainte, încearcă să împace plăcerile lumești cu rigorile Bisericii.

Mai radicală este atitudinea față de preoți. Ei sunt deseori suspecți că una zic și alta fac. De aici a ieșit zicala că este bine să faci ce zice popa, nu ce face el; o vorbă care sugerează o adâncă mefiență nu față de divinitate, ci față de slujitorii ei pe pământ. Proza românească exprimă deseori această neîncredere. Dovadă faptul că preotul este

este resemnat în viața de toate zilele este resemnat și în istorie, și atunci cade automat în fandacșia fatalității. Literatura a speculat, oricum, această temă, a repetat-o și a impus, putem spune, în mentalul colectiv mitul fatalității noastre implacabile. Eminescu a sugerat, adevărat, ideea fatalității, dar în legătură cu destinul omului și cu ideea deșertăciunii lumii, nicidecum în raport cu istoria. Sunt românii invariabil fataliști? Boicotează ei la infinit istoria din pricina sentimentului fatalității și pe baza filosofiei lor de existență dominată de resemnarea orientală?

Sunt, probabil, printre ei și spirite care, gândindu-se că la capătul drumului îi așteaptă, orice ar face, neantul, acceptă ideea fatalității, dar că românitatea, în totalitate, este condamnată la fatalitate, nu-mi vine să cred. Fatalitatea este, înainte de orice, o temă literară, iar ca subiect de reflecție și atitudine existențială, ea apare, mai mult ca sigur, în pragul neantului, atunci când individul se întâlnește cu iminența morții. O filosofie de viață unic românească? Sunt mai degrabă de părere că, așa cum literatura lui Corneille și Racine au influențat comportamentul omului francez – după cum spun cei care au studiat această problemă –, tot așa fatalitatea românească a devenit, sub influența *Miorișei* și a altor scrieri, o dimensiune a filosofiei lor de existență. Și, la urma urmei, ce dacă am fi fataliști? Cu ce spiritul nostru ar fi mai înalt și mai profund dacă n-am accepta ideea

Preoți, ca duhovnici, poți găsi în literatura lui Agârbiceanu...

fatalității morții? Care, fie vorba între noi, tot există, tot ne așteaptă, o acceptăm sau nu. O discuție, vreau să spun, fără finalitate. Sau cu o singură finalitate...

Pentru a încheia acest discurs menit, avertizez, nu să elucideze ceea ce nu poate fi niciodată elucidat în întregime – și anume identitatea unui popor și, *ipso facto*, identitatea unei culturi – întreb încă o dată: care ar putea fi în cazul nostru punctele cardinale de care vorbește Max Gallo pe urmele lui Fernand Braudel? Sau, mai direct zis, care este *problematica națiunii române* și ce înseamnă a fi, azi, român? Răspund, evident, în stil impresionist și, deci, fatal subiectiv.

Secole de-a rândul *problematica națiunii* a fost și a rămas problema noastră esențială. Românii au trăit separați, au trăit sub ocupații străine și de-abia în 1918 au realizat unirea tuturor provinciilor locuite de români. Nu pentru multă vreme însă. După două decenii Basarabia a trecut din nou la ruși în urma

înțelegerii dintre Stalin și Hitler; apoi, o parte din Transilvania a fost luată de unguri în urma Dictatului de la Viena. După Al Doilea Război Mondial, Nordul Transilvaniei a revenit românilor, dar nordul Bucovinei și Basarabia, în totalitate, nu... După căderea comunismului, românii au putut să circule mai mult în lume. Unele statistici arată că sunt trei milioane de români, azi, în afara granițelor. Unii plecați să muncească, alții instalați deja în țările țintă. Ceea ce i-a ținut uniți până acum a fost *limba* și, prin limbă, *conștiința latinității*, pusă mereu în discuție, apărată, dovedită de istorici și filologi. Cultura română are ca temă esențială tocmai *mitul național* în sensul înfățișat mai înainte, de la poezie la istorie, sociologie și, s-a văzut, la antropologie și psihologie. În secolul al XVIII-lea tema națională este resusci-

I.L. Caragiale (ultimul din dreapta) ne-a

cănim, ca eroii lui I.L. Caragiale, dar știm să și tăcem când vorbăria altora ne agasează. Din spiritul de cârtire a ieșit critica românească puternică și vastă (atât de puternică și, uneori, atât de strălucitoare, încât îmi vine să spun că, dacă românul s-a născut poet – cum pretinde Alecsandri – românul a devenit la maturitate critic literar), din plăcerea de a vorbi a ieșit o mare operă – cea a lui Caragiale – în care unii moralisti sceptici văd un model al spiritului românesc.

Modelul există, într-adevăr, și el se manifestă mai ales în sfera politicii. Aici, da, Cațavencu, Trahanache, Tipătescu, Coana Joița se repetă de la o generație la alta și, cei mai curioși, de la un regim politic la altul, de dreapta sau de stânga, în democrație sau în dictatură. Este o exagerare, totuși, a socoti că toți românii sunt fiii eroilor lui I.L. Caragiale și singura lor menire

Iertarea păcatelor
(fotografie de Iosif Berman)

pe lume ar fi să trăcănească, să traducă, să bage intrigă, să pertracteze și să se lase conduși, în familie și în politică, de câte o Coana Joița adulterină, intrigantă și romanțioasă. Cum am spus și altă dată: de ar fi așa, n-am avea poezii și moralități pe care îi avem și, în fond, n-am fi avut și n-am avea o viață spirituală, am fi dispărut demult din istorie.

Eu cred, dimpotrivă, că românii formează o națiune coerentă, o națiune culturală și că filosofia lor de existență este complexă, cu virtuți și păcate ca oricare alta. Suntem *spirite tranzacționale*? Suntem, probabil, când ne ocupăm de negoț și intrăm în politică, dar în alte sfere de existență ne comportăm în funcție de educația și de puterea noastră de înțelegere. Mihail Ralea construiește o fantasmă pornind de la parte, nu de la întreg. Suferim de adamism? Ca sud-est european, avem negreșit o dimensiune adamică, adică începem ceva și nu totdeauna terminăm. Filosoful spaniol Ortega

y Gasset consideră că este o maladie a spiritului mediteranean. Din contactul cu grecii și cu alte popoare mediteraneene am fost, probabil, contaminați de această boală a spiritului, ceea ce nu-i foarte grav, pentru că, odată cu ea, au pătruns în psihologia omului românesc și alte calități ale spiritului elin, acela care a fondat lumea europeană. Simțul estetic, de pildă, vocația de a construi, ideea de toleranță și o anumită propensiune pentru alteritate, mai exact: disponibilitatea de a accepta pe Celălalt (pe *nemernic*, cum zice Miron Costin) și o morală, vizibilă până de curând în clasa țărănească, bazată pe *omenie*. Spiritele sceptice ridiculizează această noțiune, văzând în ea o fantasmagorie a poporanismului. Nu au dreptate, *omenia* reprezintă o formă de toleranță și un criteriu de judecată morală. Individul care nu-i capabil de omenie este un individ fără suflet, un *om neomenos* și, pentru a marca această cădere morală, românii au un proverb citat de Iuliu Zanne și folosit de Creangă: „la unul fără suflet, trebuie unul fără de lege”...

De aici și din alte fragmente putem trage, cred, o concluzie: dacă vrei să citești psihologia unui popor, consultă întâi creația lui, începând cu folclorul. Acolo poți afla, dacă știi să citești și să înțelegi ceea ce citești, complexitatea și adâncimea unui spirit colectiv și notele unui mod specific de a te situa în lume.

9. Toată lumea este preocupată, agasată, exasperată, apoi, de fatalitatea românească, cu argumentul că cine

și simbolic pentru români

recunoscute. O veritabilă obsesie. Atât de puternică, încă a fi român înseamnă a te plânge mereu de faptul că nu suntem băgați în seamă, că fiul risipitor din Occident nu se mai întoarce și, când se întoarce, nu-și mai recunoaște fratele rămas acasă, lângă părinți. Dar fratele fratelui risipitor n-a stat aici degeaba, a creat o civilizație tot așteptând întoarcerea fratelui plecat în Occident (opera lui Sădoveanu sugerează această relație și acest sentiment de așteptare în ecuația latinității noastre oriental-europene).

Fantasma recunoașterii și sentimentul uitării noastre, aici, în Răsăritul european sunt, repet, recurente în cultură și obsedante în viața de toate zilele. De aici spaima noastră de ce va zice Europa de noi, grija de a nu rămâne în urma Europei... Preocupare jumătate îndreptățită (provocați de ceea ce E. Lovinescu numea *întunericul spiritual al Răsăritului*), jumătate neserioasă, teatrală, pentru că Europa n-a fost multă vreme cu ochii pe noi și, chiar de ar fi fost, nu Europa face și desface în locul nostru. Mai degrabă noi suntem obsedați de Europa. Noi stăm tot timpul cu ochii pe ea...

j) Ce înseamnă, așadar, a fi român în epoca post-modernității și în plină criză economică și morală? Căci, mai puternică decât criza

economică, mi se pare a fi, azi, criza morală. Poate însemna multe lucruri.

Mie mi se pare că a fi român în 2013 este a fi un individ, dacă nu politizat, un individ strivit de politică. Politica a devenit preocupățiunea principală a românilor. Media românească este acaparată completamente de tema politică. Ceea ce înseamnă: o retorică intolerabilă, personaje caragialești și, ca efect, un sentiment compact de cădere în istoria mărunță, anecdotică, un sentiment de exasperare... A fi român înseamnă, în aceste circumstanțe, că el se află cu adevărat în urma Europei și că a ajuns să fie modelul negativ („barbar“) al comunității europene.

Să schimbăm palierul: ce înseamnă, totuși, *a fi bun român*? Bun, nu în sens rasial (optica filosofilor din anii '30!), ci spiritual, moral? După mine, românul este fundamental un spirit european din Răsărit, cu o puternică rădăcină mediteraneană, un spirit de sinteză – cum s-a spus, pe drept, în repetate rânduri –, un om care a trecut mereu

printr-o istorie rea, de aceea a devenit tolerant și vigilent (putem să-i spunem: temător, suspicios) și a practicat în relațiile cu alții o diplomatie bazată pe *prudență, omenie și răbdare*. În fine, românii suferă de *adamism*, au construit mai mult din fuga cailor (G. Călinescu), dar au, cu toate acestea, un sentiment puternic de stabilitate istorică și sunt, în genere, spirite stabilizatoare. Românul este, cred, un spirit creator în profunzimile lui, nu un spirit pus-tietor, chiar dacă îi place să tachineze și să cârtească. Ce i-ar mai trebui ca să reușească în istorie și să scape, acum, de reputația rea pe care i-au dat-o infractorii ei risipiți prin Europa și politicienii instalați la noua Înaltă Poartă de la Bruxelles? O administrație, desigur, mai coerentă, mai performantă și mai cinstită, suprimarea, apoi, a bacșișului, oameni politici serioși, competenți și veritabili patrioți, oratori care să gândească înainte de a vorbi, iar când vorbesc, să vorbească în spirit național și în limbaj european, o inteligenție

care să-și depășească idiosincraziile, complexele și să vegheze asupra valorilor naționale și să nu se rușineze de românitatea ei și, mai ales, să nu se conteste tot timpul; în fine, a fi un bun român european înseamnă mai multă înțelegere și mai mult respect față de condiția de a fi român... ■

În amintirea Marii Uniri

tată de iluminişti transilvăneni în scrierile lor religioase şi istorice, în secolul următor istoricii şi poezii (în frunte cu Eminescu) definesc miturile fondatoare ale naţiunii române. Mituri active, mituri rodnice, de le putem spune astfel, repetitive şi mereu îmbogăţite de cultură...

Ce elemente mai definesc problematica noastră în afară de naţiune, limbă, istorie şi continuitate în istorie şi spaţiu? Un subiect care revine în studiile despre identitatea (psihologia) românilor este acela de ordin moral, cum s-a putut constata şi din eseul de faţă. Inteligenţa românească este obsedată, putem spune, de morala colectivă sau, mai corect, de vulnerabilitatea noastră morală. Obsedată şi sceptică. Greşeşte, exagerează, uneori chiar delirează în negaţionismul ei gălăgios şi teatral (stil de melodramă),

... şi a lui Gala Galaction, el însuşi faţă bisericească

exprimat de multe ori în fraze frumoase. Semn că autorul ştie să-şi valorifice estetic decepţiile şi idiosincraziile. Două exemple: Cioran şi Eugen Ionescu... Efectul pozitiv al acestui tip de discurs moral este acela că el poate ajunge la metafizică şi, atunci, pune în discuţie inerţile noastre, tulbură ideile primite, pune, pe scurt, spiritul românesc în mişcare şi-l sileşte să se justifice şi să-şi depăşească complexele – numeroase şi persistente.

Încă o dată: care sunt punctele cardinale ale identităţii româneşti? Ce înseamnă, azi, a fi român? Aşa cita punctele de reper în următoarea ordine:

a) *spaţiul identitar* („pământul“, ţara cu istoria şi cultura ei);

b) *limba* (elementul esenţial);

c) *ideea de unitate* (în baza originii comune şi a modului de a fi);

d) *religia* (majoritar ortodoxă într-un spaţiu lingvistic latin);

e) *toleranţa activă* (morală comună, mila creştină, omenia);

f) trăind prea mult în nesiguranţă („în calea răutăţilor“), românii discută mult, prea mult, despre psihologia lor; ei se tem mereu că naţia se risipeşte în istorie şi că valorile noastre spirituale şi morale dispar; discutăm prea mult, vrem să spun, despre *specificul* nostru şi despre nestatorniciile noastre; şi aproape deloc despre *miturile*, *vrednicile*, *feldeinţa* şi *creaţiile* lor în istorie;

g) de aici ni se trage, în mod sigur, *spiritul critic* (spiritul de cărtire) exagerat şi, de multe ori, paralizant. Se spune că ar fi o trăsătură a lumii latine. Oricum, latinii de la Dunăre, fără a fi fundamental sceptici, se pun mereu în discuţie pe ei înşişi, contestă şi prin contestaţie (efectul pozitiv) ajung uneori la metafizică. *Îndoiala*, scrie undeva Cioran, este singura atitudine creatoare şi solidă în lume;

h) universalismul nu-i o trăsătură dominantă a spiritului românesc, cum este la francezi; românii au altă filosofie de viaţă: ei vor să fie, cum spune Maioreescu, *naţionali cu faţa spre universalitate* sau, în limbajul de azi, să fie *români-europeni*. Nu ambiţionează să fie dirijorii concertului universal. Vor ca vocea lor să nu fie suprimată sau acoperită de alţii. E bine, e rău? Reuşesc să se impună în lume, individual, prin creaţiilor lor (ca Brâncuşi sau ca scepticul Cioran);

i) există mai multe complexe ale spiritului românesc, cel mai puternic fiind acela care porneşte din sentimentul că valorile noastre nu sunt cunoscute şi, mai ales, nu sunt

cunoscut şi descris întocmai cum suntem

*Detaliu înfățișând scena
spălării pe mâini a lui Pilat din Pont,
Duccio di Buoninsegna,
catedrala din Siena*

Neîncumetându-se să înfrunte dezlănțuirea mulțimii strânse la judecata lui Iisus, Pilat a cerut să i se aducă apă, pentru a-și spăla mâinile, gest simbolic, prin care încerca să se desolidarizeze de crima ce era pe cale de a se comite. Spălarea mâinilor în semn de lepădare de răspundere era un obicei evreiesc, cunoscut însă atât de greci, cât și de romani, dar nefolosit în procedura romană.

Totuși, coroborarea cunoștințelor deținute astăzi cu privire la dreptul ebraic și dreptul roman cu relatările biblice pertinente oferă suficiente date pentru reconstituirea desfășurării procesului judiciar de acum aproape 2.000 de ani.

Contribuția biblică și mularea sa pe legislația aplicabilă, mai ales datorită diferențelor ce apar între cele

utilizat textele evangheliilor anterioare, adăugând unele aspecte omise. Unele dintre cele mai prețioase și mai vechi fragmente din Scripturi, care nu s-au păstrat însă, se referă la Procesul lui Iisus și sunt cuprinse în papirusul de la Manchester (125).

Din perspectiva timpului și a semnificațiilor concrete, obiecțiile teologului german Küng par exagerate. La aproape 2.000 de ani de la eveniment și în circumstanțele istorice date este dificil, dacă nu imposibil, să se pretindă o probă cu acte și precizări de amănunt. Cu atât mai mult cu cât posibilitățile de ordin tehnic de înregistrare a probelor din acele vremuri erau foarte reduse, iar interesul autorităților judiciare implicate a fost practic inexistent.

Totuși, acel *titulus* prevăzut de procedura romană de judecată și atestat de evangheliile, pe care s-a scris lapidar „INRI”, poate constitui așa-numita „minută” a sentinței, care a exprimat numele inculpatului și acuzația adusă. Nici protagoniștii operațiunii judi-

ciare, în frunte cu prefectul-judecător Pontiu Pilat, neprevăzând importanța, peste timp, a cauzei, poate că nu s-au preocupat să întocmească documente oficiale, care apoi să fie conservate.

Ipoteza formulată inițial de filosoful și martirul Iustin (100-160) și preluată ulterior de scriitorul creștin Tertulian (150-230), cea a existenței unui raport al prefectului Pilat către împăratul Tiberius (14-37) privind procesul unui pretendent la regalia Israelului și execuția sa, păstrat în arhivele imperiale, rămâne puțin probabilă.

De altfel, nu s-a păstrat nicio sentință a unui proces din Antichitate, numai pledoariile lui Cicero și Demostene (384-322 î.H.), furnizând unele informații despre derularea proceselor romane și, respectiv, grecești, în cadrul cărora interveniseră ca avocați. Primele „minute” cunoscute ale unui proces sunt datate mult mai recent, precum cele ale procesului Ioanei d'Arc (1431).

patru texte evanghelice, au născut unele controverse. Astfel, într-o conferință ținută în 1964, la Institutul de drept roman din Paris, A. Birckermann considera că cele patru evanghelii s-ar fi inspirat și ar fi relatat cursul judiciar al evenimentelor după legea pe care autorii lor o cunoșteau mai bine. Din aceea perspectivă, Marcu ar fi relatat procedura locală, iudaică, în timp ce, dimpotrivă, Luca ar fi acordat prevalență celei romane, oficiale și laice.

O analiză atentă demonstrează însă o coerență a relatărilor Scripturilor cu regulile de drept operante în cauză, cu atât mai surprinzătoare cu cât primele au fost opera unor persoane – cei patru evangheliști – lipsite de o pregătire juridică și au fost scrise la peste patru decenii de la petrecerea faptelor. Lucru ce se poate explica numai prin reproducerea fidelă a derulării evenimentului judiciar, grație unor surse directe, exacte și credibile.

Correspondența dintre descrierile biblice ale procesului

A EXISTAT PROCESUL LUI IISUS!?

Iisus este acuzat de farisei (sectă religioasă activă în secolele II î.H.-I d.H.), frescă de Duccio di Buoninsegna, catedrala din Siena (stânga) și i se pune coroana de spini, tablou de Hieronymus Bosch

Prof. univ. dr. MIRCEA DUȚU

În absența unei atestări documentare precise, desfășurarea procesului judiciar (cel mai probabil) din 7 aprilie 30, în cadrul căruia Iisus din Nazareth a fost judecat, condamnat la moarte și crucificat, a fost pusă de unii autori sub semnul întrebării. Printre ei, teologul german Hans Küng (n. 1928), care, în lucrarea *Christ sein (A fi creștin, 1974)*, considera că, atâta timp cât în privința judecării „nu avem nici dosarul judiciar” și „nu dispunem nici de depozițiile directe ale martorilor”, nu ne rămâne decât să admitem că, prin colaborarea dintre autoritățile spirituale (iudaice) și cele politice (romane), Iisus a fost condamnat și răstignit, fără a putea afirma existența și a reconstitui desfășurarea procesului propriu-zis.

Într-adevăr, niciuna dintre sursele istorice existente nu se referă direct la desfășurarea unui proces judiciar și, cu atât mai puțin, nu oferă detalii privind modul de derulare. Astfel, istoricul evreu Flavius Iosephus (37-100), în *Antichități iudaice*, s-a mărginit să arăte că, „din cauza acuzațiilor aduse de fruntașii poporului evreu, Pilat l-a ținut pe cruce”, iar Tacitus, în *Anale*, amintea că

Christos (căpetenia de la care își luaseră numele creștinii), „pe vremea împăratului Tiberius, fusese osânduit (executat) de procuratorul Pontiu Pilat”.

Singura sursă de atestare (istorică) și de reconstituire faptică a celui mai important proces din istorie au rămas cele patru Evanghelii canonice, confirmate și/ori detaliate pe anumite aspecte de izvoare istorice indirecte ori

prin elemente ale contextului juridic. Cea mai veche dintre sfintele scripturi este Evanghelia după Marcu, scrisă în jurul anului 70, deci la patru decenii după eveniment, urmată de cele ale lui Matei și Luca, bazate, în mod evident, pe prima, dar și pe un izvor necunoscut până astăzi și îmbogățite prin unele contribuții personale. În fine, Evanghelia după Ioan, plasată în perioada anilor 90-95, a

Așa-numitele „Manuscrise de plumb din Iordania” reprezintă o colecție de aproximativ 70 de manuscrise, fiecare constând din cinci până la 15 plăcuțe din plumb și cupru, de dimensiunea unui card, legate împreună, pe

o parte, prin inele de plumb. Până în prezent s-au făcut destul de puține investigații, și datorită faptului că ele se află în posesia unui beduin israelian, Hassan Saeda, care pretinde că primul care le-ar fi descoperit, în urmă cu circa 100 de ani, ar fi fost bunicul său. Conform statutului tezaurelor, statul iordanian face toate demersurile pentru a le recupera. Opiniile cercetătorilor sunt extrem de controversate: pentru unii, ar putea fi cele mai vechi scrieri creștine cunoscute; pentru alții falsuri.

Procula, are o serie de confirmări istorico-juridice și întărește probabilitatea desfășurării procesului. Din punct de vedere legal, nimic nu împiedica faptul ca soția prefectului să fi venit, împreună cu el, în anul 26, la Cezareea Maritima, iar, în aprilie 30, să-l fi însoțit la Ierusalim, cu ocazia Pesahului, când a avut loc judecarea lui Iisus.

După informațiile istoricului Suetonius (69/75–după 150), o decizie a lui Augustus a limitat la o singură vizită prezența soțiilor alături de soți, guvernatorii provinciali. La rândul său, Tacitus a relatat că un senator, Cecina, în anul 21, propunea edictarea unui decret care să-i interzică soției să-și urmeze soțul, înalt demnitar, în provinciile de guvernare; însă proiectul a fost respins de Senat. Totodată, nu putem ignora nici faptul că multe femei din societatea romană erau interesate de religia evreilor, până la a deveni „prozelite”, în sensul de a accepta,

chiar a practica o parte dintre regulile stipulate în cartea sfântă Torah. „Moda” ajunsese atât de răspândită, încât a devenit subiectul unei picante satire a poetului Juvenal (sec. I–sec. II). În fine, se poate ca Pilat să fi fost o persoană sensibilă la semnele misterioase, care se bucurau de o mare trecere la strămoși. Romanii aveau încă vie în minte tragedia lui Iuliu Cezar, care ar fi evitat fatidicile lovituri de pumnal de la Idele lui Marte, din 44 î.H., dacă ar fi aplecat urechea la spusele soției Calpurnia, care l-a rugat să nu meargă la Curie în aceea zi, pentru că, în vis, noaptea, l-a văzut rănit!

Tot astfel poate fi amintită și valoarea istorică a „privilegiului pascal”, în virtutea căruia, la alegerea mulțimii, a fost grațiat Barabas, nu Iisus. Cu toate că aceea valoare a fost contestată de unii specialiști, deoarece obiceiul se pare că nu a fost atestat decât de evanghelii, rolul

de dezvinovățire a prefectului și reaua inserare a textului episodului în cuprinsul Scripturilor prezintă confirmări juridico-istorice. Așazisul „Papirus de la Florența” cuprinde referiri la procesul verbal al unei audiențe, ținute cândva, între anii 86–88, de prefectul roman al Egiptului, C. Septimius Vegetus, în cadrul căreia acuzatul, Phibion, a fost grațiat de anumite pedepse. Acest fapt dovedește că nu guvernatorul roman avea dreptul de a grația!

La fel pot fi amintite și alte episoade relatate de evangheliile, dar contestate de unii autori, pe motivul inexistenței unor surse istorice directe, precum cel al „spălării pe mâini” a lui Pilat din Pont, al flagelării lui Iisus sau al intervenției lui Simon din Cirene ș.a.m.d. Ele cunosc o serie de corespondențe istorico-juridice și converg spre concluzia existenței și desfășurării procesului judiciar al lui Iisus din Nazareth, potrivit cerințelor legale ale timpului și cadrului concret al evenimentelor.

Dar cea mai puternică probă materială ar putea deveni, dincolo de orice considerații de ordin istorico-juridic, *Codexul de plumb*, ce ar data din secolul I, descoperit în 2006, într-o peșteră din Iordania. Pe lângă textul încă nedescifrat, documentul ar înfățișa judecarea lui Iisus, punerea coroanei de spini pe frunte de către soldații romani, iar crucificarea ar fi sugerată de crucile ce se întrezăresc în afara zidurilor Ierusalimului. ■

și regulile juridice aferente este mai evidentă în privința etapei sale romane, desfășurate în fața prefectului Pontiu Pilat. Procedura juridică romană aplicabilă în cauză – *cognitio extraordinem* – cuprindea, în principiu, patru părți: acuzarea, interogatoriul, mărturisirea acuzatului (dacă avea loc) și sentința. Chiar dacă judecătorul deținea puteri cvasine-limitate, totuși procedura nu era lipsită de garanții judiciare. Aflarea adevărului reprezenta scopul ultim, iar ideea se regăsește și în atitudinea lui Pilat. Preocupat de respectarea legii, prefectul-magistrat și-a verificat mai întâi competența de judecată. Într-o primă fază, deoarece acuzațiile aduse lui Iisus de „pârâții arhieriei” i s-au părut lipsite de caracter politic, minore, reduse la neînțelegeri de ordin religios, Pilat a încercat să retrimite

cauza spre soluționare Sinedriului, tribunalul religios iudeu. Numai la insistențele reprezentanților căpeteniilor iudaice, care au mers până la presiune, supralicitându-se acuzația de „pretenție de rege

al iudeilor”, a acceptat compromisul, iar cercetarea judecătorească a continuat.

Trimiterea cazului spre judecare tetrarhului (regelui) Galileei, Irod Antipa, aflat și el în acele zile la Ierusalim, pentru sărbătoarea Pesahului (ce simbolizează eliberarea din robia egipteană și ieșirea din Egipt a evreilor conduși de Moise), a fost considerată de unii specialiști inexactă, pe motiv că era de neconceput ca

Biciuirea condamnaților reprezenta o pedeapsă venită din spațiul oriental, adoptată și de romani. Ea nu s-a aplicat însă și cetățenilor romani, scutire de care s-a bucurat Sfântul Pavel, în calitate sa de cetățean al Imperiului. Scena flagelării, una dintre cele mai înfricoșătoare descrieri cunoscute, a fost prezentată pe larg în Evanghelia lui Matei.

zat cu o cauză, după analiză, să trimită dosarul spre judecare la conducătorul regiunii de origine a acuzatului. Cum Iisus, prin naștere, provenea din Galileea, se atrăgea formal competența tetrarhului provinciei, pe atunci Irod Antipa (4 î.H.-39 d.H.). În plus, tatăl său, Irod cel Mare (37-4 î.H.), rege vasal, dar prieten al Romei, s-a bucurat de privilegiul special de a avea dreptul să-i judece pe delincvenții proveniți dintre supuși ori din regat, fugiți în alte provincii ale imperiului,

care puteau fi extrădați de autoritățile romane, privilegiu ce s-ar fi putut să fie transmis și urmașilor. În anul 67, pe când era însărcinat de Nero cu reprimarea unor revolte antiromane ale iudeilor, viitorul împărat Vespasian (69-79) a procedat la fel cu unii supuși, arestați de autoritățile romane.

Considerat de unii „o invenție tardivă”, „pentru o mai bună inocentare a prefectului”, episodul intervenției soției lui Pilat,

Flagelarea lui Iisus și Drumul Crucii, fresce de Teofan Grecul

un prefect roman să poată renunța la judecarea unui proces în favoarea unui rege barbar. Argumentele de ordin juridic o fac însă posibilă. Un text al jurisconsultului roman Celsus Iuventus, din timpul împăratului Traian, alături de alte două cuprinse în *Digeste*, o culegere de fragmente extrase din lucrările jurisconsultilor clasici, la ordinul împăratului Justinian I (527-565), permiteau unui guvernator sesi-

Simon din Cirene (Libia) este considerat primul sfânt creștin negru. Potrivit descrierilor cuprinse în Evangheliile lui Marcu, Matei și Luca, soldații romani care îl purtau pe Iisus spre locul răstignirii l-au obligat pe Simon să îi poarte crucea. Pe când în Evanghelia lui Ioan, Iisus își poartă singur crucea.

prindă la mijloc diviziile sovietice. Pentru realizarea acestui plan dispun de cel mai bun cap politic al Mișcării, Constantin Stoicănescu, pe care îl cred capabil să ducă la bun sfârșit această operație destinată să surprindă pe ruși în înaintarea lor spre Ungaria. Hitler a fost de acord cu acest plan și Stoicănescu a pornit spre țară."

Germania a format mai multe grupuri de comando recrutate dintre legionari și etnicii germani din România care, începând din noiembrie 1944, au fost parașutate în țară. Operația a fost denumită „Gemsbock” (Capra neagră).

Planul operației „Parașutist”, care se conturează din documentele germane și sovietice și din memoriile lui Horia Sima, era următorul: o puternică ofensivă germană pornită în regiunea Balaton trebuia să se conjuge cu întoarcerea armelor Armatei a 4-a române împotriva sovieticilor. Liniile de comunicație și spatele frontului rusesc urma să fie atacate de comandourile legionare și germane. Generalul Gheorghe Avramescu nu era singurul ofițer superior român implicat în această operațiune: ancheta serviciilor secrete sovietice, rezumată într-un raport adresat direct lui Stalin la 22 martie 1945, mai conținea numele generalilor Dumitru Coroamă (1885-1956), fost comandant al Diviziei de Gardă a Palatului Regal, Enache Borcescu (fost șef al Secției I în Marele

Stat Major), Vasile Mitrea, prefect al Poliției Capitalei în 1941, Corneliu Dragalina (1887-1949), Constantin Sănătescu, și al vice-amiralului Alexandru Gheorghiu (1890-1967), fost subsecretar de Stat cu înzestrarea armatei în guvernele Sănătescu.

Dumitru Coroamă, pe când era doar colonel

Conspirația a fost descoperită din vreme de sovietici absolut din întâmplare: radio-telegrafistul primului comando murise în cursul parașutării. Andreas Schmidt, fostul lider al Grupului Etnic

German, a cerut și a obținut de la Berlin coordonatele unui agent al Abwehrului rămas în țară, un anume dr. Țăranu din Timișoara, care era și radio-telegrafist. Dar dr. Țăranu fusese arestat din vară de serviciile secrete sovietice din cauza unei imprudențe determinate de lăcomie. Înainte de a se sinucide la 24 august, Manfred von Killinger, ministrul Germaniei la București, lăsase deschis seiful în care se afla lista tuturor agen-

ților secreți din România și numărul conturilor bancare la dispoziția lor. Serviciul secret român și cel sovietic au organizat echipe care să supravegheze retragerile de bani din aceste conturi. Așa a fost arestat dr. Țăranu, amenințat cu moartea și cruțat pentru că a acceptat să participe la „jocul radio” organizat de sovietici. Pus la dispoziția comandoului Andreas Schmidt, dr. Țăranu a furnizat sovieticilor informații care au permis descoperirea întregii operațiuni. Când Andreas Schmidt și Constantin Stoicănescu au solicitat, în ianuarie 1945, un avion pentru a merge la Viena să dea raportul, acesta a fost interceptat și silit să aterizeze forțat (9 februarie 1945). Deși grav răniți, cei doi complotiști au fost duși la Moscova și interogați pe patul de spital, unde au mărturisit totul. La 3 martie, generalul Avramescu a fost arestat de serviciile de contraspionaj sovietice și a dispărut apoi, probabil, executat.

La 6 martie 1945 a debutat ofensiva germană, poetic botezată „Deșteptarea primăverii” (Frühlingserwachen), pentru care se concentraseră importante forțe blindate și care a fost un eșec,

Generalul Avramescu înconjurat de ofițeri

Noiembrie 1944-martie 1945

Istoria celui de Al Doilea Război Mondial este unul dintre subiectele cel mai intens cercetate din ultimele decenii și a cunoscut un nou avânt după deschiderea arhivelor sovietice la începutul anilor 1990. Imaginea care se desprinde

din publicarea și discutarea noilor documente aflate la dispoziția cercetătorilor permite o evaluare mult mai precisă și mai nuanțată a ofensivelor sovietice în România și Ungaria din 1944 și începutul anului 1945 și a rezultatelor lor. Se

De la stânga la dreapta, în sens invers acelor de ceasornic: Constantin Stoicănescu; guvernul din exil, creat la Viena, în decembrie 1944 (în primul rând generalul Platon Chirnoagă, ministrul de Război, Horia Sima, prim-ministru, și Vasile Cristă, ministrul Culturii); Andreas Schmidt

poate înțelege mai ușor cursul întortocheat și contradictoriu al negocierilor de armistițiu de la Stockholm și pune actul de la 23 August într-o nouă lumină. Așa se explică și condițiile aparent irealiste puse de mareșalul Antonescu pentru ieșirea României din război și convingerea lui că o rezistență în Moldova era încă posibilă.

OPERAȚIA „PARAȘUTIST” PARTICIPANTUL PE CARE L-AM CUNOSCUȚ

MATEI CAZACU

In condițiile unei atmosfere tot mai pronunțat antisovietice în țară, Horia Sima, instalat la Viena în fruntea unui guvern național român, a inițiat o serie de discuții cu Hitler și cu Înaltul Comandament al Wehrmachtului (OKW), pe care le-a de-

scris astfel în memorii: „La o scrisoare a lui Hitler prin care îmi cerea să opresc înaintarea Sovietelor prin pasurile Carpaților cu ajutorul legionarilor, i-am răspuns explicându-i imposibilitatea acestui plan, deoarece îmi lipsea teritoriul de recrutare. În locul acestei

soluții tardive, i-am propus Führerului un alt plan, care consta dintr-un 23 August invers, al cărui obiectiv era să determinăm o parte a armatei române aflate pe frontul din Transilvania, înaintând spre Ungaria, să se asocieze armatei germane și împreună să

din Spania, la 14 februarie 1937 –, ceea ce l-a împiedicat să profite de o bursă Humboldt, care i-ar fi permis să studieze civilizația din Belucistan, una dintre marile sale pasiuni.

Mai târziu, în 1941, aceeași apartenență politică, dar și intrigă „colegiale” l-au trimis în linia întâi pe Frontul de Răsărit, de unde se întoarce după doi ani la catedra de la Teologie, tot ca asistent. În acest răstimp învățase rusește și constatase de visu cum arată raiul comunist din U.R.S.S.

Experiența astfel dobândită i-a folosit în 1944-45, când demonul politicii l-a împins să se angajeze în complotul organizat de Horia Sima și Constantin Stoicănescu, de care era foarte legat. El, Ion V. Georgescu, este deci acela care a luat legătura și a convins mai mulți ofițeri superiori și înalți funcționari să se alăture nucleului de complotiști în scopul izgonirii trupelor sovietice din țară și al continuării războiului alături de Germania.

După eșecul complotului și arestarea generalului Avramescu, Ion V. Georgescu a crezut probabil că reușise să scape, deoarece niciunul dintre ofițerii superiori implicați nu a fost arestat. Știm astăzi că se înșela și că în cele câteva luni de libertate de care a beneficiat – din martie până în august 1945 –, el a fost continuu urmărit de serviciile secrete sovietice, care doreau

să-i descopere complicități și eventualele contacte din societatea românească.

La sfârșitul lunii august 1945 este arestat în plină stradă de doi bărbați în civil care i se adresează pe românește, urcat într-o mașină și condus la aeroport, unde îl aștepta un avion special. Ajuns la Moscova, este închis la Lubianka, sediul NKVD, și anchetat foarte dur (prin

privare de hrană, apă și odihnă, bătăi, presiuni psihologice) vreme de peste un an. În octombrie 1946, ancheta a fost suspendată, iar Ion V.

Georgescu a fost condus într-o celulă mai mare, fără ferestre și cu aer condiționat, cu pereții și tavanul lăcuiți cu negru. Pe jos era ciment mozaicat, ca într-o baie, cu gura de canal pentru scurgerea apei de unde se auzeau tot felul de strigăte, muzică, gălăgie, un adevărat infern. În tavan era montat un bec de 500 de wați, în celulă se instalase un microfon, era supravegheat permanent. Vreme de un an de zile n-a văzut față de om, afară de gardianul care-l păzea și îi vorbea românește. La plimbare era dus numai în miez de noapte, pe terasa închisorii de unde se vedea Moscova, o mare de lumini.

După un an de izolare, ancheta a fost reluată de același ofițer, după care a urmat verdictul: 20 de ani de lagăr. Aceasta se petrecea în 1948. A trecut pe la Verhoiansk, Uhta, Irkutsk, Krasnoïarsk și Vorkuta, în mină sau la tăiatul

pădurilor, la temperaturi greu de suportat. La Verhoiansk se îmbolnăvește de inimă din cauza frigului și este internat în spital, unde se află între viață și moarte. Într-o zi caldă de vară este scos în curtea spitalului și așezat pe un petec de iarbă, pe care începe să o mănânce. Un grup de medici și studenți se oprește în fața lui și medicul-șef le spune celorlalți: „Vedeți voi omul acesta care mănâncă iarba? Ține cu dinții la viață. Nu va muri, se va salva singur. Din iarba aceea culege tot felul de vitamine. Voința lui de a trăi îl va scoate din impas”.

În toamna anului 1955, în contextul destinderii generale Est-Vest (Conferința de la Geneva a miniștrilor Afacerilor Străine, tratatul de pace cu Austria și eliberarea ultimilor prizonieri de război germani), revine în țară, unde primește, ca dar de bun sos, o nouă condamnare: face doi ani de închisoare la Gherla, apoi din decembrie 1957 are domiciliu obligatoriu (prescurtat D.O., pe care cei inițiați îl redau prin „diplomat olandez”) la Lătești, în Bărăgan, unde se găseau și vor mai veni și alți foști condamnați politici. Până în septembrie 1962 lucrează la I.A.S. Bordoșani, apoi în lagărul Noua Culme de la Nazarcea (aici a fost în pericol să fie asasinat de un gardian) și încă doi ani la Periprava.

Este eliberat la 12 septembrie 1962, după 17 ani de închisoare, lagăre și anchete. În absența sa, familia fusese dată afară din casă, soția obligată să lucreze într-un atelier de fierărie, silită să divorțeze și să se recăsătorească, iar cei doi băieți împiedicați să facă studii. A revenit la București și și-a găsit de lucru la Tipo-

Trupe germane în timpul operațiunii „Deșteptarea primăverii”

deoarece sovieticii, informații din timp, cunoșteau în detaliu planurile adversarului.

Tot la 6 martie a fost instalat, în urma presiunilor sovietice, guvernul Petru Groza la București. Primit în audiență de regele Mihai în aceeași zi, mareșalul Malinovski i-a comunicat Maiestății Sale următoarele: „Am prins pe neamțul Schmidt, conducătorul organizației fasciste din România, și pe românul Stoicănescu, unul dintre conducătorii mișcării legionare din România, și când mi s-au arătat declarațiile acestor agenți, nu au făcut decât să întărească presupunerile pe care le aveam [...] Am fost mirat câți ofițeri în care aveam încredere pregăteau o lovitură de stat. Eu nu cred că Maiestății Sale i-ar fi convenit această lovitură de stat“.

Toate aceste evenimente au fost deja descrise în articole de specialitate de regretatul Florin Constantiniu și de istoricul german Günter Klein. Lor le-a scăpat însă un detaliu nu lipsit de importanță, care se află în memoriile lui Horia Sima: „Cel mai apropiat colaborator al lui Stoicănescu era profesorul de ebraică de la Facultatea de Teologie din București, Georgescu. Cu ajutorul acestuia, mai puțin cunoscut, Stoicănescu a înnodat fire la multe oficialități, ajungând până la cabinetul generalului Rădescu. Președintele de Consiliu nu cunoștea planul Stoicănescu, dar înclina către o soluție de forță contra ocupantului comunist, cu ajutorul maselor populare.“

Cine era acest Georgescu, cel mai apropiat colaborator al lui Constantin Stoicănescu, omul care a jucat un rol esențial în organizarea lui 23 August „invers“? Omul care a

„înnodat fire“ cu personalități importante până la cabinetul generalului Rădescu, a cărui secretară era, să nu uităm, Adriana Georgescu?

Am avut ocazia să-l cunosc personal pe profesorul Ion V. Georgescu în anii 1963-1972, la București. Avea pe atunci o funcție modestă: corector la redacția revistelor bisericești *Biserica Ortodoxă Română*, *Glasul Bisericii*, *Ortodoxia* și *Studii Teologice* – care se aflau în clădirea Administrației patriarhale din dosul Dealului Mitropoliei. Iar eu, elev de liceu apoi student la Facultatea de Istorie a Universității din București, publicam articole în aceste reviste – în special *Glasul Bisericii* – și mergeam la redacție cel puțin o dată, de două ori pe lună.

Ion V. Georgescu (zis Ivgar) era o adevărată forță a naturii: nu prea înalt, masiv, cu părul cărunt și vâlvoi, mai totdeauna încrunțat, cu veșnicii ochelari fumurii pe nas și un halat cenușiu de magazioner, avea niște mâini puternice, o voce gravă și un mers apăsător. Se șoptea că „petrecuse“ mulți ani în Gulagul sovietic, de unde revenise cu câteva grave boli cronice (nu mai știu care și câte erau). Abia peste 30 și ceva de ani aveam să aflu câte ceva din povestea vieții lui, când am citit memoriile lui Horia Sima și un articol al unui fost codeținut, Atanasie Berzeanu-Lugoș, căruia

Georgescu îi povestise amănunte din călătoriile sale „în diferite locuri“, cum se spunea în limbajul sovietic. Așa se explică umila funcție pe care o avea – corector –, deși era toabă de carte, mare specialist în demonologia Vechiului Testament, cu studii la Atena și la Paris. Se născuse la Bascov, în

Argeș, la 13 ianuarie 1909. După întoarcerea de la studii, susținuse în mod strălucit în 1938 un doctorat, tratând despre Satan în profeția lui Zaharia, ocazie cu care uimise comisia de examinare cu cunoștințele sale de ebraică, de greacă și latină (avea și o

licență în limbi clasice), plus principalele limbi moderne de circulație internațională. Peste puțin timp obține și un doctorat în istorie la Universitatea din București și este numit asistent la catedra de Exegeza Vechiului Testament, la Facultatea de Teologie, unde ținea cursuri de ebraică și de istoria culturii vechiului Orient încă din 1933. A suplinat timp de doi ani catedra după ieșirea la pensie a profesorului titular (1940-1941), dar angajamentul legionar l-a împiedicat să avanseze, rămânând doar asistent. Era și el un discipol și admirator al lui Nae Ionescu, unul dintre numeroșii teologi cu simpatii sau cu activitate în Garda de Fier. Fusese arestat în 1937 – probabil după tulburările produse de manifestațiile de la înmormântarea lui Moța și Marin, cei doi legionari morți în războiul civil

Mareșalul Rodion Malinovski

MĂRTURIE DESPRE SCUFUNDAREA DISTRUGĂTORULUI „MOSKVA“

Comandor dr. MARIAN MOȘNEAGU

Acum doi ani (Magazin istoric, nr. 10/2011) prezentam cititorilor revistei împrejurările în care, la 26 iunie 1941, distrugătoarele sovietice „Moskva” și „Harkov” au încercat să surprindă apărarea litoralului românesc printr-un atac la limita barajelor de mine și a focului artileriei de coastă.

Șansa mi-a surâs recent să identific în Arhivele Militare un memoriu pe care căpitan-comandorul în rezervă Gheorghe Mocanu, fost șef al Secției a II-a Informații din Comandamentul Marinei Militare în perioada 1 aprilie 1941-1 aprilie 1942, l-a expediat la 15 iunie 1978 Serviciului Istoric al Armatei.

Documentul, pe care îl redăm în continuare, conține informații privind ancheta și concluziile rezultate din declarațiile comandantului și ofițerilor sovietici salvați de pe distrugătorul „Moskva” și luați prizonieri de către navele Marinei Regale Române (au fost 69 de supraviețuitori).

Remintim cititorilor că distrugătorul „Moskva”, construit în anul 1939, avea un deplasament de 2.225 tone, 66.000 CP, viteza 40 noduri, cinci tunuri de 130 mm și un echipaj format din 18 ofițeri și 239 marinari.

La începutul lunii august 1941, au venit la București, la Comandamentul Marinei Regale din str. Amzei nr. 4 – trimiși de Comandamentul Diviziei de Mare din Constanța – ofițerii sovietici naufragiați la scufundarea distrugătorului „Moskva” în ziua de 26 iunie 1941, salvați și luați prizonieri de navele Marinei Române care s-au deplasat la locul exploziei. Acești prizonieri erau trei ofițeri de marină, în frunte cu comandantul navei căpitanul de ran-

gul II Jukow (sau Jidcov) [era vorba de A.B. Tuhov – *n.n.*] și doi ofițeri de aviație, salvați de pe avioanele sovietice doborâte de aviația și artileria A.A. română.

Complet nepregătit pentru primirea de prizonieri la acest Comandament (comandant viceamiralul Roșca Eugen, șef de stat major comandorul Bălan Iacob) –, subsemnatul, pe atunci șef al Secției a II-a, am improvisat pentru cazarea lor biroul Secției I (căpitanul Popescu Ion fiind de acord, s-a

mutat într-o altă cameră), cu saltele pe jos, cu rufărie și perne cazone curate; masa lor, neprevăzută și neasigurată de niciun ordin superior, am improvisat-o, de asemenea, aducând-o de la restaurantul și bufetul „Giovanidis”, de peste drum, împreună cu căpitanul Simionescu Nicolae Fux, din buzunarul nostru. Nu am putut soluționa altfel această chestiune tot timpul cât prizonierii ofițeri sovietici au stat la Comandamentul Marinei (banii cheltuiți nu ne-au

grafia Cărilor Bisericești, pe post de corector, o muncă evident mult sub nivelul pregătirii și cunoștințelor sale, dar totuși în domeniul său de activitate. Aici a reîntâlnit colegi și prieteni din vremurile trecute, alături de o pleiadă de tineri teologi destinați unor cariere de viitor.

În 1965 am fost martorul involuntar al unei întâmplări curioase. Venisem la redacție împreună cu un prieten și coleg, Ștefan Andreescu, să vedem care mai era situația articolelor noastre date la publicat și am căpătat ultimul număr, cred că 5-6 (mai-iunie) din *Biserica Ortodoxă Română*, revista oficială a Patriarhiei. Frunzărind volumul, Ștefan a constatat pe pagina întâi o inadvertență care ne-a stârnit râsul: o telegramă adresată de Chivu Stoica, președintele Consiliului de Stat, era semnată „președintele Adunării Naționale Bisericești”. A doua zi ne-am întors la redacție ca să anunțăm descoperirea și am găsit o atmosferă de înmormântare: o tovarășă de la Departamentul Cultelor însărcinată cu cenzura revistelor bisericești telefonase urlând că persoana care a comis sabotajul poate să se spânzure, deoarece nu mai are scăpare! Responsabilul din redacție era desigur corectorul Georgescu,

Spitalul lagărului din Vorkuta

mai încrunțat ca oricând, care ne-a acuzat, pe Ștefan și pe mine, că „am turnat”. Degeaba ne-am dezvinovățit noi, ne-a obligat să jurăm pe onoare că nu comiseseam acea delațiune. Am făcut-o, dar de atunci am mai rărit vizitele pe acolo. Până la urmă, incidentul s-a aplanat, revista a fost retrasă, s-a retipărit pagina cu bucluc și nimeni n-a fost sancționat. Greșeala era desigur și a tovarășei cenzor care nu fusese destul de vigilentă și care încercase să arunce toată vina pe ocașul de la corectură.

În 1967, într-o vreme de destindere politică, Ion V. Georgescu este avansat redactor principal la Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă al Patriarhiei Române, desfășurând o bogată activitate publicistică. Între 1964 și 1976 el a semnat numeroase

articole erudite în principalele reviste bisericești pe teme felurite: dialogul ecumenic și ecumenismul, teologia icoanelor, teologia frumosului etc. A tradus și articole din limbile rusă, greacă, franceză și germană, omiliile (predicile) catehetice ale lui Teodor de Mopsuestia, un teolog bizantin puțin cunoscut, recenzii, comentarii, cronici etc., făcând dovada unei mari culturi teologice și filosofice și a unei remarcabile erudiții.

În 1976, o serie de analize medicale îi descoperă o gravă patologie: TBC la fundul ochiului provocat de un tratament greșit, în urma căreia moare la 21 decembrie același an, la vârsta de aproape 68 de ani.

Cercetarea dosarului de Canchetă de la Lubianka al lui Ion V. Georgescu va permite cunoașterea în detaliu a activității sale între noiembrie 1944 și martie 1945, după cum dosarele lui Andreas Schmidt și Constantin Stoicănescu din aceeași arhivă a KGB vor aduce lumină asupra dimensiunilor reale ale operațiunii. Până atunci trebuie să ne mulțumim cu informațiile adunate din arhivele germane de istoricul Günter Klein și publicate în 1995. ■

Lubianka, sediul KGB

ții. Am întrebat despre existența portavionului „Stalin”, care figura în anuarele străine, dar nu am obținut decât informații negative (de altfel, acest portavion nu a putut fi găsit niciodată). Aceste informații „strategice” ori le erau necunoscute – ceea ce înclin să cred – ori nu au voit să le dea. Deși am revenit ades asupra lor, rezultatul a fost negativ. Bineînțeles că – la fel cu tot interogatoriul meu – nu am folosit decât conversații, întrebări – uneori repetate insistenț – , dar niciun fel de silnicie sau amenințare. Am mai întrebat insistenț dacă au fost însoțiți la larg de vreo forță de susținere. Răspunsul a fost negativ și, desigur, adevărat, deoarece nici misiunile noastre de recunoaștere, îndeosebi prin aviație, nu au descoperit nimic.

Narațiunea comandantului – aproape identică cu a celorlalți ofițeri interogați – a fost următoarea: În ajunul acțiunii se găseau în marș împreună cu distrugătorul „Harkov” de același tip cu nava-comandant „Moskva”. Au primit prin radio ordinul să întreprindă în dimineața zilei de 26 iunie o incursiune-sondă, însoțiți de bombardament de artilerie navală și simultan cu atac de aviație, asupra portului și zonei Constanța.

În zorii zilei s-au găsit la Est de Constanța, marea foarte calmă. Către ora 04.00, la răsăritul soarelui, în drum NNE-SSW au deschis focul

„Regina Maria”, unul dintre distrugătoarele române care au deschis focul asupra navelor sovietice

asupra uscatului zonei Constanța. Vizibilitatea era slabă și nu au văzut deloc navele noastre, distrugătoarele, care nu se profilau pe coastă, găsindu-se în dispersare în afara portului. În consecință, au tras în zonă asupra rezervoarelor de petrol și a căii ferate, spre Palas. Au observat că apărarea zonei a deschis focul asupra lor, după jerbele provocate de proiectile. Jerbe foarte mari și înalte cădeau lung, iar jerbe foarte mici – cam de același calibru cu al lor – îi încadrau. Un proiectil mic a lovit în partea superioară a catargului prova de pe „Moskva”, cu o viteză de circa 30 noduri, iar tirul artileriei de 130 mm – cinci piese au fost, după declarațiile lor – de 8 salve/minut.

Această fază a fost foarte scurtă. Comandantul și oamenii de la prova au observat că mustața tribord a paravanului care era lăsat s-a rupt și în curând și aceea a paravanului babord [„paravanul” este un dispozitiv instalat în prova navei sub forma a două mustăți sub apă, una la tribord și una la babord, prevăzute cu clești, explozive

mici, destinate să taie paramelele cu care sunt ancorate minele, care având flotabilitate pozitivă, se eliberează din ancoră și ies la suprafață unde devin inofensive – conform convenției de la Haga – n.n.]. Și-au dat seama imediat că au intrat în baraj de mine și că barajul de mine protector a rupt paravanul.

[„Barajul protector” este compus din mine mici, fiind așezat în fața barajului de mine principal, la circa 150 metri, destinat să rupă la atingere mustățile „paravanului” și să-l facă ineficace la intrare în barajul principal. Barajul de mine așezat la larg de Constanța fusese instalat de vase putoare de mine românești grupate sub protecția distrugătoarelor sub comanda comandorului Gheorghe Panteli, în anul 1940. Minele erau ancorate la distanțe de 100-150 metri, pe mai multe linii, astfel ca minele din liniile următoare să se intercaleze între aceste distanțe. Minele erau de tip englez, Vickers, fabricate la Reșița, sub supravegherea căpitanului de marină Tudor Popescu – n.n.]. A venit imediat la babord cu viteză mare, curbe în giratie prelungă și nu au mai putut evita barajul principal. Imediat a urmat explozia.

Cei salvați s-au găsit pe punte, atât ofițerii cât și subofițerii și trupa. Comandantul personal a fost proiectat de la comandă, ceilalți de la posturile lor. Aruncat în sus destul de departe, s-a trezit în

fost rambursați niciodată, negăsindu-se vreo formă legală). Masa consta din fripturi sau diferite minaturi și bere aduse de la bufetul „Giovanidis”.

O altă problemă grea a fost aceea de ordin medical, toți prizonierii având ochii foarte iritați, până la orbire, din cauza păcurii fierbinți în care au plutit și înnotat până la salvarea lor.

De asemenea, îmbrăcămintea lor lăsa de dorit; fuseseră îmbrăcați cu haine albe de vară cazone, cu tricouri și indispensabile, aveau capetele descoperite și [erau – n.n.] fără încălțăminte.

Inainte de începerea interogatoriului, i-am trimis la Spitalul Militar, la căpitanul doctor Paraipan, rugându-l să se ocupe de ochii lor. Dr. Paraipan i-a supus unui tratament și în câteva zile i-a vindecat, nefiind niciunul în stare gravă. Sovieticii erau foarte speriați atât pentru ochii lor, cât și pentru că se așteptau să fie omorâți – după cum fuseseră instruiți.

La început au refuzat și mâncarea și berea, precum și țigările pe care le dădeam, din aceeași temere pe care am intuit-o și pe care mai târziu mi-au mărturisit-o. Erau uluiți de grija pe care au găsit-o la noi.

I-am rugat să nu încerce să fugă,

Baterie antiaeriană lângă farul „Carol I”

pentru că nu au nicio șansă – frontul fiind departe; le-am arătat comunicatele și hărțile (nu le venea să creadă!) – și, pe de altă parte, că m-ar fi pus într-o situație grea, neavând intenția să-i imobilizez și să-i păzesc sever în plin centru al orașului, cu o singură santinelă la poarta Comandamentului și un planton pe sala birourilor. I-am pus să-și dea cuvântul de onoare de ofițeri și au rămas foarte surprinși. Le-am făcut rost de bocanci și ciorapi noi, deoarece se plimbau toată ziua prin curte și erau văzuți de puzderia de trecători care priveau la intrarea în Comandament. Se serveau de chiuveta de pe sala

Comandamentului și de closetul existent. Fiind camuflaj, aveau noaptea lumina din holul de la intrare.

După câteva zile, când i-am văzut sănătoși, mai încrezători și mai calmi, am început pe rând chestionarea lor. Translator mi-a fost un căpitan basarabean din armata noastră de uscat.

Primul chestionat a fost comandantul, ucrainean, de statură mijlocie, foarte robust, un om foarte hotărât în aparență. A început prin a lăcrima, regretând că nu s-a scufundat cu nava sa. Am încercat să-l încurajez, arătându-i că și-a făcut datoria și că acțiunea de incursiune navală întreprinsă asupra Constanței a fost executată bine, iar eșecul trebuie atribuit necunoașterii sistemului de apărare și reacție a[le] coastei noastre. Întrebările mele s-au referit la scopul și începutul acțiunii distrugătoarelor sovietice, desfășurarea, tragerile și, în sfârșit, catastrofa. În afară de aceste întrebări, am încercat să obțin informații cu privire la componența marinei sovietice din Marea Neagră, dispozitivul lor în porturi și, mai ales, de la Sevastopol, baza navală de unde veneau. Nu am obținut de la ei informații asupra componenței marinei sovietice din Marea Neagră sau asupra dispozitivului și nici asupra planului de opera-

Urmele bombardamentului aerian sovietic asupra Constanței

sovietic „Moskva” în fața Constanței de către bateria de coastă germană „Tirpitz” și decorarea cu „Crucea de Fier” a comandantului acestei baterii.

În Anuarul francez al flotelor pe 1947 *Flots des combats* [Flote de război – n.n.], distrugătorul „Moskva” este trecut „scufundat de bateria de coastă (pag. 391).”

Am întocmit acest Memoriu după 37 de ani de la producerea evenimentului pentru a ajuta Serviciul Istoric al Marelui Stat Major Român să precizeze pentru istoria militară a României adevărul asupra scufundării distrugătorului sovietic „Moskva” în fața Constanței, la 26 iunie 1941. Totodată, pentru a arăta care a fost comportarea autorității Marinei Române față de ofițerii prizonieri sovietici și condițiile interogării lor. Aceasta tot pentru istoria militară a României.

Trebuie să adaug că după 37 de ani se poate să fi scăpat fie unele detalii, fie unele precizări, doar că acest memoriu confruntat cu dosarul anchetei făcută la acea vreme de subsemnatul, dosar care trebuie să se găsească în arhiva fostului Comandament al Marinei din anul 1941, unde se găsesc declarațiile scrise ale ofițerilor sovietici, ca și concluziile

... și același instrument pe o navă germană
(foto de Grund Horst, Bundesarchiv, iulie 1941)

mele, poate stabili cu cea mai mare precizie adevărul istoric al acestui eveniment. De asemenea, poate fi infirmat cu toată certitudinea comunicatul Cartierului General hitlerist că distrugătorul „Moskva” a fost scufundat de bateria „Tirpitz”.

În ipoteza că dosarul anchetei prizonierilor de pe „Moskva”, întocmit de subsemnatul, a dispărut, declar solemn și pe răspunderea mea că acesta de mai sus este adevărul care rezultă din declarațiile ofițerilor sovietici prizonieri, că distrugătorul „Moskva” a fost scufundat nu de bateria „Tirpitz” germană, ci lovit de o mină din barajul de apărare a portului și zonei Constanța.

Distrugătorul „Harkov”

La acea vreme, după câte știu, s-a păstrat tăcere asupra adevărului, probabil fiindcă nimeni nu a îndrăznit să conteste hotărârea lui Hitler.

De altfel, probabil nemulțumiți de concluziile din dosarul întocmit de subsemnatul, imediat după ancheta mea a venit de la Berlin fostul

atașat naval german de la Moscova, care vorbea rusește, i-a luat pe ofițerii sovietici de la Comandamentul Marinei și i-a dus la „Malmaison”, unde i-a anchetat din nou.

Suspiciunii că nu m-am purtat prea binevoitor cu ofițerii prizonieri, i-am ripostat că m-am comportat conform dreptului internațional privitor la „tratamentul prizonierilor”.

După un timp, prizonierii sovietici au fost aduși din nou la Comandamentul Marinei în str. Amzei, slabi și tunși.

Au rămas câteva zile la Comandament, la mine, i-am întrebat ce au declarat la anchete ofițerului german și mi-au răspuns: „aceleași lucruri pe care vi le-am declarat dvs.” În urmă, i-am trimis pe ofițerii prizonieri cu un camion însoțit de un subofițer de marină (Bucur) la lagărul Fierbinți, unde și-au putut întâlni camarazii marinari salvați de pe „Moskva”. ■

apă, a putut vedea explozia în secunde următoare, nava ruptă în două, fragmentele scufundându-se destul de încet, timp de câteva minute. Pe urmă, a plutit în apa amestecată cu păcură fierbinte, atât el cât și toți ceilalți.

După circa o oră au fost salvați: comandantul de o vedetă rapidă românească, ceilalți cu diferite vedete, ambarcațiuni ușoare și chiar hidroavioane românești. Un ofițer foarte robust a înnotat până la mal.

Prizonierii, ofițeri și marinari, au fost îngrijiți într-o primă etapă, curățați de păcură, îmbrăcați în efecte marinărești de vară și anchețati sumar la Biroul II al Diviziei de Mare, la Constanța. Apoi, echipajul – trupa –, 69 marinari, a fost trimis la lagărul de prizonieri Fierbinți, iar ofițerii, despre care am vorbit mai sus, au fost trimiși la Comandamentul Marinei la București, pentru o anchetă mai amplă. Astfel au sosit după cum am arătat la Secția a II-a, Comandamentul din str. Amzei.

Din discuțiile avute cu ofițerii sovietici am dedus că aveau o foarte bună pregătire tehnică, ceea ce nu pot spune despre pregătirea lor tactică și strategică (sic!). Educația politică nu am putut-o constata, deoarece erau foarte laconici și sub supravegherea responsabilului politic, ofițerul cu artileria, Abramovici. De altfel, observându-le atitudinea rezervată, nu

am întins discuția asupra altor probleme decât cele care se refereau la chestiunile de marină și asupra misiunii și eșecului lor.

Au fost total surprinși de felul omenos cum au fost tratați, se așteptau la execuție, după cum am observat că-i întreținea și ofițerul politic. Când mă duceam noaptea pe la Comandament să-mi văd „băieții” și intram cu lampa electrică în mână, se ridicau speriați într-un cot, așteptând o sancțiune; le spuneam „noapte bună” și-i linișteam.

[Urmează un rezumat al celor de mai sus, la care am renunțat din motive de spațiu – n.n.]. Artileria de coastă românească nu-i putea lovi, având o bătaie redusă. Bateria germană „Tirpitz” de 240 mm a tras lung, peste distrugător, în acele câteva minute. Artileria distrugătoarelor noastre a tras bine, a încadrat, iar un proiectil a lovit superficial în arboradă.

Am dedus, în concluzie, că distrugătorul sovietic „Moskva”, în timpul executării misiunii sale de incursiune și sondă, cu bombardament asupra zonei Constanța, cu viteză mare și trageră rapidă,

a intrat în barajul defensiv de mine românești al zonei, a lovit o mină, s-a rupt în două și s-a scufundat în interval de 5-7 minute. [Însăși ruperea tranșantă în două dovedește că a fost vorba de o mină submarină, căci proiectilele de la bateria „Tirpitz”, de mare calibru, pătrunzând în navă ar fi provocat ori o gaură mare de apă, ori explozia munițiilor, care ar fi pulverizat distrugătorul, așa cum s-a întâmplat în toate cazurile când proiectilele au pătruns în navă – n.n.]. Nu am putut deduce dacă distrugătorul a manevrat în timpul tragerilor pentru a evita proiectilele provenite de la artileria distrugătoarelor sau a bateriei „Tirpitz”. Este însă neîndoios că navele sovietice s-au găsit sub acțiunea combinată a acestor artilerii și a barajului de mine defensiv de la Constanța.

Distrugătorul „Harkov”, al doilea vas, în pupa distrugătorului „Moskva”, a virat la babord, observând explozia lui „Moskva”, și a luat drumul spre Est, depărtându-se și dispărând la orizont, canarisit (înclinat) într-un bord, probabil avariat, după spusele observatorilor de la uscat.

În aceeași zi, avioanele sovietice, circa șapte, care au atacat zona, probabil într-o acțiune combinată aeronavală, au fost doborâte toate sau aproape toate.

În urma acestui eveniment, Cartierul General al lui Hitler a dat un comunicat, anunțându-se scufundarea distrugătorului

Telemetru pentru reglarea tragerilor bateriilor de coastă române...

Prima experiență neplăcută a britanicilor avea să se producă foarte devreme. Vickers și-a exprimat

intenția de a investi în industria de apărare din România în 1922, când a achiziționat 30% din acțiunile Uzinelor și Domeniilor Reșița (U.D.R.), deținute anterior de Căile Ferate Austro-Ungare. Aceasta urma să fie baza viitorului complex militar-industrial al României. Însă încă din 1920 premierul Take Ionescu, cunoscut pentru simpatiile sale pro-britanice, susținea implicarea firmei franceze Schneider-Creusot în realizarea acestui proiect.

In toamna anului 1922 Basil Zaharoff a vizitat Bucureștiul, unde a primit asigurări din partea atotputernicului pe lângă Curtea Regală Barbu Știrbei că România va colabora cu firmele britanice în domeniul apărării. Doar că în acel moment resursele financiare ale României nu permiteau stabili-

Britanicii de la Vickers oferă condiții mai bune decât francezii de la Škoda, dar nu primesc comenzi de la Guvernul României

rea unor condiții clare. Douglas Vickers s-a întâlnit în 1923 la București cu premierul Ion I.C. Brătianu și

cu Barbu Știrbei, primind aceleași asigurări. Erau vizate uzinele Astra de la Arad, care urma să fie modernizate și transformate în fabrici de armament.

Proiectul nu s-a realizat, iar în 1924 ministrul Industriei de la București, Tancred Constanțescu, transmitea o propunere prin care Vickers împreună cu U.D.R. ar fi trebuit să se alăture firmelor Škoda și Creusot la construirea unor fabrici de armament la Copșa Mică și Cugir. Douglas Vickers era sceptic cu privire la acest nou proiect, care implica mult prea multe firme, și se întreba de ce nu ar putea fi asigurate necesitățile de înarmare ale României de către U.D.R., acolo unde Vickers deținea o participare consistentă.

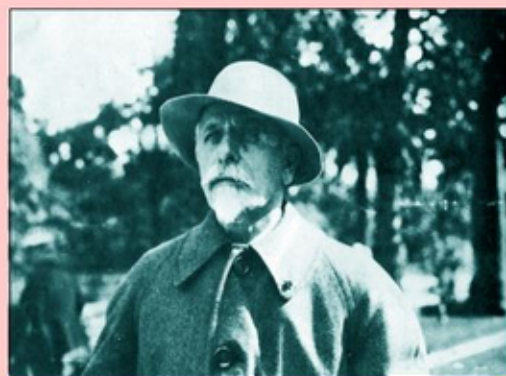
Respectă „obiceiul locului” și pun reprezentant în România pe cumnatul lui Barbu Știrbei

României l-a făcut pe Douglas Vickers să accepte semnarea la Paris, la 25 ianuarie 1925, a unei convenții de colaborare cu guvernul României. Convenția prevedea construirea unei noi fabrici la Cugir și a alteia la Copșa Mică, prima urmând să producă puști, puști-mitralieră și mitraliere, a doua piese de artilerie și tancuri. Guvernul României trebuia să asigure terenurile necesare fabricilor

și sursele de energie, în vreme ce Vickers urma să pună la dispoziție instalațiile și să asigure pregătirea profesională a muncitorilor români.

Convenția era valabilă vreme de 40 de ani, timp în care guvernul României se obliga să comande armament de la cele două uzine, cu condiția ca prețurile practicate să nu le depășească cu mai mult de 5% pe cele ale producătorilor internaționali. Noua companie Copșa Mică-Cugir era deținută în părți egale de Vickers, U.D.R. și guvernul României. În martie 1925 uzina Škoda a încercat să devină membră a acestei convenții, fără să reușească. Urmarea a fost că emiterea de acțiuni din aprilie 1925 a fost întâmpinată de o campanie de presă ostilă, care aproape a dus la eșecul finanțării noii firme. O nouă emisiune de acțiuni din vara anului 1925 a avut aceeași soartă. Reprezentanții Vickers la București erau con-

În ciuda acestui scepticism, implicarea din ce în ce mai amenințătoare a firmei Škoda, controlată de francezii de la Schneider-Creusot, în negocierile pentru industria de armament a

Basil Zaharoff, mogulul industriei de armament din Marea Britanie

O ȘANSĂ RATATĂ: COLABORAREA ROMÂNNO- BRITANICĂ ÎN INDUSTRIA DE ARMAMENT

Adversari în România: uzinele Škoda din Cehia și industriașul britanic Douglas Vickers

GEORGE DAMIAN

În lucrările care analizează politica externă a României în perioada interbelică este aproape o axiomă afirmația că principalul aliat al României a fost Franța, în ciuda unor momente când interesele noastre au fost desconsiderate (Magazin istoric, nr 8/2012). Se subînțelege uneori și ideea că eram, cumva, repartizați în sfera de influență franceză.

Relațiile româno-britanice sunt mult mai puțin cercetate și cunoscute. Se știe câte ceva despre colaborarea serviciilor de informații din cele două țări pe spațiul sovietic, despre intenția de a se realiza un canal Dunăre-Marea Neagră și o bază militară britanică la Marea Neagră. A existat și un interes clar al producătorului britanic de armament Vickers pentru realizarea unei colaborări cu industria de armament din România. Un proiect în calea căruia s-au ridicat piedici și din interior, și din exterior. Cele externe au venit mai ales din partea producătorului cehoslovac Škoda, aflat sub controlul total al grupului francez Schneider-Creusot. Și asta în vreme ce britanicii au evitat să îi concureze în vreun fel pe francezi pe piața cehoslovacă.

La sfârșitul Primului Război Mondial, mogulul industriei britanice de armament, Sir Basil Zaharoff, era convins că va urma o perioadă când noile state apărute pe harta lumii vor căuta să se înarmeze. „Primul lucru pe care aceste noi state îl vor face va fi să se înarmeze. Va trebui să fim pregătiți,

împreună cu alte bănci și finanțatori, să trimitem reprezentanți în aceste țări în momentul când vor fi libere, pentru a le oferi primul lor împrumut public, din care, bineînțeles, vom fi plătiți pentru armamentul pe care îl vor comanda de la noi“, îi scria la 31 octombrie 1918 Basil Zaharoff unui colaborator

apropiat. Iar reprezentanții casei Vickers nu au întârziat să viziteze România: practic toți directorii acestei firme dintre anii '20-'30 au trecut cel puțin o dată pe la București. Firma Vickers a încercat din răspuțeri și în zadar să stabilească o colaborare cu industria de armament din România în perioada interbelică.

Aușnit a încheiat un acord cu Vickers, prin care acesta urma să primească 2% din va-

**Cheia misterului:
de la Škoda
se puteau încasa
comisioane fără probleme**

loarea netă a comenzilor de armament guvernamentale pentru U.D.R., și în același timp U.D.R. prelua asupra sa toate obligațiile lui Vickers față de Copșa Mică-Cugir. Tot în 1934, Max Aușnit a înființat la Monaco împreună cu Vickers firma *Compagnie Européenne et Participations Industrielles (CEPI)* – care avea ca obiectiv fabricarea de armament pentru România, însă era departe de influența guvernului de la București. Noua firmă depindea în mod covârșitor de poziția lui Max Aușnit în camarila din jurul regelui Carol al II-lea, ceea ce avea să se dovedească principala slăbiciune a noului proiect.

Reorientarea politicii externe românești în anul 1939 a dus la înlocuirea lui Max Aușnit de la conducerea U.D.R. cu Ernest

Urdăreanu, mareșalul Palatului și omul de taină al lui Carol al II-lea. Lui Aușnit i s-a in-

tentat un proces și a fost condamnat la închisoare, sub pretext că a încercat să scoată sume mari de bani din țară, în vreme ce Vickers a reușit să se retragă din cea mai complicată și dificilă afacere, retragere realizată cu puțină vreme înainte ca bunele relații dintre serviciile de informații britanice și cele românești să ajungă la sfârșit.

Vickers a simțit permanent în România amenințarea firmei Škoda. Uzinele din Cehia au fost preluate încă din anul 1919 de firma franceză Schneider, care a achiziționat 73% din acțiuni și și-a menținut poziția de acționar majoritar până în decembrie 1938, când a vândut în regim de urgență toate acțiunile, după ce Germania a ocupat regiunea sudetă. În tot acest

**Dividendele le-a plătit
Armata Română,
în 1940**

timp, britanicii de la Vickers nu s-au implicat în industria grea din Cehia, însă Škoda a încercat permanent să se extindă în România. În 1929 Škoda a prezentat guvernului de la București un plan de înarmare care prevedea fabricarea de arme de infanterie și piese de artilerie împreună cu munițiile aferente. Contractul cu Škoda a fost semnat la 17 martie 1930, având o valoare totală de 6,75 miliarde lei. Încă de la semnarea acestui contract regele Carol al II-lea ar fi știut că prețurile plătite către Škoda

de România erau cu până la 25% mai mari decât cele plătite de Iugoslavia pentru aceleași categorii de armament. Izbucnirea scandalului Škoda în 1933 (*Magazin istoric* nr. 5/1968) a adus în spațiul public adevăratele prețuri plătite de România pentru armele cehice, cu mult mai mari decât condițiile din convenția din 1925 încheiată cu Vickers. Simpla acordare a comenzilor de armament către Škoda era o încălcare flagrantă a înțelegerii cu Vickers, care în plus se obligase și să își transfere producția în România. Consecințele acestor evoluții au fost dezastruoase: în 1939 puștile existente acopereau 30% din necesarul armatei, mitralierele – 70%, dintre cele 630 de obuziere necesare existau doar 248, iar dintre cele 183 de tunuri de calibrul 105 mm existau doar 72. ■

Hală de lucru din uzinele Reșița

vinși că proiectul Copșa Mică-Cugir (C.M.C.) era sabotat de Škoda.

Atitutudinea guvernului de la București era de natură să îi îngrijoreze pe britanici. În 1926 lui Vickers i s-a cerut ca viitoarea fabrică de puști de la Cugir să poată produce în același timp armele rusești de calibru 7,62, puști austriece de 8 mm și puști franceze Lebel de 8 mm, ceea ce era practic imposibil din punct de vedere tehnologic pe aceeași linie de producție. La începutul anului 1927 lucrările de construire a fabricii de la Copșa Mică nu începuseră încă, deoarece mai trebuia expropriate suprafețe de teren. De vreme ce proiectul C.M.C. avansa

Premierul Take Ionescu nu a reușit să promoveze industria britanică, deși era cunoscut ca anglofil

cu dificultate, Vickers a acceptat în 1928 ca firma Škoda să fie implicată. O altă nemulțumire a britanicilor era că deși fabrica de la Cugir era gata să producă arme de infanterie încă din 1927, nu primise niciun fel de comandă guvernamentală. Pentru Douglas Vickers a rămas permanent un mister cauza dificultăților întâmpinate în România, deși încercase să se adapteze cât mai bine obiceiurilor locului: reprezentantul firmei la București era E.G. Boxhall, cumnatul prințului Barbu Știrbei.

În 1929, la primele semne ale crizei globale ce urma să atingă și România, Vickers a început să renunțe la afacerile cu armament cu guvernul de la București. În primă fază britanicii au anunțat că renunță parțial la prevederile convenției din 1925, pentru ca în anii 1930 și 1931 să discute direct cu Škoda eventualitatea ca firma cehă controlată de francezi să preia în întregime uzinele Copșa Mică-Cugir. Prețul oferit de cehi, 30% din valoarea nominală a acțiunilor deținute de Vickers a fost

considerat mult prea mic și negocierile au fost întrerupte.

Criza economică a dus la o scădere abruptă a valorii acțiunilor deținute de Vickers la U.D.R.: de la 809 lei pe acțiune în 1929, la 130 de lei în anul 1932. În paralel, guvernul de la București prefera să comande cantități mari de armament și muniții de la Škoda, ignorând total protocolul cu Vickers din 1925. Protestele britanicilor erau întâmpinate cu promisiuni pentru viitor, la rândul lor neonorate, ceea ce a dus la decizia unei retrageri. La 30 februarie 1931, ziarul *Epoca* explica această preferință pentru Škoda: „De la Copșa

Mică-Cugir, acolo unde este prezent un comisar guvernamental, este greu de încasat comisioane fără ca acestea să

apară în registrele contabile, însă de la Škoda, unde registrele sunt la Pilsen, o astfel de operațiune nu prezintă niciun risc“.

Vickers a reușit să se retragă din România cu ajutorul lui Max Aușnit. În 1931 Banca Chrissoveloni, Banca Românească și Banca Română de Credit, împreună cu uzinele Titan-Nădrag-Călan (T.N.C., deținute de Max Aușnit) au ajuns să dețină 60% din acțiunile U.D.R., la care Vickers mai avea doar 13,3%, și Căile Ferate Austro-Ungare de la Viena încă 26,6%. În 1934

Două tentative de a emite acțiuni pentru compania româno-britanică sunt boicotate de presă

Prințul Barbu Știrbei, un apropiat al Casei Regale implicat în negocierile industriale

Mentalul colectiv acreditează faptul că ursul poate influența pozitiv Ursitoarele atunci când prezic destinul unui prunc. Anumite boli ale copiilor se vindecă dacă aceștia sunt afumați cu păr de urs (sperietura, frica), cei unși cu untură de urs cresc voinici și mai ales sănătoși...

Sărbătoarea este și momentul în care se împerechează urșii. Se crede că în această zi urșii mănâncă miere „din postava Domnului” și de aceea este pedepsit fiind tras de coadă „de a rămas așa ciont...”. Pentru ca urșii să nu producă pagube turmelor de vite, de Macavei, se pun bucăți de carne în calea lor (pe cărările pe care se știe că umblă aceștia), însoțite de rostiri apotropaice: „Na ursule mănca-re/ Să nu te dai la mioare/ Să nu te dai la vitele mele...”.

Regele Antioh (cca 175-164 î.H.)

De Macavei femeile merg la biserică cu buchete de flori, plante de leac, snopi de spice, pe care, după sfințire, le duc acasă. Florile vor fi folosite în scaldă bolnavilor pentru însănătoșire, iar din spice se va pune grâu în sămânța pentru anul următor. În unele zone din țară au loc petreceri ale

tinerilor la care „se încing” oște de la care nu lipsesc frigările pe care se pregătește carnea de urs.

In calendarul popular românesc luna august este numită și Gustar, Gusea sau Secerar, datorită abundenței roadelor câmpului, ale livezilor și ale grădinilor. Acum se coc primii struguri și se gustă pentru prima dată (dar numai după ce au fost dați de pomană...).

Calendarul popular al lunii august marchează ziua de 1 august și ca unul dintre cele mai importante începuturi de post din an, acela al Sfintei Maria, despre care se crede că ar fi fost „rupt din Postul Mare” (al Paștilor) și așezat la sfârșit de vară, când credincioșii îl pot ține mai ușor cu legumele, zarzavaturile și fructele care abundă în această perioadă. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 septembrie 2013, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– În ce a fost transformat Cazinoul din Sinaia, în perioada 1948-1949, pentru ajutorarea partizanilor comuniști greci?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna iunie 2013 este:
La Fontevraud

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Andrei Mihai Epuran**, din **Craiova**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2014.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of.P. 15, sect. 1, București

A fost odată ca niciodată

În prima zi a lunii august sunt prăznuți cei șapte frați-sfinți, care au murit ca mucenici pentru apărarea credinței în timpul domniei regelui Antioh al Siriei (cca 175-164 î.H.). În această zi se făcea agheasma pentru a stropi grădinile, spre a fi alungate insectele care produc pagube pomilor, legumelor și zarzavaturilor.

Un urs tânăr era util în cazul durerilor de spate (fotografie din București, cartierul Tei, 1928)

Gospodarii țineau sărbătoarea pentru a fi ocrotiți copiii de boli și accidente năprasnice. Femeile nu aveau voie să taie cânepa în această zi, pentru că asupra lor și a familiilor s-ar fi putut să se abată boli grave, mai ales frigurile... De asemenea, se credea că urșii ar putea să scoată snopii de cânepă din apă și să-i distrugă...

MACAVEIUL URȘILOR...

Dr. GEORGETA ROȘU

Cei care se îndeletniceau cu creșterea albinelor „tăiau fagurii” în această zi, le storceau mierea și lăsau albinelor atâta cât le trebuia peste iarnă, ca hrană. De aceea, în unele părți sărbătoarea se mai numea Macaveiul stupilor... Gospodinele pregăteau aluat și coceau turte care se dădeau de pomană împreună cu vin îndulcit cu miere. Din ceara rămasă se făceau lumânări care se aprindeau când erau vijelie mare și trăsnete.

Tot la 1 august turmele coborau de la munte în sate, iar urșii și lupii, împutinându-se hrana, coborau și ei

în sate pentru a o găsi. Mai ales urșii... Aceștia pricinuiau mari pierderi lanurilor de porumb.

Prima zi a lunii august este cunoscută și ca Macaveiul Urșilor sau Împuiatul Urșilor. Ursul a fost venerat din vremuri imemorabile ca fiind un animal puternic, imprevizibil, violent; în același timp a fost considerat și un animal sacru. În mitologia populară românească a fost investit cu puteri apotropaice (apărătoare de durerile rele), terapeuice și meteorologice. De aceea, la nașterea unui prunc, după prima scaldă, acesta era uns cu untură de urs, pentru a

fi puternic și norocos ca ursul. Pruncilor bolnavi sau aflați în suferință gravă li se dădea numele Ursul, pentru a alunga, în felul acesta, boala și moartea care-i pândeau...

Oamenii care sufereau de dureri lombare se lăsau „călcați” de urs (existau urși dresați pentru a face un fel de masaj cu labele acestor suferinzi). Macaveiul urșilor a devenit însă mai degrabă o sărbătoare în care gospodarii luptă din răsuputeri împotriva acestora, deși, în tradiția populară, ursul este un animal care aduce mai multe foloase decât pagube.

sericii (*Magazin istoric*, nr. 5/2008), numit în 1939 episcop romano-catolic al Ardealului, a criticat politica antisemită, iar după Al Doilea Război Mondial s-a ridicat împotriva regimului comunist.

Cea mai importantă lucrare a sculptorului János Fadrusz, Grupul statuar „Matia Corvin”, a câștigat marele premiu al Expoziției Mondiale de la Paris din anul 1900, unde macheta a surprins prin originalitate și măiestrie. Grupul statuar „Matia Corvin” a fost dezvelit în 1902, regele având o atitudine calmă, pacifistă, cu sabia așezată orizontal, iar calul cu toate cele patru picioare sprijinite pe soclu. Acesta este amănuntul care face ca opera din centrul Pieței Unirii din Cluj să fie specială: dacă în cazul celorlalte statui ecvestre din lume, cel puțin un picior al calului este ridicat, în acest caz, calul regelui Matia atinge solul cu toate cele patru copite.

Palate impresionante

Vizita împăratului Francisc I și a împărătesei Karolina Augusta la Cluj din anul 1817, motivată de întărirea loialității supușilor din această parte a imperiului, a entuziasmat autoritățile și comunitatea locală, în onoarea acestui eveniment dorindu-se ridicarea unui monument. Lipsa fondurilor a creat o situație favorabilă pentru procurorul Clujului (Topler Imre, funcție cu acoperire pe teritoriul administrativ al Clujului), care, animat de dorința de a fi înnobit, a hotărât ca din proprii bani să finanțeze acest proiect. După 14 ani de la vizita familiei imperiale a fost finalizat cel mai vechi monument laic

Lupa Capitolina,
amplasată în Piață

al Clujului, obeliscul Karolina, o operă impunătoare în stil baroc. Ca o crudă ironie a soartei, după ce averea procurorului a fost risipită pentru ridicarea acestui obelisc, care înfățișează intrarea cuplului regal pe una dintre porțile vechii cetăți, precum și vizita împărătesei la spitalul orașului, împăratul a refuzat să-i acorde titlul nobiliar. În 1898, odată cu începerea lucrărilor de amenajare a soclului Grupului statuar „Matia Corvin”, obeliscul a fost mutat în vechia piață a urbei.

O altă statuie care a fost înlăturată în timp din piața mare a orașului este Lupa Capitolina, donată în 1921 de Primăria Romei orașului Cluj, ca simbol al legăturii de latinitate dintre cele două localități. Mutată în 1940 la Sibiu și readusă la Cluj după război, lupoaca a fost postată în alte patru locații, diferite de locul său original.

Cea mai importantă construcție barocă din Transilvania, Palatul Bánffy, este situat pe latura estică a Pieței Unirii. Când sediul guvernului a fost mutat de la Sibiu la Cluj, iar contele Bánffy a fost numit

în fruntea acestei instituții, a considerat că pentru a-și îndeplini îndatoririle protocolare trebuia ridicat un palat pe măsura rangului său. Arhitectul Sibiului, Johann Blau-man, l-a înălțat între anii 1774-1786. Statuile din mitologia romană și greacă (Marte, Minerva, Apollo, Diana, Hercule și Perseu) care împodobesc fațada sunt opera celui mai reprezentativ sculptor al epocii baroce din Transilvania, Anton Schuchbauer. Încăperile acestui edificiu au adăpostit, pe lângă toți guvernatorii Transilvaniei, și pe doi împărați aflați în vizită la Cluj (Francisc I și Francisc Iosif I), o împărăteasă (Karolina Augusta), dar și pe cunoscutul compozitor Franz Liszt.

Lângă Palatul Bánffy se află Casele Statusului Romano-Catolic, care străjuiesc strada în oglindă. Finalizate în 1899, aveau reputația de a fi cele mai moderne și confortabile locuințe din Cluj. Simetria perfectă a acestor imobile a creat în sânul comunității ideea de „stradă în oglindă”. Pe partea vestică a pieței este Palatul Rhédey, în care au avut loc, în anul 1792, primele reprezentații profesionale de teatru din Cluj. În continuare, Palatul Jósika sau „casa cu picioare” poartă această denumire din cauza coloanelor care sprijină balconul aflat la primul nivel. Legenda spune că înainte de un examen nu e bine să treci pe sub „picioarele” casei.

Piața Unirii a avut privilegiul și norocul de a fi obiectul unor schimbări care să nu-i afecteze identitatea, pentru locuitorii Clujului devenind cel mai reprezentativ spațiu al urbei. Considerat a fi inima Transilvaniei, Clujul are la rândul său o inimă, iar aceasta este Piața Unirii. ■

PIAȚA UNIRII, INIMA CLUJULUI

ANCUȚA-LĂCRIMIOARA CHIȘ

Centrul este elementul care dă identitate unui oraș și ale cărui modificări sunt cel mai monitorizate atât din punct de vedere administrativ, cât și simbolic. De la schimbarea denumirii și până la amplasarea unor monumente, inima unei urbe pulsează în ritmul dictat de fiecare perioadă sau regim în parte. În ciuda transformărilor aduse spațiului respectiv, principiul după care se operează este acela ca individualitatea, originalitatea și specificul local să nu fie alterate, rezultatele confirmând sau dimpotrivă infirmând acest deziderat.

Piața Unirii din Cluj este un exemplu fascinant de îmbinare istorică a frumosului și funcționalității, fiind locul care adăpostește cel mai reprezentativ palat în stil baroc de pe teritoriul Transilvaniei (Palatul Bánffy), cel mai înalt turn de biserică din România (turnul Bisericii Sf. Mihail), cea mai veche farmacie din Cluj (1573), azi muzeu, două clădiri identice care continuă cu o stradă în oglindă, o „casă cu picioare”, dar și un grup statuar deosebit, care ocupă locul al cincilea în lume pe lista UNESCO în rândul statuiilor memoriale (Grupul statuar „Matia Corvin”).

Cu sabia pe orizontală

„Piața Mare” a apărut ca urmare a creșterii schimburilor

comerciale din secolele X-XI, când vechea piață centrală a localității a devenit neîncăpătoare. Plasat la intersecția celor mai importante drumuri comerciale ale zonei, noul târg a început să se dezvolte, iar extinderea ulterioară a orașului a făcut ca în jurul acestui loc să fie ridicate primele construcții. Când regele Carol Robert de Anjou a acordat Clujului statutul de oraș în 1316, locuitorii au decis să construiască o biserică impunătoare, demnă de privilegiile și libertățile nou conferite, începându-se astfel înălțarea Bisericii Sf. Mihail. Bula papei Bonifaciu al IX-lea din 1400 îi încuraja pe supușii Vaticanului de pe tot continentul să facă donații pentru întreținerea și conservarea acestui locaș de cult.

În proiectul inițial, impunătoarea construcție trebuia să aibă două turnuri, însă cel de-al doilea nu a fost niciodată construit. Actualul turn în stil neogotic, amplasat în partea nord-vestică a bisericii, a fost terminat în anul 1860, după ce a trecut prin două modificări succesive datorate unor fenomene naturale, care i-au bulversat existența: primul turn a fost mistuit de un incendiu datorat unui trăsnet, în 1697, iar al doilea a trebuit dărâmat în 1763, după ce un cutremur i-a afectat soliditatea. Având înălțimea de 80 de metri, acest turn de biserică este cel mai înalt de pe teritoriul României. Biserica nu a fost doar un locaș de cult; între zidurile sale, Dieta Transilvaniei s-a întrunit de aproape 150 de ori, iar Márton Áron, parohul bi-

Piața Unirii, la 1859

Târgul din fața Bisericii Sf. Mihail, la 1870

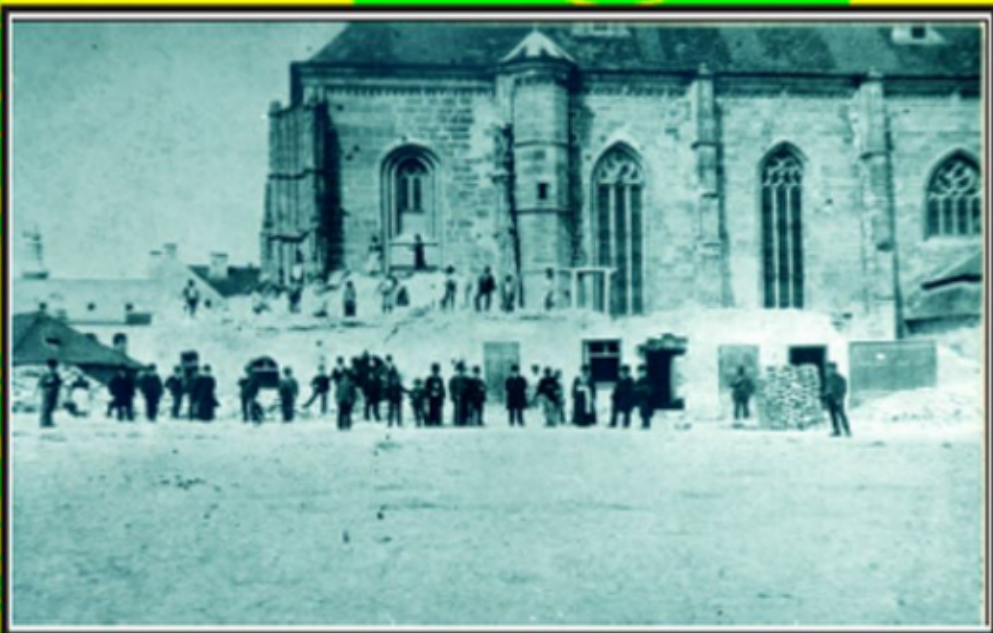

1898. Sistemalizarea Pieței

ALBUM ISTORIC

În 1859, se finisa turnul neogotic al Bisericii Sf. Mihail...

...și, în același an, se demolau clădirile de pe latura sudică

Palatul Bănffy cu cinema „Corso”, în 1930

GEORGE AMBROSIO

1936. Asfaltarea Pietei

Dezvelirea Grupului statuar „Matia Corvin”, în 1902

Latura estică a Pieței

substituirea animalului, de vreun politician ceva mai recent.

Zeia vânătorii, în mitologia greacă, era însă o mare zeiță. A învinge, de exemplu, leul din Nemea nu era o performanță oarecare, ci una cu care până și un Hercule se putea mândri. Regii mesopotamieni, babilonieni, asirieni sau ce vor fi mai fi fost erau adesea reprezentați vânzând lei. Cum leul este un animal de mare curaj și putere, vânătoarea nu mai este o urmărire, o cursă de viteză, ci o înfruntare și, astfel, timpul vânătorilor eroice este la fel de stagnant ca și acela al unui act religios.

Interessantă dihotomie a timpului apare însă în arta cretană, în prima artă europeană majoră post-rupestră. Apare și aici, în prim-plan, timpul redat de arta procesiunii religioase, a ofrandelor aduse de purtători, încolonați, de daruri, timp care se reflectă însă ori se regăsește în mișcarea și nemișcarea individului izolat, precum în frescele de la Cnossos: „Prințul cu crini“, așa-numita „Pariziana“, sau sculptural, tot în epoca minoică, în ținuta demnă și fixă a „Zeitei cu șerpi“. Relația om-animal evoluează, însă ca nu mai este, jalnic, una demonstrând o superioritate

ucigătoare a omului asupra naturii, superioritatea putea să însemne și conservare, sprijin, deci cultură, ci o superioritate a capacității de mișcare, a rafinamentului mișcării și, implicit, a capacității de a produce o altă formă de inserție a omului în timp. Picturi murale minoice, în Cnossos, redau superbe scene de acrobații, salturi complexe, executate pe spatele unor tauri în fugă. Omul primei mari civilizații europene istorice

modela timpul în funcție de dorințele sale de a se manifesta și exprima. Utilizarea timpului devine un limbaj expresiv în cultură, încetând a fi doar supunerea în fața unor necesități adaptative.

Ar merita să ne punem problema dacă multe, poate cele mai multe, dintre civilizațiile trecutului nu ar fi ajuns la dispariție, după atingerea unei strălucite culminații. Timpul lor în care mai întâi se dezvoltă este cel în care, apoi, dispar; tot ceea ce este născut, creat relevă fragilitatea existențială a marilor culturi. În fața timpului persistă culturile Israelului, Gre-

ciei, cultura Indiei, Chinei și spațiului confucian, a Romei și Islamului. „Meta-istoria“, dacă putem utiliza un astfel de termen, prevalează în timp asupra istoriei. Timpul conservă unele culturi, nu păstrează însă integral forma și nici măcar esența lor, ci doar un grup de principii care le centrează.

Decisivă pentru cultura greacă a clasicismului este lupta și, în egală măsură, transcendența valorii și virtuții. Zeii Greciei clasice sunt reprezentați nu atât în mișcare, ci în fața mișcării, pregătiți pentru aceasta. Așa este, de exemplu, „Hermes purtându-l pe Dionysos copil“, de Praxiteles, sau „Afrodita din Cnidos“ a aceluiași Praxiteles. Mișcarea este acolo în ființe, dar exclusiv ca potență ea intră în act odată cu Eleonismul. Exemplul este „Laocoon“, cu sălbatica încordare și încercare de a scăpa, a trupurilor pe care se înclădesc șerpi. Omul își exprimă capacitatea de mișcare încă de la realizarea „Discobolului“ de către Miron. Două variante ale timpului sunt simultan

Zeia cu șerpi...

... și frumoase chipuri de cretane din frescele artei minoice

Analiza raporturilor noastre cu dimensiunea timp, începută în numărul trecut, continuă.

La trecerea din preistorie în istorie, ritualul religios continuă să fie prezent în artă, locuind acum edificii, construcții, fie acestea de cult, de uz privat, spre adăpostire, comerț sau pentru întâlnirea cu veșnicia, ori palate afirmând puterea statală. Vânătoarea este însă înlocuită cu munca agricolă, cultura plantelor comes-

tibile, creșterea animalelor sau diferite alte activități și, nu rareori, iubirea, petrecerea, amuzamentul. Vorbim încă de arta care precede marea iradiere, către permanență, a spiritului european, cretan, grec sau italic. În al treilea val al evoluției timpului istoric, viteza desfășurării acestuia va crește enorm.

PERCEPEREA ȘI REPREZENTAREA TIMPULUI ÎN ISTORIE

CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

În Orientul Mijlociu și în Egipt s-ar părea însă că timpul ia un ritm cu mult mai lent decât acela avut în preistorie. A cultiva este o activitate mai înceată decât aceea de a vâna. Timpul se scurge diferit pentru vânători și pentru agricultori nu este în joc numai viteza, cu totul alta, când este vorba de activitățile celui care vânează, față de acela care sapă și ară pământul, sădește, irigă culturile de plante, culege recolte, ci și ritmicitatea astronomică și meteorologică, în funcție de care se alcătuieste calendarul muncilor agricole. Ritmul vânătoriei ține de ambianța natu-

rală a comunităților umane, dar, în primul rând, este condiționat de nevoile alimentare sau ceremoniale, când vânatul este adus ca ofrandă unei zeități.

Ritmicitatea timpului agricultorului și agriculturii ține de ciclicitatea fenomenelor astronomice, așa cum sunt acestea resimțite în spațiul terestru. Agricultură impulsionează dezvoltarea astronomiei, care este, într-o mare măsură, mai la începuturile ei, o știință a timpului, așa cum, de altfel, o spune explicit, raportându-se la obiectul ei, Platon („timpul s-a născut odată cu cerul”). Vânătoarea

nu mai este o activitate esențială în aportul de hrană către comunitățile umane, cât de cât dezvoltate, ci un mod al cultivării corpului, agilității și curajului, în vederea formării capacității de luptă, calității militare a bărbatilor. În *Ghilgameș*, cel mai vechi poem epic al lumii, eroul omonim spune: „a murit prietenul meu Enkidu, cu care am ucis împreună lei”. Leiul nu se vânează pentru hrană, în fond nici urșii sau mistreții, ci din orgoliu stupid sau din voința de a arăta o dominație tot stupidă a omului asupra naturii. Fraza lui Ghilgameș parcă ar fi fost spusă de Hemingway sau, cu

și eroi. Delacroix, prin opera sa, ne vorbește suficient despre această redeșteptare a timpului la începuturile unei lumi moderne, pentru a nu mai fi nevoie de un alt exemplu. Impresionismul și post-impressionismul ne întorc parcă, sub raportul percepției timpului, la o epocă de început a istoriei. Aceste curente și stiluri prezintă timpul dictat de plăcere, precum în mișcarea acrobatică redată în frescele de la Cnossos; avem cursele de cai ale lui Degas, precum și mișcarea balerinelor sale, balurile lui Renoir, dansurile stelelor de la Moulin Rouge, ale lui Toulouse-Lautrec. În expresionism mișcarea este contorsionată, anunțând destrămarea timpului în tragediile secolului al XX-lea.

Urmează, în artă ca și în viață, epoca timpului haotic. Este straniu că în toate aceste viziuni ale timpului nu se regăsesc Revoluția industrială, informatica, revoluția

comunicațiilor. Ele oferă, eventual, unele tehnici – de exemplu, pictura computerizată –, dar nu teme și niciun fel de concluzii existențiale.

Primul lucru care se poate spune după o astfel de privire aruncată asupra exprimării timpului în istorie ar fi acela că așa cum epocile, civilizațiile și stilurile pot fi marcate, fiecare, de un anumit tipar spațial, după concepțiile lui Spengler sau Blaga, ele pot fi caracterizate și de un model al timpului, în trecerea sa. Argumentele care pot fi găsite mai sus au un caracter prea succint și, mai ales, par-

Am ieșit aproape complet din durată, noi nu mai participăm la o evoluție creatoare, ci am intrat într-un timp fizic, strict determinist, uneori productiv, poate chiar foarte productiv, dar mai niciodată creator. A reintra în durată este o obligație atât personală, cât și universal culturală.

celar, dar ele ar putea fi oricând extinse, dezvoltate.

Cum trebuie să înțelegem însă acest timp haotic, de care avem parte și care nu pare să lase curând locul unei alte ipostaze a trecerii sau evoluției? Este simplu de răspuns, dar aceasta nu înseamnă că ar fi și ușor de făcut față condiției. Termenii în care se poate emite o concluzie sunt bergsoniani: am ieșit aproape complet din durată, din durata bergsoniană –, noi nu mai participăm la o evoluție creatoare, ci am intrat într-un timp, singurul general acceptat, pur spațializat, fizic, strict determinist, deci, încă o dată: une-

Fecioara cu pruncul în viziunea lui Cimabue (1240-1302), pictorul pe care Dante îl considera cel mai important al generației de dinainte de Giotto

ori productiv, poate chiar foarte productiv, dar mai niciodată creator. A reintra în durată este o obligație atât personală, intimă, cât și universal culturală. Este ea posibilă?

Despre o comprimare generalizată a timpului? Este o idee la fel de stupidă ca și o comprimare similar generalizată a spațiului, cine ar observa-o? Poate că de când scriu acest text tot universul s-a micșorat de 50 de ori, iar toate fenomenele s-au accelerat, în timp, de zece ori; dacă pretind aceasta, cum aş putea fi contrazis? Câmpurile de forțe se vor fi modificat, producând accelerații, și ar fi trebuit să percep această? Poate avem parte și de o modificare gravitațională. Cine ar dori să contrazică o astfel de ipoteză este rugat să citească despre relativitatea generală, direct din textele einsteiniene, de preferință, dar și din orice altă sursă pertinentă. ■

Timpul agricultorului este diferit de cel al vânătorului. Luna iulie, miniatură din manuscrisul numit Prea bogatele ore ale ducelui de Berry

exprimate în „Conducătorul de cvadrigă“ tot o operă a clasicismului, în care fixitatea chipului și corpului conducătorului este timp încremenit, care însă asigură corectitudinea și forța mișcării în spațiu a unui car de concurs ori de luptă, de care corpul uman este acum desprins, dar pe a cărui exprimare, ca mișcare extremă, abia astfel o realizează într-un mod perfect.

„Prietenul meu Enkidu, cu care am ucis împreună lei“

Arta mare a perioadei de culminație a Greciei antice redă izvorărea timpului din eternitate. Zeul, eroul, supraomul, artistul, în măsuri diferite, dar în cele din urmă toți trăiesc în eternitate, actele lor se propagă în timp. La Roma timpul are o singură semnificație, pe care continuă să o exprime și azi: timpul nu este altceva decât iradierea continuă a importanței, influenței și puterii imperiului inițial în nume propriu, apoi spre a consemna divinitatea Creștinismului sau, mai târziu, valoarea artei, a capacității umane de creație.

În Renaștere găsim procesul invers. Dacă în clasicismul antic timpul iradia din eternitate, în Renaștere timpul revine în etern. Acesta este lucrul pe care îl spun „Fecioarele cu Pruncul“, la Cimabue,

Giotto, Fra Angelico, da Vinci, Rafael. Umanitatea, deci temporalitatea (inițială doar, desigur) a Fecioarei aduce în lume eternitatea Fiului lui Dumnezeu; oricum timpul este în mâna Divinității, ca profeție, orientare, semnificație. Mișcarea este însă –, nefindoielnic, una cu dublu sens: eternul se întoarce, prin voința divină, în lume.

Există și o altă mișcare dinspre temporar către veșnicie. Când privești portretele realizate după marile personalități ale vremii de artiștii geniali ai Renașterii, înțelegi repede că timpul nu poate ucide pe oricine decât în cea mai puțin semnificativă dintre variantele posibile. Portretul lui Galeazzo Maria Sforza, de Polaiuolo, cele ale lui Francesco Maria de la Rovere sau Bindo Altoviti, de Rafael, al Ginevrei de Benci de Leonardo da Vinci, al lui George Villiers duce de Buckingham, de Rubens, al lui Ippolito de Medici, de Tizian, ori ale marilor modele ca Simoneta Vespucci pentru Botticelli sau Laura Dianti pentru Tizian te fac să realizezi de îndată că aceștia nu erau pur și simplu oameni, ci eroi care aduc ceva din timp în eternitatea indestructibilă. Timpul turbulent al luptelor apare, și el, în Renaștere, precum în „Bătălia de

la San Romano“ de Paolo Uccello.

În general însă, timpul Renașterii nu are în primul rând viteză, ci demnitate. S-ar părea că maxima rostită de Augustus, din spusele lui Suetoniu – *Festina lente*, Grăbește-te încet –, este un principiu și al acelei epoci. Nu este vorba însă de extra-temporalitatea hieratică a Bizanțului, ci de o măsură justă în relația timp – eternitate.

Uniformizarea, am zice newtoniană, a timpului, caracterul său exact, măsurat, de referențial absolut, apolinic, apare în clasicismul post-renascentist, contravenind, în epocă, unui timp al barocului, căruia îi este propriu o natură mai curând ba-hică, precum în scenele mitice ale lui Jordaens. Romantismul reia mișcarea luptei, exprimă timpul agitat și năvalnic al marilor conflicte intime sau sângeroase, implicând regate, regi

Helios, o divinitate asemănătoare (uneori identificată) cu Apollo, își conduce cvadriga trasă de cai pe bolta cerească; seara coboară în apele Oceanului pentru a reporni a doua zi la drum

Tineri greci în uniforme de partizani, în 1949, la Florica

Din aceste trei țări, în urma înțelegerilor stabilite între partidele comuniste, emigranții greci au fost trimiși în Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România și Uniunea Sovietică.

Era începutul unui drum lung și anevoios, era primul contact cu realitățile din noile state socialiste, ce aveau să aducă și primele dezamăgiri.

În România au fost trimiși cei mai mulți copii, bolnavi și invalizi de război, ca și numeroși civili în vârstă. Partidul Comunist Grec (P.C.G.) și-a stabilit sediul la București. Aici vor trăi și activa în secret, conform principiilor conspirativității, liderii comuniști greci; de aici a emis postul de radio clandestin „Grecia Liberă” și tot aici se vor tipări cele mai multe cărți, ziare și reviste în limba greacă.

Pentru refugiați, locul ales a fost domeniul familiei Brătianu de la Florica (Ștefănești, Pitești), una dintre cele mai bine organizate gospodării din țară. Moșia dispunea de câteva clădiri mari, lângă care s-au construit, în perioada iunie-octombrie 1949, 28 de barăci (de 40x8 m), în livada de pruni. Fiecare baracă putea adăposti între 120 și 150 de

persoane, separat pentru bărbați și pentru femei. Cei căsătoriți stăteau în barăci mixte. Pentru nevoile comunității s-au mai construit

Mai 1949, la Florica; în dreapta părinții mei

un teatru, cu o capacitate de 300 de locuri, o cantină, unde puteau servi masa serii de 400 de persoane, o școală și o grădiniță. Vila „Căpșunica” a fost transformată în spital și farmacie.

Primii 75 de greci au sosit la Florica în luna iunie 1949. Ei au fost aduși de la spitalele din București și Sinaia, după însănătoșire. Imediat au început să lucreze, alături de muncitorii români, care transformaseră domeniul într-un adevărat șantier de construcții. În luna august 1949, motonava „Transilvania” aduce în mod secret, din Albania, în portul Constanța, 3.200 de emigranți greci. De aici, cu trenul, ajung la Florica, unde în jurul gării s-au amenajat clădiri-birouri pentru înregistrare și administrație.

Pentru buna funcționare a coloniei, oficialitățile române au numit o comisie formată din șapte membri, un director

și șase directori adjuncți, fiecare responsabil pentru un anumit domeniu (sănătate, educație, curățenie etc.). Pe de altă parte, emigranții greci au format și ei un birou politic, alcătuit din șapte membri, și un consiliu popular.

E ușor de imaginat că nu se puteau rezolva lesne toate problemele create de acest furnicar de oameni, de vârste diferite (40% erau de peste 45 de ani), foarte mulți invalizi, din familii destrămate, orfani, cu pregătire diferită, lipsă de experiență etc.

Crucea Roșie, în colaborare cu autoritățile române și cu liderii comuniști greci, s-a străduit să aline durerile și să dea speranță acestor dezrădăcinați, dar problemele cu care se confruntau erau multiple și complexe, mai ales că foarte mulți doreau să se repatrieze, iar alții nu simpatizau regimul comunist.

Au fost derulate, în mare grabă, unele programe de asistență medicală, școlară și profesională. Copiii au început să meargă la școală, unde lecțiile, la început, se făceau în limba greacă, iar pentru cei de origine slavomacedoneană în limba maternă, ca apoi, să se facă în limba română, doar câteva ore fiind predate în limba greacă.

Pentru invalizi s-au creat școli profesionale, cu durată de doi ani, cu calificări în meseria de tehnician radio, proiectant, electrician, sudor. Cursurile au fost urmate de 226 de invalizi, cărora li s-a dat o mică indemnizație, pe

Biserica „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul”, de la Florica, unde sunt înmormântați cei mai mulți dintre membrii familiei Brătianu

Exclusivitate

La sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, în Grecia s-a desfășurat un război civil (1946-1949), ale cărui grave consecințe aveau să se resimtă mulți ani. Lupta crâncenă între comuniști și anti-comuniști s-a soldat cu peste 100.000 de morți și mii de refugiați. Forțele guvernamentale au fost susținute de Anglia și S.U.A., iar comuniștii greci s-au bucurat de sprijinul moral și material al noilor democrații populare; fără această susținere, războiul s-ar fi terminat mult

mai devreme sau poate nici n-ar fi început.

Primii care s-au căsătorit la Florica au fost părinții mei, Patlakis Evangelos și Ghermanaki Maria, în noiembrie 1949; hainele le-au luat cu împrumut de la săteni

SATUL FLORICA, UN CĂMIN PENTRU REFUGIAȚII GRECI

APOSTOLOS PATELAKIS (Salonic)

Partidele comuniste din țările satelit ale U.R.S.S. erau la curent cu tot ce se întâmpla în Balcani, și în special în Grecia, colaborând între ele sub directa îndrumare a Moscovei. Guvernele noilor state socialiste, în mod secret, pentru a nu fi acuzate de intervenție în treburile Greciei, au furnizat partizanilor greci cantități însemnate de alimente, îmbrăcăminte, medicamente, armament, camioane, cai, combustibil etc.

O comisie română, un birou politic gree

Reprezentanți din țările Cominformului (succesorul Co-

minternului; a activat între 1947-1956), la propunerea reprezentantului Greciei, iau hotărârea de a acorda drept de azil copiilor între 3 și 14 ani, aflați în zonele de conflict și a căror viață era în mare pericol. În anii 1948-1949, aproximativ 28.000 de copii, în special din Grecia de Nord, au găsit adăpost și îngrijire în coloniile de copii create în șapte țări socialiste, printre care și România, țară în care s-au refugiat în jur de 5.600 de copii.

Crucea Roșie Română a creat 12 colonii, cele mai mari fiind la Tulgheș, Sinaia, Oradea etc. Tot în această perioadă au fost aduși în România circa 1.000 de par-

tizani bolnavi și răniți. Aceștia au beneficiat de îngrijiri medicale deosebite la spitalele Elias și Central din București, precum și la Sinaia, unde Cazinoul a fost transformat în spital.

La sfârșitul lunii august 1949, armata partizanilor a suferit o grea înfrângere, care a pus capăt sângerosului război civil. Visul comuniștilor de a crea o republică populară s-a stins. Partizanii greci au trecut în Albania, împreună cu întreaga conducere militară și politică, unde au fost dezarmați și li s-a oferit azil politic. Mii de partizani, precum și civili și răniți se aflau, de asemenea, în Bulgaria și Iugoslavia.

dio „Grecia Liberă“, ca și ale celui local.

Regizorul Iannis Veakis a creat o trupă de teatru, punând în scenă, cu mare succes, piese din repertoriul elen, iar muzicianul Lakis Haggis a organizat un ansamblu de dansuri și cântece, cu care a făcut turnee în centrele unde erau comunități grecești. De trei ori pe săptămână, la Casa de cultură rulau filme, de regulă rusești. S-au constituit două echipe de fotbal și două de volei care, uneori, jucau cu echipele satelor din regiune. Se organizau excursii și numeroși emigranți au beneficiat de concedii la mare și la munte.

Cu nostalgie

Tinerii cu aptitudini speciale au urmat cursurile școlii de partid de la Breaza, unde predau liderii comuniști greci, printre care și Nikos Beloiannis, membru al C.C. al P.C.G. Beloiannis a fost trimis în iunie 1950 în Grecia pentru a coordona celulele de partid care activau ilegal, dar a fost prins și executat la 30 martie 1952. A fost un moment de mare tristețe pentru grecii de la Florica, mulți cunoscându-l personal. Pentru a-l cinsti, bustul său a fost înălțat pe un soclu în fața blocului nr.7, unde s-a creat un parc. Cu acea ocazie numele satului a

fost schimbat din Florica, numit așa în amintirea primei fiice a lui Ion C. Brătianu, în Partizani.

Spre sfârșitul anului 1953, când situația coloniei era mai bună ca oricând, s-a hotărât, în mod ciudat, ca satul Partizani să se desființeze și grecii să fie trimiși în diferite centre industriale. Cauzele desființării nu ne sunt încă bine cunoscute. Probabil că divergențele dintre liderii comuniști greci ar fi putut declanșa reacții nedorite în rândul emigranților (cum s-a întâmplat în 1955, la Taşkent). De aceea s-a hotărât să fie dispersați în diferite localități, unde puteau fi ținuti mai ușor sub control și ascultare. Treptat, în anii 1953-1954, grupuri mai mici sau mai mari s-au îndreptat spre Mănești, Nehoiu, Moinești, Galați, Oradea, Medgidia, Fălțiceni, iar invalizii cu familiile lor au fost trimiși în stațiunea Vâlcele, lângă Sfântul Gheorghe.

Au existat și destui emigranți, în special dintre cei care aveau copii sau părinți în Grecia, care doreau arzător să se repatrieze, cu toată opoziția liderilor comuniști greci. Pentru aceștia, ei erau trădători, dușmani, lași, fără personalitate etc. Dar, la cerere, statul grec le-a aprobat repatrierea și, la 15 august 1954, aproximativ 900 de persoane s-au îmbarcat la Constanța pe nava grecească „Theti“, cu destinația Salonic. Erau primii greci din România care se reîntorceau în patrie, după aproape cinci-șase ani de exil.

Cei de la Florica n-au dorit să plece. Era noul lor sat (peste 90% proveneau din mediul rural), un sat grecesc în inima României. Un sat cu Sfat Popular, președinte, secretar, cu școală, creșe, spital, biserică, poștă, post de pompieri, birouri, magazine, cafea, cofetărie, unde toți se cunoșteau. Mulți s-au căsătorit aici și tot aici s-au născut foarte mulți copii, pe al

cărora certificat de naștere scrie „Comuna Partizani“. Dar cel mai important, mai ales pentru cei în vârstă, era faptul că aici vorbeau grecește.

După atâția ani de la emigrarea în România, grecii se gândesc cu nostalgie la acel sat, unde a rămas, până azi, în zona blocurilor, denumirea „La greci“. ■

Școala ridicată pentru elevii greci

lângă pensia de invaliditate primită de la statul român.

Ziar, post de radio, trupă de teatru

Pentru cei apti de lucru, s-au creat în sat câteva ateliere meșteșugărești (confecții textile, cizmărie, tâmplărie, frângherie) în cadrul cooperativei „Flamura Roșie”, unde lucrau în jur de 350 de persoane.

Peste 150 de persoane lucrau la fermele de porci, de vaci, găini și de iepuri. Mulți lucrau la renumita fermă viticolă, precum și la cea de legume. Ferma „Partizani” a obținut primul loc în întrecerea socialistă pe țară, iar Marigo Tsiolakidou a fost

neglijată munca de partid și pregătirea ideologică. S-au format organizații de bază, iar la 10 octombrie 1949, la Florica, a avut loc prima Conferință a emigranților politici. Au fost abordate toate problemele legate de viața emigranților și s-a hotărât ca persoanele apte de lucru să fie trimise în centre industriale, precum Hunedoara, Călan, Cugir, Craiova, Botoșani (iunie-decembrie 1950 – în total 1.350 de persoane), iar copiii mai mari la școli profesionale în diverse orașe.

La 20 iulie 1950 au fost transferați din Bulgaria la Florica alți 800 de emigranți, iar din colonii 400 de copii pentru a se întâlni cu mamele lor.

Astfel, numărul emigranților care au trecut pe la Florica a fost în jur de 4.465 (aproape 80% dintre emigranții adulți), celălalt mare centru pentru emigranți fiind la Brăila. În august 1950, numărul total al emigranților în România ajunsese la 11.347 de persoane.

Din 1950 s-a trecut la construirea de blocuri de

locuințe la Florica, așa încât din 1951 până în 1953, coloniștii au fost treptat repartizați în cele 20 de blocuri noi. Grecii au lucrat în treptate, alături de muncitorii români, pentru a construi cât mai repede aceste blocuri. Aici au avut condiții de viață destul de bune, încălzire centrală, apă caldă, băi, pivnițe etc. După o mică perioadă de adaptare, ei au început să-și întemeieze familii. Curând au început să se nască primii copii din exil. Existau însă numeroase perechi care își așteptau copiii din diferite țări; reîntregirea familiilor va dura mult, producând nemulțumiri și chiar o revoltă a părinților, înăbușită de liderii greci cu sprijinul Securității române.

Partidul Comunist Grec a acordat o atenție deosebită propagandei comuniste, activităților culturale și distracției. Un grup de intelectuali, în frunte cu scriitorul Victor Sivetidis, a editat ziarul emigranților *Nea Zoi* (Viață nouă), iar la Casa de cultură se puteau asculta emisiunile postului de ra-

Bustul lui Nikos Beloiannis a fost reamplasat, prin 1993-1994, în fața clădirii Comunității elene din Pitești, cu ajutorul primarului Tudor Pendiuc

prima femeie emigrant politic premiată pentru hărnicie și rezultate deosebite. Unii emigranți lucrau în satele vecine sau la Pitești.

Dar, cu toate greutățile inercențe începutului, nu trebuia

Blocul nr. 7, construit de greci la Florica, în fața căruia s-a aflat bustul lui Beloiannis

O unitate de vânători de munte în Basarabia; după 1947, sovieticii au desființat această armă, care a fost reînființată abia după plecarea consilierilor sovietici

toamna lui 1948 Gheorghe Arsenescu se reîntoarce la Câmpulung, unde se ascunde într-un adăpost dinainte pregătit. În aceeași perioadă ia legătura cu plutonierul Pavel Nicola din Regimentul 4 Vânători de Munte (în componența acestuia intrau batalioanele 21 și 27), unul dintre foștii săi subalterni, căruia îi solicită obținerea câtorva efecte militare necesare activității în munți. În perioada următoare Nicola îi caută pe plutonierii Petre Bunel, Dumitru Vasile și Florian Voicescu, între 1948 și 1949 aceștia procurându-i o foaie de cort, o raniță, o pereche de bocanci, un pistol și câteva cartușe.

La sfârșitul lui 1948, independent de cele relatate mai sus, Arsenescu se întâlnește cu maiorul Ion Dumitrache, comandantul batalionului 27 Vânători de Munte Câmpulung-Muscel, cu care discută situația. Plecat ulterior la București, locotenent-colonelul s-a reîntors în Munții Muscelului în primăvara lui 1949. Împreună cu frații Arnăuțoiu a petrecut o perioadă foarte agitată în regiune,

punând bazele unui nou grup de partizani – „Haiducii Muscelului” – și având confruntări cu trupele de Securitate.

În acest interval singurul cadru militar activ din garizoana Câmpulung cu care a avut contact direct a fost Pavel Nicola, pe care l-a întâlnit în mai multe rânduri. Însă, pentru a menține coeziunea și spiritul combativ în sânul partizanilor, Arsenescu a folosit și metode mai puțin ortodoxe, supralicând mijloacele pe care le-ar fi avut la dispoziție. Se pare că unul dintre argumentele folosite a fost și acela al „legăturilor puternice” în interiorul batalionului 27 Vânători de Munte. Aceste practici de motivare au avut, în final, rezultate neașteptate.

În toamna lui 1949, fără să fi întreprins vreo acțiune cu susținerea militarilor din Câmpulung, scăpat dintr-o ambuscadă, Gheorghe Arsenescu a fost adăpostit o vreme de plutonierul Nicola, într-un loc izolat. Eșuarea capturării sale de către Securitate în acest punct a condus la noi arestări în noiembrie-decembrie 1949, printre cei ridicați aflându-se

și subofițerii Nicola, Vasile, Bunel și Voicescu. Momentul arestării lui Nicola – 15 noiembrie 1949 este punctul de plecare pentru dezvoltarea teoriei „complotului militar”, deși nici acesta, nici ceilalți trei subofițeri amintiți nu au fost incluși ulterior în lotul militarilor din batalionul 27 Vânători de Munte. Anchetați la Pitești până la 28 mai 1950, au fost incluși în cel de-al doilea lot al partizanilor lui Gheorghe Arsenescu, judecat în decembrie 1950. Documentele anchetei nu au stabilit nicio conexiune cu o posibilă organizație anticomunistă condusă de maiorul Ion Dumitrache.

Arestările

În lipsa mărturiilor directe ale celor implicați, am fost nevoiți să avansăm o ipoteză de lucru, bazându-ne exclusiv pe interpretarea documentelor, demers care s-a dovedit destul de anevoios. Dificultățile principale au constat în deslușirea criteriilor în virtutea cărora s-au operat arestările în acest lot și în descoperirea unui fir logic în succesiunea lor, deoarece, înainte de reținerea lui Ioan Radu, Atanasie Firică, Constantin Mihaescu, Constantin Costrăș și Gheorghe Malașincu, nu am reușit să identificăm nicio declarație în care numele acestora să fi fost menționat de către cei deja arestați pentru legături cu partizanii lui Gheorghe Arsenescu.

În această situație am pornit cu raționamentul de la identificarea unei note a Direcției Regionale a Securității Pitești către Direcția Generală a Securității Poporului (D.G.S.P.), din 8 decembrie 1949, cu următorul conținut: „[...]”

Gheorghe Arsenescu, o celulă de la Jilava și Ion Dumitrache

„COMLOTUL VÂNĂTORILOR DE MUNTE” O FARSĂ JUDICIARĂ

CONSTANTIN VASILESCU

La 11 mai 1952, puțin după miezul nopții, în perimetrul penitenciarului Jilava au fost executați maiorii Ion Dumitrache și Nicolae Mihăilescu. Ofițeri capabili,decorați pe Frontul de Răsărit, cei doi au fost condamnați pentru presupuse legături cu gruparea de partizani anticomuniști a locotenent-colonelului Gheorghe Arsenescu, fiind incluși într-un lot de șapte militari, alături de căpitanul Ioan Radu, locotenentii-majori Constantin Mihăescu și Gheorghe Malașincu, precum și plutonierii Constantin Costrăș și Atanasie Fircă.

Apărută în februarie 1948, inițiativa coagulării unui grup de rezistență în Munții Muscelului s-a dezvoltat rapid în săptămânile următoare, ca urmare a evoluțiilor socio-politice interne, dar și a unei posibile modificări a contextului internațional. În aceste

condiții s-a distins personalitatea militarului Gheorghe Arsenescu. Notorietatea, cariera, dar și aura legendară pe care și-a format-o în mentalul colectiv, în urma câtorva acțiuni spectaculoase prin care a reușit să evite capturarea, l-au transformat pe Arsenescu în-

tr-unul dintre cei mai vânați oameni din România.

Preliminariile unei înscenări judiciare

După o vreme petrecută în muni cu partizanii săi, în

Parcursul proceselor verbale de interogatoriu ale celor implicați în „complotul din batalionul 27 Vânători de Munte” a constituit o adevărată incursiune în universul represiv al sistemului judiciar comunist. Deși în marea majoritate a cazurilor astfel de documente nu transmit intensitatea ororilor și a colapsului interior al celor anchetati, decât cel mult specialiștilor avizați și doar printre rânduri, în cazul de față contactul cu barbaria a fost pe cât de frust și direct, pe atât de neașteptat.

După arestările de la sfârșitul lunii martie 1950, Radu, Firică, Mihăescu, Costrăș și Malașincu au fost transportați la București, în vederea cercetărilor. Conform datării documentelor am identificat mai multe faze în desfășurarea anchetei. Prima este cea din intervalul aprilie-mai 1950 și a debutat cu declarații autobiografice amănunțite. Încă de la început, misiunea anchetatorilor a fost să-i determine să recunoască legăturile pe care le-ar fi întreținut cu Arsenescu. Deși intenția n-a fost străină de cei arestați, bănuiala înfiripându-se odată cu apariția în unitate a comisiei de cercetare, uluiala acestora a fost sinceră în fața variantei „complotului”. Chiar dacă nu reiese explicit din declarații, violența a fost folosită încă de acum.

O nouă etapă a cercetărilor a debutat la 31 august 1950, odată cu arestarea maiorului Ion Dumitrache. Probabil intuind pericolul care se profila în urma faptului că se

Intrarea în închisoarea Jilava

întâlnise cu Arsenescu, care acum acționa deschis în zona montană, la 5 iunie 1949, Dumitrache a solicitat și a obținut transferul la comanda batalionului 25 Vânători de Munte Predeal, căutând să se îndepărteze de epicentrul „complotului”. Ulterior a fost mutat la București, în cadrul Marelui Stat Major. Arestarea celor cinci militari nu l-a lăsat indiferent, iar interesul său a fost depistat de Securitate, care l-a considerat suspect. Firește, la debutul cercetărilor Dumitrache a refuzat să admită existența „organizației”.

Prăbușirea

Ultima fază importantă în desfășurarea anchetei – și cea mai violentă – a început în

toamna lui 1950. Marcată de un moment al negării totale, urmat de concesiile în favoarea anchetatorilor, iar apoi de prăbușirea totală, această etapă s-a concretizat prin acceptarea deplină a versiunii Securității, sub presiunea torturii.

Exasperați de rezistența militarilor, anchetatorii și-au amplificat presiunile asupra lui Radu, Mihăescu, Dumitrache, Costrăș, Malașincu și Firică, imputându-le crearea unei organizații anticomuniste în unitate, precum și subordonarea acesteia lui Gheorghe Arsenescu. Epuizarea provocată de „practicile specifice” de anchetă a produs și prima breșă în declarații, la aproape șapte luni de la arestare. Primul care a cedat a fost căpitanul Ioan Radu, care la 25 octombrie 1950 a admis versiunea „complotului”. Trei săptămâni mai târziu, probabil scăpat o perioadă din mângâierea interogatoriilor și având procese de conștiință, căpitanul Radu a găsit puterea să înfrunte din nou teroarea anchetatorilor: „Fiind îndelungat cercetat am spus sau am recunoscut tot ceea ce am zis sau am făcut. La unele acuzații le-am dat interpretări exagerate în defavoarea mea numai pentru a arăta sinceritate. Am ezitat sau am recunoscut mai

târziu unele lucruri de care nu mi-am adus aminte și cărora atunci când s-au petrecut nu le-am dat nicio importanță. În chestiunea Arsenescu adevărul este că nu știu nimic mai mult decât am declarat până în prezent.

(Urmare în p. 53)

Imagine din Câmpulung Muscel în anii 1950

Totodată semnalăm spre știința dumneavoastră pentru a aduce la cunoștință M.A.N. pe maiorul Mihăilescu Nicolae, ajutorul comandantului batalionului 27 V.M. din Câmpulung-Muscel, prevăzut în declarația plutonierului Pavel Nicola ca unul ce s-a manifestat încă în toamna anului 1948 față de acesta cu idei antidemocrate, ceea ce l-a determinat pe Nicola să-l pună în cunoștință cu situația lui Gheorghe Arsenescu, fapt care l-a bucurat pe maiorul Mihăilescu, sperând că în curând situația politică internă și externă se va schimba în urma unui război inevitabil între anglo-americani și U.R.S.S.". Invocarea unei asemenea declarații ne îndreptățește să formulăm singura ipoteză de lucru valabilă: apariția unor cadre militare în rândurile celor arestați pentru legături cu partizanii lui Gheorghe Arsenescu a trezit în sânul forurilor superioare de conducere suspiciunea reală față de eventualitatea unui complot generalizat în cadrul garnizoanei Câmpulung-Muscel, oferind motivația arestărilor ulterioare.

Ipoteza este confirmată de faptul că reținerea celor patru subofițeri Nicola, Bunel, Voicescu și Vasile a alarmat Serviciul de Informații al Armatei (S.I.A.), dar și Direcția Superoară Politică a Armatei (D.S.P.A.), care, în virtutea unui ordin al ministrului adjunct al Apărării Naționale, a instituit o comisie mixtă de anchetă. Pentru a nu crea panică în rândul celor vizați, întrucât „din indicațiunile primite și din conținutul materialului adunat a reieșit în mod clar existența unui aspect subversiv contrarevoluționar [...], comisiunea și-a desfășurat

Constantin Coștaș

surat activitatea sub aspectul cunoașterii cadrelor și a muncii din unitate, procedând la adunarea materialului documentar". La adăpostul acestei activități de rutină rezultatul anchetei întreprinse în cadrul regimentului a fost transpus într-un raport al D.S.P.A., în care se preciza existența „indiciilor cu caracter contrarevoluționar“ în cazul căpitanului Ioan Radu, locotenentilor-majori Constantin Mihăilescu și Gheorghe Malașincu, maiorului Nicolae Mihăilescu și plutonierilor Constantin Coștaș și Atanasie Fircă din batalionul 27 Vânători de Munte.

Comisia a trezit suspiciunile ofițerilor și subofițerilor, din cauza interogatoriilor derulate de către cadre ale S.I.A. cu privire la activitatea lui Gheorghe Arsenescu. Firesc, Arsenescu reprezenta unul dintre subiectele de discuție ale militarilor din garnizoană, dar în lumina evenimentelor, cea mai mică delațiune în acest sens căpăta grave conotații.

În 1950 au fost arestați căpitanul Ioan Radu, plutonierul Atanasie Fircă și locotenentul-major Constantin

Mihăilescu (28 martie), plutonierul Constantin Coștaș (29 martie) și locotenentul-major Gheorghe Malașincu (30 martie). Deși a fost primul menționat de către Pavel Nicola, în decembrie 1949, maiorul Mihăilescu nu a fost ridicat alături de ceilalți.

Ancheta

La scurt timp după efectuarea arestărilor, Direcția Politică a Regiunii a II-a Militare a trimis o nouă comisie de anchetă „pentru a cerceta și întocmi acte de trimitere în judecată celor găsiți vinovați în neregulile semnalate la batalionul 21 Vânători de Munte“. Fără vreo dovadă a unei colaborări între militari și partizani, în baza unei note cu lipsurile de efecte din gestiunea batalionului (lipsuri provocate, mai degrabă, de administrarea defectuoasă), comisia a recomandat trimiterea în judecată a mai multor cadre, trăgând concluzia „că lipsurile de echipament, armament și materiale de la batalionul 21 V.M. este [sic!] o sustragere organizată de elemente criminale și dușmănoase regimului nostru de Democrație Populară, ceea ce a făcut ca aceste materiale să ajungă în mâinile dușmanului, în munți/Banda lui Arsenescu“.

Mai târziu, cazul a prilejuit și implicarea personală a temutului subdirector al D.G.S.P., Alexandru Nicol-schi. Indirect, acest fapt a fost provocat și de exagerările lui Arsenescu în fața oamenilor săi, care au avut drept consecință intoxicarea involuntară a Securității. Nu excludem varianta ca derularea ulterioară a evenimentelor să fi fost dirijată de către Nicolschi însuși.

*Mitropolitul Ardealului
către ministrul
Propagandei,
Petre Constantinescu-Iași*

Sibiu, la 28 dec[embrie]
1945

Mult prețuite domnule
Ministru,

Printr-un ordin al cen-
surei a fost suspendată
apariția gazetei bisericești
Telegraful român, pe mo-
tivul că în acest organ a
apărut un articol nepotrivit.

Articolul, scris de un
correspondent ocazional, a
scăpat vigilenței redac-
torului, care este păr[inte]
C. Sârbu, președintele
Uniunii preoților demo-
crați din Sibiu. I-am dat anume
această misiune de redactor
pentru ca și Guvernul să aibă
încredere în redacția gazetei.

Dacă însă cenzura dorește să
fie înlocuit cu altul în care [ar]
avea mai multă încredere,
suntem gata să o facem de
îndată.

Vă rog însă să reveniți
asupra suspendării și pentru
motivul că ea ar avea un
răsunet neașteptat atât în
mijlocul clerului cât și al
poporului credincios. Căci
acest organ, între-
meiat de Mitro-
politul Șaguna
acum 93 de ani,
n-a mai fost sus-
pendat de niciun
regim în existența
lui de aproape 100
ani.

Profit de această
ocazie pentru a vă
face cele mai căl-
duroase urări de
Anul Nou.

Cu aleasă stimă
și prețuire,

Nicolae
Mitropolitul
Ardealului

Valerian Zaharia

*Romulus Zăroni către
Ministerul Propagandei*

Ministerul Agriculturii și
Domeniilor
Cabinetul Ministrului

31 XII 1945

Domniei Sale Domnului
ministru Constantinescu-Iași,
Ministerul Propagandei

Ziarul Propășirea agricolă,
singura gazetă de agricultură,

silvicultură și cooperatie,
răspândită în cele mai
îndepărtate colțuri ale Țării
și care în colaborare cu noi
a susținut și susține intere-
sele agriculturii româ-
nești în cadrul regimului
actual, a adus un real aport
Departamentului Agri-
culturii cât și Guvernului.

În interesul agriculturii
românești și a[1] cauzei
noastre, este absolut ne-
cesar ca acest ziar să aibă o
apariție zilnică, în loc de
bisăptămânală ca până
acum.

Acest ziar în viitoarele
alegeri va prezenta pentru
noi un organ de propagandă
bine răspândit, cu o repu-
tație valoroasă și foarte
simpatizat de masele țărănești.

Vă rog să dispuneți ca zia-
rul *Propășirea agricolă* să-și
poată începe apariția zilnică
imediat și să i se acorde cota
de hârtie trebuincioasă.

Ministrul Agriculturii și
Domeniilor,

Romulus Zăroni

*Romulus Zăroni către
Ministerul Propagandei*

3 ianuarie 1946

Responsabilul
ziarului *Propășirea agricolă*,
dl. Emil Solnică,
mi-a raportat că
prezentându-mă,
scrisoarea mea,
i-ați comunicat că,
în principiu, apro-
bați cererea de
apariție zilnică [în
loc de bisăptămă-
nală] a ziarului.

Mulțumindu-vă
călduros pentru
această aprobare,
vă rog să dispuneți

De la dreapta la stânga: Lucrețiu Pătrășcanu, Lothar Rădăceanu,
Gheorghe Gheorghiu-Dej, Petre Constantinescu-Iași;
ultimul din stânga, Romulus Zăroni
(fototeca online a comunismului românesc, cota: 88/1945)

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Correspondența din perioada imediat postbelică rămâne o raritate. Motivele sunt numeroase: distrugerea de teama perchezițiilor, confiscările, secretomania instituțională. De aceea, scrisorile păstrate din acest răstimp au o valoare aparte. Achiziționate azi din anticariate, piesele pe care le publicăm mai jos au un numitor comun în persoana adresantului, academicianul Petre Constantinescu-Iași (1892-1977). Sunt o mărturie pentru climatul de promovare a oportuniștilor, ingerința brutală a politicului în gestionarea culturii și, în genere, distrugerea sistemului de valori pe care se clădise România modernă.

Destinatarul scrisorilor este un potentat al anilor 1945-1956: ilegalist comunist, de formație teologică, ministru al Cultelor și ministru al Propagandei, președinte al mai multor instituții de profil istoric, Petre Constantinescu-Iași devine membru în nou restructurată Academie Română. Între 1948 și 1955 a condus secția de științe istorice a acesteia.

Suspendarea Telegrafului român, publicația întemeiată de mitropolitul Șaguna și care apărea de 93 de ani, e semnalată cu îngrijorare de mitropolitul Nicolae al Ardealului. Faptul nu se întâmplase nici sub dominația austro-ungară. Cenzorul din redacție, personaj introdus acum la cererea autorităților, n-a fost destul de vigilant, încât o simplă corespondență omoară publicația. Episcopul Oradei, Valerian, tratează cu ministrul Cultelor, cu cel al Armatei

(Emil Bodnăraș) și cu prim-ministrul Petru Groza alegerea de mitropolit la Sibiu, în așa fel, încât viitorul candidat să nu treacă „cu arme și bagaje” de partea patriarhului Justinian. Evident, este o atmosferă de spaimă, când până și Academia, primestă în stil comunist, stă în expectativă. Cercetătorii din secția de istorie nu alimentează la vreme revista Studii (care înlocuise Revista istorică a lui Nicolae Iorga) „cu studii în genere și studii bune în special”, cum declara autocritic Mihail Roller.

În schimb, Propășirea agricolă, din departamentul ministrului Romulus Zăroni, își poate îndesi apariția: din bisăptămânală, devine zilnică. Doar să i se acorde, prin ordin scris, cota de hârtie trebuitoare.

Dar sunt și oameni fericiți. Unul dintre ei, academicianul Constantin Parhon, mulțumește pentru alegerea în Marea Adunare Națională. Universitatea din București îi purta deja numele. Această ascensiune socială în regimul comunist îi dă curaj să ceară reintegrarea în învățământ a profesorului legionar Teodor Bodogae, cu o motivație dintre cele mai grăitoare. Ministrul Petre Constantinescu-Iași însuși e atins de meteahna hatârurilor când îi cere, în februarie 1945, profesorului Victor Slăvescu un post la Academia Comercială pentru fiul soției sale, după cum reiese din Notele și însemnările zilnice ale economistului, încă inedite.

C.I. Parhon la ceremonia decorării prim-secretarului P.M.R. Gheorghe Gheorghiu-Dej cu Medalia de Aur „Secera și ciocanul”, cu ocazia zilei sale de naștere, 8 noiembrie 1951 (fototeca online a comunismului românesc, cota: 178/1951)

Romulus Zăroni (fototeca online a comunismului românesc, cota: 158/1945)

datei alegerilor, dar nici pentru alegerea persoanei mele la Sibiu. M-a presat chiar ca eu să grăbesc fixarea imediată a alegerilor pentru Sibiu.

Am bănuț că-mi întinde o cursă, ca să vadă dacă eu sunt amator pentru postul de mitropolit, și de aceea i-am spus că eu nu mă agit și nu sunt amator

pentru postul de la Sibiu. Ca să-l derutez complet, i-am spus că pe mine m-ar interesa o episcopie, nu o mitropolie, dar aceasta să fie aici în țară, de preferință în Moldova. El mi-a spus însă că soarta mea este Ardealul și mi-a spus că de mă vrea Guvernul, el mă sprijină, dar mi-a cerut ca după alegerea mea ca mitropolit la Sibiu, să fiu de acord cu el pentru desființarea mitropoliei [de] la Sibiu și transferarea ei la Alba Iulia. I-am răspuns că nu iau nicio obligație, deoarece nu candidez la Sibiu.

Întrucât erați în ședință, n-am putut să vă comunic această și nici tov. Bodnăraș n-am putut să i-o comunic, încât vă rog pe d-ștră să-i spuneți toate acestea tov. Bodnăraș, întrebându-l asupra atitudinii pe care trebuie s-o adopt față de propunerile pe care mi le-a făcut Patriarhul.

Un lucru este sigur: Patriarhul va face și imposibilul pentru a împiedica și a amâna la nesfârșit alegerea de la

Gheorghe Gheorghiu-Dej vizitează sălile unde sunt expuse darurile trimise de oamenii muncii la împlinirea vârstei de 50 ani; în dreapta lui, Emil Bodnăraș, iar în stânga Iosif Chișinevski (fototeca online a comunismului românesc, cota: 195/1951)

Sibiu, nădăjduind ca prin amânare să i se poată ivi prilejul de a pune la Sibiu persoana care-i convine. De aceea efectuarea alegerilor de la Sibiu trebuie făcută cât mai curând, pentru a i se lua orice posibilitate de manevră Patriarhului. Grăbirea alegerilor este absolut necesară, chiar dacă se renunță la persoana mea, pentru că altfel Patriarhul va inventa mereu tot felul de intrigi, din care una i-ar putea reuși probabil, numai să împiedice alegerea unei persoane agreiate de Guvern. Toată grija Guvernului este de a-și găsi persoana care să corespundă cerințelor sale și să-și ia garanții că, odată ales [sic!], acea persoană să nu treacă cu arme și bagaje de partea Patriarhului.

Încă o dată, vă rog să comunicați toate acestea tov. Bodnăraș, precum și răspunsul meu la cursa pe care mi-a întins-o Justinian, precum și faptul că ieri am fost în audiență la dl. dr. P. Groza, care mi-a spus că am răspuns bine Patriarhului și mi-a spus

ca să-i comunic dânsului dacă careva din episcopii ardeleni încearcă să-mi facă ceva propagandă defavorabilă, pentru ca domnia sa să-i pună la punct.

Cu toată considerația,
Valerian

*Academicianul
C.I. Parhon
către
academicianul*

P. Constantinescu-Iași

Academia Republicii
Populare Române
Institutul de Endocrinologie
„Prof.Dr.C.I. Parhon“

16 iulie 1956

Iubite Tovarășe P. Constantinescu-Iași,

Vicepreședinte Acad[emia] R.P.R. și ministru al Cultelor,
Vin la D-ștră cu rugămintea de a integra la catedra ce a avut la Sibiu, la Institutul Teologic, și pe care nu o mai deține în prezent, pe păr[intele] Teodor Bodogae, acuzat fiind la venirea regimului nostru de simpatii pentru legionari. De atunci, s-a integrat regimului nostru, pe de o parte; pe de alta, legionari[i] autentici au fost integrați (sau și menținuți la catedre). Pr. Teodor Bodogae are o cultură teologică superioară. Cunoaște limba engleză, germană și greacă.

Cu cele mai bune sentimente,

C.I. Parhon

ca ea să fie confirmată și în scris pentru ca ziarul *Propășirea agricolă* să poată păși, de îndată, la intensificarea acțiunii de propagandă ce i-am încredințat în sectorul agricol, silvic și, în genere, în cercurile sătești.

Romulus Zăroni

*Academician C.I. Parhon
către academician P.
Constantinescu-Iași*

17 octombrie 1952

Mult iubite tovarășe Acad. P. Constantinescu-Iași,

Din ziarul de ieri am luat cunoștință în mod oficial de propunerea ce ați binevoit a face ca să figurez pe lista candidaților pentru locuri de deputat în Marea Adunare Națională.

E evident că accept această propunere cu o deosebită mulțumire.

În acest timp, țin să declar că mă simt foarte onorat că această propunere a fost făcută de Dvs., un om de știință de indiscutabilă valoare și un tovarăș care mă cunoaște de mulți ani.

Vă mulțumesc în modul cel mai cald. Vă rog să transmiteți mulțumirile mele și corpului didactic și studențesc al Universității ce-mi poartă numele.

Cu cele mai bune salutări tovarășești. Trăiască socialismul! Trăiască Pacea!

Acad. Prof. C.I. Parhon

*Secretarul Secțiunii de
Științe Istorice, academician
P. Constantinescu-Iași, către
redacția revistei Studii*

Academia Republicii
Populare Române

Secțiunea de Științe Istorice,
Filosofice și Economico-
Juridice

București,
26 decembrie 1952

Către comitetul de redacție
al revistei *Studii*
Loco

În urma sesizării Comite-
tului de Editură al Academiei

**Leonte Răutu, Mihail Roller (cu ochelari),
Gheorghe Gheorghiu-Dej,
pe aeroportul Băneasa, la reîntoarcerea
liderului comunist de la funeraliile lui
Stalin (fototeca online a comunismului
românesc, cota: 19 (18)/1953)**

R.P.R., cu privire la ne-
respectarea termenului de
predare a materialului revistei
Dvs., vă rugăm să ne comu-
nicați de urgență motivele
pentru care numerele 3 și 4/
1952 au fost prezentate la
Editură cu o întârziere de 30
și 45 de zile.

Secretarul Secțiunii,
Acad. P. Constantinescu-Iași

Explicația lui Mihai Roller

Către tov.
P. Constantinescu-Iași

Unul din motivele întâr-
zierii se datorează [sic!] fap-
tului că membrii secțiilor
Institutului de Istorie al Acad.
R.P.R. n-au colaborat activ.
N-au prezentat studii în genere
și studii bune în special.

Sperăm că vom obține aju-
torul activ al direcției Institu-
tului pentru a înlătura aceste
slăbiciuni.

Nu ne îndoim că vom avea
și ajutorul Secției pentru a
înlătura și celelalte lipsuri
ale conducerii revistei
Studii.

Cu salut tov[ărășesc],
M. Roller

*Valerian Zaharia,
episcopul Oradiei, către
Petre Constantinescu-
Iași, ministrul Cultelor*

Cabinetul episcopului
Oradea,
30 septembrie 1955

Tovarășe Ministru,

Tov. Bodnăraș a lu-
crat numai la M[inisterul]
F[orțelor] A[rmate], iar
d-stră crați în ședință.

Am convenit cu tov.
amiral, de la cabinetul tov.
Bodnăraș, ca să las plicul
sigilat la dânsul, iar el îl va
prezenta în seara aceasta
tov. Bodnăraș. Eu n-am
mai putut rămânea, având
sfințire duminică.

Patriarhul mi-a spus ca eu
să mă duc la „factorii guver-
namentali” și să-i hotărâsc să
fixeze alegerea de la Sibiu,
înainte de 24 oct. a.c., data la
care d-stră plecați la Moscova,
pentru ca la întoarcerea d-stră
de la Moscova să se facă deja
alegerile pentru Sibiu.

Mi-a declarat că, dacă
Guvernul este pentru alegerea
mea la Sibiu, el nu se opune,
dar el nu vrea să facă niciun
demers, nici pentru fixarea

1879. Aici s-a tipărit revista Societății literare (astăzi BAN), *Dărvjen vestnik*, încă de la primul număr, precum și toate tipizatele și formularele necesare pentru palatul regal, pentru ministere și instituțiile de stat.

În Bulgaria, prima tipografie apăruse cu nouă ani mai înainte la Ruse, pe atunci un oraș deja foarte important, unde se găseau mai multe consulate europene, a căror prezență era justificată de traficul intens de mărfuri și călători efectuat pe Dunăre înainte de construirea căii ferate. Tipografia de la Ruse a luat naștere prin decizia autorităților otomane, care au dispus organizarea a trei tipografii în teritoriile europene ale Imperiului Otoman. Una dintre acestea a fost cea din Ruse, destinată să acopere nevoile vilaietului dunărean, care cuprindea teritoriile dintre Varna și Niș. A doua a fost cea de la Odrin și a treia la Salonic. Tipografia de la Ruse a scos ziarul *Dunav*, cu două pagini în bulgară și două în turcă. Din luna a șasea de apariție, a început să apară și varianta franceză a publicației, tocmai datorită numărului mare de diplomați străini aflați la Ruse.

În paralel cu această activitate, Prošek desfășoară și o altă, la fel de importantă: la prima ședință ordinară a Adunării Naționale, stenografiază lucrările alături de slovenul Anton Bezenšek. Prošek mai avusese prilejul să stenografieze și acasă în Cehia, la ședințele Parlamentului ceh. Este astfel, printre altele, și unul dintre întemeietorii stenografiei bulgare, meserie fără de care activitatea unui parlament era pe atunci de neconcepție.

Pictura de gen și învățământul superior artistic sunt alte domenii importante în care bazele au fost puse de doi artiști cehi, Ján (Ivan) Mrkvička și Jaroslav Věšín.

După unirea Rumeliei cu Bulgaria (1885), Mrkvička se mută la Sofia și din această perioadă datează câteva dintre cele mai importante lucrări ale artistului, aparținând picturii de gen: cele două variante ale tabloului *Răcenita* (numele unui dans popular bulgar, 1894 și 1906), cele două variante ale celui intitulat *Zadușnița* (dans popular bulgar, 1895 și 1899), *Neputinciosul* etc.

În anul 1896 Mrkvička înființează, împreună cu pictorul bulgar Anton Mitev, Școala de stat de desen din Sofia și devine primul ei director. Ulterior, aceasta și-a schimbat numele în Institutul superior de arte plastice „Nikolai Pavlovici”, iar astăzi este Academia Națională de Artă. Mrkvička are un rol esențial în organizarea vieții artistice bulgare: împreună cu prof. Ivan Șişmanov și alții înființează în 1893 prima asociație a artiștilor plastici bulgari – Asociația pentru sprijinirea artei în Bulgaria –

și, împreună cu Anton Mitev, scoate prima revistă de artă plastică din Bulgaria, *Izkustvo* (1895-1899).

În anii 90 realizează un ciclu istoric monumental intitulat *Suferințele Bulgariei pentru libertate* (*Sub jug*), precum și primul portret al lui Paisie Hilendarski din pictura bulgară. Împreună cu Anton Mitev ilustrează romanele lui Ivan Vazov *În jug* (1894) și *Pământ nou* (1896).

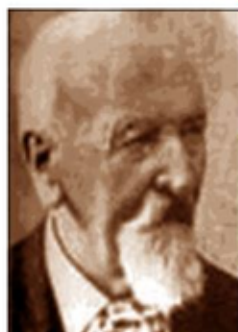
În anul 1912 a lucrat alături de Anton Mitev la Catedrala monumentală „Al. Nevski” din Sofia, unde a pictat mai multe tablouri impresionante, printre care cunoscuta scenă *Ispitirea lui Iisus pe munte*.

Împreună cu arheologul și numismatul ceh Václav Dobruský, a realizat stema națională a Bulgariei de atunci, iar în 1918 a fost ales membru corespondent al Academiei Bulgare de Științe. Simțindu-se din ce în ce mai legat de patria adoptivă, dacă la început Mrkvička și-a iscălit tablourile cu numele în cehă, ulterior a trecut treptat la semnătura în bulgară.

Ca o curiozitate, la o recentă expoziție cu vânzare de la

Ján (Ivan) Mrkvička este autorul tablourilor „Piața din Plovdiv”...

*Juristul ceh
František Chytil
a elaborat
„Legea stării civile“*

De-a lungul secolelor, cehii și bulgarii și-au întins o mână de ajutor la nevoie și au contat unii pe alții. Am început suita de exemple în acest sens în numărul trecut al revistei.

*Ruse în perioada interbelică (Piața Centrală),
oraș unde se afla sediul mai multor consulate europene*

Sistemul judiciar din Bulgaria eliberată trebuia revizuit din temelii, căci el se bazase până atunci pe dreptul

musulman, derivând din Șaria, în timp ce necesitățile alinierii statului la civilizația occidentală modernă cereau introducerea dreptului roman. La recomandarea lui Konstantin Jireček, în Bulgaria au sosit mai mulți juriști cehi, care au elaborat de la zero acest sistem cu toate instituțiile lui.

Astfel, Legea stării civile a fost elaborată de František Chytil, Legea închisorilor de Karel Svoboda, care a condus și reforma închisorilor, iar legea fundamentală a profesiei, Legea exercitării profesiei de avocat, de František Chytil și Rudolf Thurn-Taxis, în 1883.

CONTRIBUȚIA CEHILOR LA FĂURIREA STATULUI MODERN BULGAR

ANCA IRINA IONESCU

Antonín Bernkopf, printre cei mai remarcabili juriști cehi din Bulgaria, a fost implicat și într-un episod comic la începutul carierei sale, care însă ilustrează dificultatea exercitării meseriei în acei ani. Noua legislație a statului bulgar permitea, în spirit democratic, folosirea în sălile de judecată a tuturor celor trei limbi vorbite în Bulgaria,

respectiv bulgară, turcă și greacă. Și astfel, la un moment dat, s-au prezentat în instanță un reclamant turc care vorbea numai turcește, un învinuit grec, care vorbea numai grecește, cu un martor bulgar care știa numai bulgărește, iar procurorul de ședință era Bernkopf, care nu înțelegea niciuna dintre aceste limbi.

După unificarea Bulgariei a început elaborarea unui *Cod*

penal care urma să-l înlocuiască pe cel otoman, iar Bernkopf, pe atunci procuror districtual la Haskovo, a publicat în 1888 mai multe recomandări și, zece ani mai târziu, când *Codul penal* a fost gata, toate acestea s-au regăsit în noua formulare.

Prima tipografie din Sofia a fost înființată de vestiții frați Prošek, în

va speria animalele, păsările domestice și oamenii de pe traseu. Atunci Milde a venit cu planul B, sugerând ca trenul să treacă pe sub pământ, de-a lungul albiciei râului, dar costurile ar fi fost mult prea ridicate, astfel că nici acest plan nu s-a realizat. S-a ajuns la a treia variantă, fabrica a cumpărat terenuri

de la persoanele particulare și în 1912 a pus în folosință cea mai mare cale ferată industrială din Bulgaria, cu o lungime totală de 7 km. Era o linie cu terasament îngust, pe care locuitorii orașului Șumen o alintau spunându-i „Katerinka“, și a funcționat până la sfârșitul anilor '70 ai secolului trecut, tăind în două Bulevardul Vladaisko Văstanie.

Deși cehii au fabricat mai întâi bere în Bulgaria, la Șumen, nici capitala Sofia nu a rămas cu mult în urmă. Imediat după 1878, sosește în Bulgaria și fratele lui Jiří Prošek, Bogdan. În 1884, cei doi frați construiesc o fabrică de bere renumită în Sofia, care din 1885 este considerată cea mai modernă din Peninsula Balcanică. Este prima activitate în calitate de întreprinzători a fraților Prošek. Imediat după inaugurare, fabrica a devenit furnizoare oficială a Curții regale. Pentru a

Berii de Șumen i se spunea în glumă „Șșșumen“, pentru că foșnea îmbietor când o deschideai, iar legenda spune că în curtea fabricii exista o cișmea de la care orice trecător își putea potoli setea cu o halbă de bere

clădi fabrica, cei doi frați au cumpărat un teren în afara orașului, în apropierea vechilor morminte turcești.

Construcția se desfășoară în conformitate cu principiile clasice ale antreprenoriatului și pe bază de contract, plătitibil la încheierea lucrărilor. Astfel, maeștrii Neno Hristov și Gheorghe Nikolov se angajează să facă 100.000 de cărămizi, urmând să primească câte 16 leva de argint pentru fiecare mie. Un alt contract se încheie cu Arso Mitrev, care se angajează să sape „pivnița adâncă“, unde urma să fermenteze berea. Aceasta era prevăzută să aibă dimensiunile de 7,7x22,3 m. Cu același maestru au încheiat și contractul pentru ghețarie, căci

Prošek era convins că de calitatea gheții depinde și calitatea berii: 1,20 leva pe metru cub de pământ săpat. Când a fost gata fabrica, cei doi frați au avut grijă să fie gata și o berărie, vestitul „Dălbok zimnik“ (Pivnița adâncă), cu 50 de mese și 400 de scaune (după numărul meselor se plătea impozitul).

De menționat că Fabrica „Prošek“ a fost prima clădire electrificată din Sofia, având un generator propriu. Atunci când erau baluri la Curte, lumina electrică era asigurată de fabrică. Clădirea palatului regal din Sofia a fost electrificată abia mai târziu. Se povestește că administrația palatului a fost convinsă de necesitatea introducerii curentului electric tocmai pentru a evita dependența de fabrica de bere.

Fabrica de bere a prosperat pe tot parcursul existenței sale, până în 1947, când a fost naționalizată. Dată fiind tradiția specială a cehilor în materie de bere, nu este de mirare că au avut atât de mult succes cu această întreprindere. Pe de altă parte, și locuitorii capitalei bulgare apreciau în mod deosebit respectiva băutură. Datele statistice arată că, în preajma anului 1900, Sofia avea cam 80.000 de locuitori și 456 de cărăciumi. Cele mai

Reprezentanți ai imigrației cehi în Bulgaria, la 1883

Sofia, o copie după tabloul lui Mrkvička *Răcenița*, executată în atelierul celebrului Daniele Donde, a fost evaluată mai bine decât cele după Van Gogh, Renoir, Monet sau Gustav Klimt. Astfel, dacă *Portretul Adelei Bloch-Bauer* al lui Klimt s-a vândut la 18 iunie 2006 contra sumei de 135 milioane dolari, la această expoziție copia după *Răcenița* a fost evaluată la 3.200 leva, în timp ce cea după portretul executat de Klimt la numai 1.800 leva.

Ultimul domeniu pe care îl vom aminti aici dintre cele inițiate de cehi în Bulgaria este cel atât de specific pentru cehi al fabricării berii. Conform statisticilor actuale, cehii se află pe primul loc în lume în ceea ce privește consumul de bere (165 l/cap de locuitor) și au o tradiție îndelungată în acest domeniu. Așadar, dacă la începutul relațiilor ceho-bulgare, bulgarii (Chiril și Metodie) i-au învățat pe cehi să facă vin, iată că, în perioada modernă, cehii i-au învățat pe bulgari să facă și să bea bere.

Prima fabrică de bere din Bulgaria, „Kamenita”, a fost

Daniele Donde este un italian care a moștenit de la părinți o colecție de tablouri alcătuită de-a lungul mai multor generații de familia lui și considerată extrem de valoroasă. Dar când, silit de împrejurări, a încercat s-o vândă, a constatat că jumătate din tablouri erau falsuri. I-a căutat atunci pe falsificatori și a încheiat cu ei o înțelegere conform căreia nu-i va da pe mâna autorităților dacă vor accepta să picteze numai pentru el. În felul acesta, a pus bazele unui business foarte original: execută în atelierele sale copii aproape perfecte, extrem de greu de deosebit de original, după cele mai celebre tablouri din lume. Inițiativa s-a bucurat de foarte mult succes.

construită la Plovdiv între 1879-1881 de doi elvețieni, aflați în Bulgaria în legătură cu construcția căii ferate. La Șumen au produs bere pentru nevoile proprii și refugiații unguri ai lui Lajos Kossuth.

În 1879, imediat după eliberarea Bulgariei, sosesc aici, împreună cu elevii lui, Škorpi, de care am vorbit în numărul trecut în legătură cu arheologia, și Karel Milde, proaspăt absolvent al Universității din Praga. Ajuns la Ruse (Rusciuk), le scrie fraților săi din Cehia: „Veniți, aici este raiul pe pământ!” Franc Milde, de profesie berar din Praga, sosește și el nu mult mai târziu și este uimit să constate că bulgarii nu beau bere, ba nici măcar nu au auzit de ea și

nu-i cunosc gustul. S-a urcat în tren și a pornit spre Varna, unde dorea să înființeze o fabrică de bere. Dar în tren un negustor din Șumen a reușit să-l convingă să se răzgândească și să-și înființeze viitoarea întreprindere la Șumen. Și astfel, la 26 octombrie 1882, berarul ceh Franc Milde înființează împreună cu șapte bulgari Asociația bulgară a berii. Milde elaborează el însuși proiectul viitoarei construcții, realizează un contract cu mai mulți acționari, care încep singuri să sape fundațiile viitoarei fabrici și, în ianuarie 1883, chiar în cazanul lăsat de refugiații lui Kossuth, se produce pentru prima dată berea de Șumen, căreia i se spunea în glumă „Ššššumen”, pentru că foșnea îmbietor atunci când o deschideai.

In timp ce se construia fabrica de bere, Șumen a fost cât pe-aici să se aleagă și cu o cale ferată subterană (deci un fel de metrou!). Întrucât locul de producere a berii era departe de oraș, trebuia rezolvată problema transportului. Milde a propus consiliului orășenesc să construiască o cale ferată de-a lungul râului Poroina. Dezbaterea s-a încins și proiectul nu a fost aprobat, argumentul cel mai serios fiind că trenul

... și „Răcenița”

Am văzut în episodul anterior care erau structura organizatorică și actele normative în baza cărora Securitatea desfășura operațiuni valutare speciale (O.V.S.). Iată acum și câteva cazuri concrete.

Planurile cincinale prevedeau, mereu, mai multe obiective industriale, investiții pentru care era nevoie de tot mai multă valută, iar aceasta trebuia obținută pe orice cale

suporta toate costurile până la îmbarcarea pe nava cumpărătorului Anvers per carton) pentru țigările „Kent“. Contractul I.C.E. „Mercur“ prevedea un import de 70.000 cartoane/an, însă Ministerul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale estima că necesarul pieței interne se cifra la 30-40.000 de cartoane. Ca urmare, a aprobat ca diferența să fie reexportată în Olanda prin societatea mixtă româno-elvețiană „Trawe S.A.“ Geneva, la un preț de cca 104 dolari cartonul.

Din realizarea acestei operațiuni, prin reexportarea a 40.000 cartoane, I.C.E. „Mercur“ a realizat un beneficiu net de 8 dolari per carton (320.000 dolari), iar societatea mixtă „Trawe S.A.“, 3 dolari per carton, dintre care 50% (60.000 dolari) revenea părții române. În plus, sursa „Penu“ a obținut de la cumpărătorul olandez, pentru serviciile sale de intermediere, 3 dolari per carton (respectiv 120.000 dolari), sumă care a fost virată în contul tranzitoriu de la B.R.C.E. nr. 47214338-300-6/CP/DEP 46.

Adresă semnată de Tudor Postelnicu către Banca Română de Comerț Exterior, prin care se confirma depunerea sumei de 11.236.000 mărci germane în contul special

La 1 iunie 1979 sursa „Penu“, reprezentant la București al firmei vest-germane „Deutsche Extrakt Kaffe“, propunea ofițerilor din U.M. 0625/C.P. o operațiune bazată pe faptul că I.C.E. „Mercur“ beneficia de un preț preferențial (85 dolari FOB – free on board, adică vânzătorul

DIN CULISELE OPERAȚIUNILOR VALUTARE ALE SECURITĂȚII

FLORIAN BANU

Aceeași sursă „Penu“ a găsit soluția de valorificare a 235 tone de ceai importat din Vietnam în valoare de cca 233.000 dolari. Cantitatea respectivă provenea dintr-un lot de 400 de tone livrat în cadrul acordurilor de

clearing dintre România și Vietnam și reprezenta disponibilul rămas după acoperirea consumului intern. Întrucât I.C.E. „Mercur“ era în căutarea unui cumpărător, purtând tratative cu firme din Anglia și R.F.G., sursa „Penu“

a reușit să obțină de la firma al cărei reprezentant era în România cumpărarea ceaiului la prețul maxim al pieței, obținând chiar un comision de 4.660 dolari pentru „strădania“ de a găsi marfa respectivă.

frecventate erau cele anunțate drept „localuri familiale“, pentru a se sublinia faptul că sunt respectabile. Se bea bere la halbă și la țap, atât din producție locală, cât și de import. Berăriile erau împărțite în trei categorii, în funcție de ora până la care erau autorizate să funcționeze: cele de clasa întâi aveau voie să țină deschis până la ora 1 noaptea în timpul iernii și până la 2 vara, cele de clasa a doua – până la 12, respectiv 1, iar cele de clasa a treia până la 11, respectiv 12 noaptea.

Berăria fraților Prošek se distingea prin câteva trăsături aparte. Traseul clasic de promenadă al locuitorilor Sofiei era pe atunci pe bulevardul Țar Osvoboditel până la Orlov Most și se încheia apoi la berăria celor doi frați, „Dălbok zimnik“, de la intersecția străzilor Țar Osvoboditel și San Stefano. Pentru ca băutura

servită în local să fie cât mai proaspătă, de la fabrică până la berărie s-a construit o conductă prin care berea era transportată pentru a-și continua fermentația în butoaie. Aici își are originea și legenda conform căreia în curtea berăriei ar fi existat o cișmea prin care curgea bere și oricine trecea pe acolo putea să primească câte un pahar de bere rece ca să-și astâmpere setea.

Calitatea berii Prošek era cu totul deosebită. În legătură cu aceasta, se povestește că locuința din Varna a uneia dintre fiicele lui Jiří Prošek, căsătorită cu un cetățean de vază devenit ulterior chiar primar al orașului, era una dintre cele mai reprezentative din oraș. Casa era extrem de solidă, deoarece mortarul dintre cărămizi fusese amestecat cu bere adusă cu cisternele de la Sofia. Ames-

tecul devenea în felul acesta extrem de rezistent, aproape imposibil de spart, așa cum s-au convins cu mulți ani mai târziu meșterii angajați să facă reparații la casă, atunci când aceasta a fost cumpărată de municipalitate, în intenția de a fi transformată în bibliotecă publică.

Așadar, nu există aproape niciun domeniu important al vieții sociale, culturale și științifice moderne de după eliberarea Bulgariei și constituirea statului modern bulgar la care să nu fi contribuit în mod esențial numeroasa emigrație cehă din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea: sistemul judiciar, viața parlamentară, arhitectura, urbanistica, presa, învățământul liceal, pictura, educația muzicală, construcțiile de căi ferate, industria zahărului și a berii etc. ■

„Complotul vânătorilor de munte“

(Continuare din p. 44)

Pe lângă că eu nu l-am cunoscut, nu știu și nu cunosc pe nimeni care să-l fi cunoscut sau să fi avut legături cu el. Declarația, dată la 25 octombrie 1950, prin care arăt că l-am cunoscut împreună cu maiorul Mihăilescu și plutonierul Nicola, nu este adevărată. Am dat-o însă imaginându-mi modul cel mai plauzibil și mai complex de împrejurări ce ar fi părut verosimil. Toate acestea au reieșit din modul cum domnul anchetator îmi prezenta situația și îmi arăta că dânsul cunoaște împrejurările. Am dat această declarație fiind extrem de zdruncinat moralmente și fiziceste. Credeam că declarând că am cunoscut pe Arsenescu mi se va da o sentință oricât de gravă, însă cu gândul că se vor termina cercetările [...] Am mințit o dată cu gândul că voi fi condamnat și că aș putea pune capăt cercetărilor, dar nici cu minciuna n-am putut termina în vreun mod oarecare“.

Urmarea breșei produse a fost sporirea presiunilor asupra celor care încă refuzau să

îmbrățișeze versiunea Securității. În același timp, la 7 decembrie 1950, a fost arestat și maiorul Nicolae Mihăilescu, lăsat în libertate până atunci din rațiuni necunoscute. Interogatoriul a debutat în forță două zile mai târziu, însă singura „culpă“ majoră admisă inițial a fost „greșeala că nu l-am demascat pe plutonierul Nicola Pavel atunci când, fără să-l întreb eu, mi-a vorbit despre Arsenescu, lăsând impresia că îl simpatizează“.

Un moment esențial s-a consumat când maiorul Dumitrache a admis contactul cu Gheorghe Arsenescu, din toamna lui 1948. Foarte posibil, acest fapt i-a motivat suplimentar pe anchetatori, accentuând suspiciunea și hotărârea de a demasca „complotul“, debutul lui 1951 aducând cu sine și cedarea aproape totală. Deși fracturată de momente de revoltă interioară, concretizate în afirmații opuse versiunii anchetatorilor, teoria „complotului“ este prezentă în majoritatea declarațiilor începând cu 26 ianuarie 1951, semn că sub presiunea violenței, cei anchetați atinseseră limita de rezistență. Astfel, până în martie anchetatorii au smuls suficiente documente compromițătoare, apropiind finalul cercetărilor.

(Va urma)

date cu privire la volumul comisioanelor percepute de sursa Securității.

În septembrie 1982 U.M. 0625/C.P. obținuse informații din partea unei surse externe că firma Bayer A.G. Leverkusen din R.F.G. era dispusă să ofere un comision de 9% la volumul sumei de 4.145.777 mărci, datorată de I.C.E. CHIMIMPORT, din contracte derulate în perioada 1980-1981.

Ofițerii unității au verificat la B.R.C.E., prin două surse de care dispunea în interiorul băncii, situația acestor sume datorate. Informațiile obținute indicau faptul că, deja, ele erau planificate pentru a fi plătite prioritar în perioada următoare.

Sursa externă a fost contactată și instruită să comunice firmei vest-germane că, prin posibilitățile de care dispune, a reușit să urgenteze plata datoriei în cauză, eşalonată în opt rate, contra comisionului stabilit.

Ca urmare, în contul O.V.S. a fost virată suma de 373.119 D.M., reprezentând comisionul de 9%. Sursele „Alexe” și „Mihnea”, din interiorul B.R.C.E., au fost recompensate cu 2.000, respectiv 1.500 de lei.

Din gama de activități generatoare de valută nu lipseau nici mici escrocherii legate de acordarea vizelor de emigrare, în afară de cele acordate în cadrul acordurilor secrete încheiate cu Israelul și R.F.G. Edificator în acest sens este un raport al conducerii U.M.

0625/C.P. din 9 ianuarie 1984: „Sursa «Dobre» a fost rugată de numita Dan Mirela să o sprijine în obținerea unei vize pentru a pleca definitiv din țară în Anglia. Verificând, am stabilit că Comisia de vize și pașapoarte îi aprobase cererea pe care o depusese în acest sens. Pentru «sprijinul» acordat, rudele din străinătate ale celei în cauză au virat suma de 10.000 franci elvețieni în cont tranzitoriu C.P.”

În ianuarie 1987 U.M. 0650 obținea aprobarea general-colonelului Iulian Vlad pentru inițierea acțiunii de aport valutar „Manfred”. Această acțiune avea la bază o informație obținută de sursa „Mihnea” cu privire la disponibilitatea unui cetățean străin, „Manfred”, de a ceda o cotă

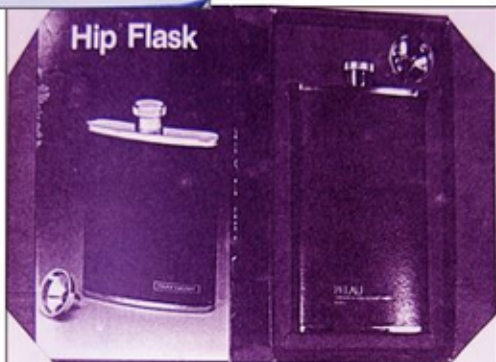
de comerț exterior „Industrialexportimport”, „Electroexportimport”, „Uzinexportimport” cu firmele italiene „La Nazionale”, „Eurocar”, „Balzer”, „Cerpeli” și „Cio-Duc”.

Sub pretextul acordării de sprijin pentru încasarea comisionului în numerar, sursa „Mihnea”, sprijinită de sursa „Coca”, a convenit cu „Manfred” ca procentul de 10% (150.000 dolari) să fie virat la B.R.C.E., în contul tranzitoriu 4721423300-1/VB.

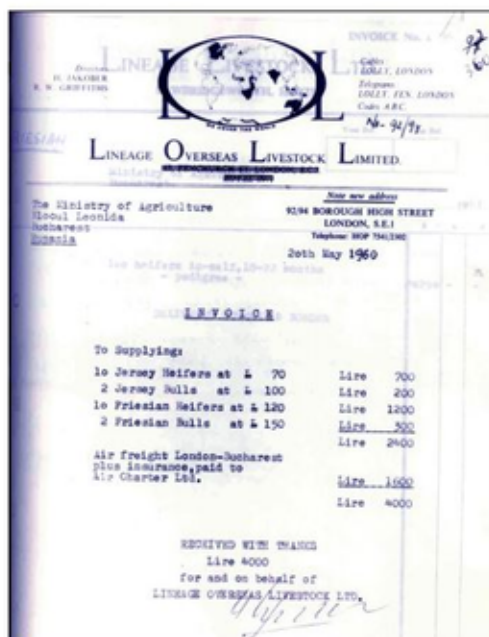
Un mecanism mai complex a fost gândit și în cazul operațiunii „Lira 2”, derulată în colaborare de U.M. 0544, U.M. 0107 și U.M. 0650 în prima parte a anului 1987. La acea vreme, societatea „ARCOM” avea nevoie de suma de 3.000.000 lire egiptene pentru plata salariilor muncitorilor care lucrau pe șantierele sale din Egipt. Întrucât B.R.C.E. nu putea transfera echivalentul în dolari al acestei sume la paritatea de 1 dolar S.U.A. 1,373 lire egiptene, M.C.E.C.E.I. a aprobat ca

de 10% din comisioanele care i se plăteau de statul român în schimbul încasării acestora cash, la ghișeu, de la B.R.C.E. „Manfred” era folosit și plătit de statul român pentru intermedierea unor tranzacții ale întreprinderilor

„Foloasele necuvenite” primite de reprezentantul I.C.E. „Metalexportimport”

Un document pe care apare numele omului de afaceri britanic Henry Jacober

În anul 1980, Securitatea l-a reținut pe B.V., cetățean român, reprezentant la București al firmei I.W.K. din R.F.G., suspectat de activitate de spionaj. În urma anchetei desfășurate de Direcția de Cercetări Penale a D.S.S., în sarcina reprezentantului român nu au fost reținute infracțiuni contra securității statului, astfel încât organele de Securitate și-au declinat competența în favoarea organelor de procuratură ale Sectorului 2, care au trimis cazul în instanță. În aceste circumstanțe, sursele Securității cu numele conspirativ „Marga” și „Diaconu” l-au contactat pe patronul firmei I.W.K. și i-au prezentat posibilitatea ca numele firmei să nu apară în proces, dacă acesta ar fi de acord cu plata sumei de 80.000 mărci, necesară, chipurile, pentru sensibilizarea unor persoane din aparatul Justiției.

Patronul firmei, preocupat de imaginea publică și temându-se ca implicarea într-un proces să nu-i afecteze afacerile pe care le derula în România, a fost de acord cu propunerea și a virat respectiva sumă în contul O.V.S. de la B.R.C.E. Totodată, în discuțiile cu cele două surse, patronul firmei s-a interesat de posibilitatea de a-i ușura situația lui B.V.

Întrucât în primă instanță Judecătoria Sectorului 2 a reținut în sarcina angajatului firmei I.W.K. infracțiunea de luare de mită, hotărând condamnarea sa la patru ani de închisoare cu drept de recurs, sursele Securității au fost instruite să-l contacteze din nou pe patron. Acțiunea, propusă de colonelul Alexandru Ștefan, a fost aprobată de general-maiorul Aristotel Stamatoiu, șeful Direcției a III-a, și de colonelul Vasile Gheorghe, șeful Direcției a VI-a Cercetări Penale, apreciindu-se că inculpatul „nu a produs pagube economiei naționale, nu a cules și transmis date și informații”.

În timpul discuțiilor inițiate de surse, i s-a sugerat patronului firmei că, în schimbul virării sumei de 150.000 mărci, în urma recursului la Tribunalul Municipiului București, inculpatul ar putea beneficia de o

„ușurare” a situației juridice, suma respectivă urmând să acopere și unele „prejudicii” cauzate de activitatea acestuia. Patronul german s-a declarat de acord cu acest aranjament, astfel că cele 150.000 mărci au fost virate în contul O.V.S.

În septembrie 1980, o sursă a U.M. 0625/C.P., angajată a reprezentanței din București a firmei americane „Moody International”, obținuse informația că unele firme din S.U.A. se află în căutarea unor soluții pentru a depune în alte țări o parte dintre veniturile realizate, ca să diminueze impozitele ridicate percepute de fiscul american. Oamenii de afaceri americani își exprimaseră disponibilitatea de a depune la B.R.C.E. importante sume în valută, dacă ar fi posibil să obțină acte din care să rezulte că aceste sume au fost cheltuite în România.

Din verificările efectuate de ofițerii unității a reieșit că obținerea unor astfel de documente era posibilă, sub pretextul prestării unor servicii de către „Publicom”, Întreprinderea de Târguri și Expoziții, O.N.T. etc.

Pentru a da un plus de credibilitate acestor documente, sursa Securității a fost instruită să apeleze într-adevăr la unele servicii pe care întreprinderile menționate să le plătească, dar costurile pe facturile înaintate firmelor urma a fi majorate în raport cu interesele acestora.

Operațiunea a fost aprobată personal de șeful D.S.S., Tudor Postelnicu, și a început să se deruleze din 29 septembrie 1980, dar nu am identificat

legea română. Cetățeanul austriac și-a recunoscut vinovăția, invocând necunoașterea unor astfel de prevederi, și a solicitat clemență, menționând că nu dorește să fie compromis în rândul oamenilor de afaceri prin dezvăluirea acestui episod. Ca „pedeapsă” a depus la B.R.C.E. un cec în valoare de 5.000 de dolari, primind în schimb asigurarea că se va păstra discreția în jurul acestei fapte. Evident, respectivul cetățean a fost luat și în evidență pentru studierea sa în vederea unei posibile angrenări în rezolvarea unor sarcini de natură informativă.

În ziua de 23 iulie 1987 nava petrolieră „Bogliasco”, sub pavilion italian, proprietatea armatorului „Impresa Transporti Maritimi SRI Genoa”, a ancorat în portul Constanța pentru a prelua 47.000 tone de păcură de la Întreprinderea de condiționare și livrare a produselor petrochimice și petroliere, cantitatea urmând a fi transportată la Rotterdam.

Rețeaua informativă de care dispuneau organele de contrainformații în portul Constanța a adus la cunoștința ofițerilor de obiectiv unele manevre suspecte. După terminarea operațiunilor de încărcare, cu ocazia măsurătorilor efectuate în ziua de 27 iulie, s-a constatat că la bordul navei există 233 tone păcură în plus față de cantitatea înscrisă în documente.

În acest context, s-a trecut la cercetarea informativă a comandantului navei, ocazie cu care acesta a recunoscut că

echipajul său a sustras în timpul încărcării respectiva cantitate, prin perforarea pereților despărțitori de la două rezervoare, care aveau altă destinație. Ca urmare, organele abilitate au stabilit existența unui prejudiciu în valoare de 384.131,12 dolari. Întrucât paguba reală era de 184.131,12 dolari, organele de Securitate au preluat în contul O.V.S. suma de 200.000 dolari.

„Hoțul neprins, negustor cinstit se cheamă”. Acest proverb pare să-i fi ghidat și pe ofițerii de Securitate care, dacă vegheau ca diverși comandanți de nave să nu părăsească portul Constanța ca pe un „sat fără câini”, nu aveau reticențe în a cumpăra motorină de la alți comandanți străini care propuneau astfel de afaceri. De exemplu, la 29 ianuarie 1986, conducerea Departamentului Securității Statului aproba derularea unei acțiuni de aport valutar ce consta în vânzarea la preț oficial a 75 de tone de motorină, obținute la un preț mult sub cel al pieței de la unii comandanți de nave de către ofițeri ai U.M. 0617 și ai Inspectoratului Județean Tulcea. Prin vânzarea respectivei cantități de motorină, în contul O.V.S. de la B.R.C.E. a fost virată suma de 19.500 dolari.

„Dacă nu noi, atunci cine?” Aceste cuvinte au constituit răspunsul laconic al unui fost ofițer de Securitate la întrebările unui reporter care-i reproșa transformarea în om de afaceri după 1989. Din acest punct de vedere, este perfect adevărat că, la acea dată, puțini erau românii care să de-

țină *know-how*-ul și contactele externe necesare derulării unor afaceri de succes într-o economie de piață. Ofițerii de Securitate din spionajul și contraspionajul românesc se calificau din plin în rândurile acestei elite economico-financiare și au fructificat din plin avantajele pe care le aveau: cunoașterea mecanismelor bancare și a piețelor externe, a operațiunilor de bursă, a metodologiei operațiunilor de export-import, cunoașterea limbilor străine și, mai ales, a persoanelor de contact din exterior, dar și din interior (ministere, bănci, întreprinderi de comerț exterior, justiție, servicii secrete).

Ca atare, ingeniozitatea și mijlocele muncii operative, care au fost puse în slujba statului român pentru achitarea datoriei externe în anii 70 și 80, au fost primele „privatizate”, astfel că noua clasă de antreprenori și businessmeni de după 1990 numără în rândurile sale suficienți foști purtători de epoleți.

În plus, mulți dintre partenerii de afaceri de dinainte de 1990 au fost convinși că, „ungând” pe cine trebuie, în România poți să obții orice. Diferența esențială a constat în faptul că „atențiile” și „comisioanele” plătite de aceștia nu mai intrau în conturile O.V.S. de la B.R.C.E., ci în buzunare particulare. Rezultatul acestei percepții și al acestor practici este, în bună măsură, economia românească de azi. ■

Portul Constanța

o parte din sumele obținute din exportul de ciment realizat de I.C.E. Vitrocim-Forexim, prin firmele „Crescent“, din Cipru, și „Al Ghanin and Al Qoutub“ să fie plătite direct în Egipt, la dispoziția „ARCOM“, la o paritate îmbunătățită de 1 dolar S.U.A. – 1,50 lire egiptene.

În urma măsurilor specifice întreprinse ulterior perfectării operațiunii, cele două firme au fost determinate să accepte plata unei bonificații bancare confidentiale de circa 0,30 lire egiptene pentru fiecare dolar S.U.A., ceea ce, la nivelul sumei de care avea nevoie „ARCOM“, reprezenta circa 200.000 dolari S.U.A. Acțiunea a fost derulată prin sursele „Mecena“ și „Albu“, în trei tranșe, primele două în valoare de câte 80.000 dolari, iar ultima în valoare de 40.000 dolari. Sumele au fost încasate prin transfer bancar în contul special nr. 47.21.427.300 – 2 de la B.R.C.E.

Operațiunile de supra-facturare nu lipseau nici ele din

portofoliul de afaceri al Securității. Astfel, în 1987 a fost inițiată operațiunea „Factura“, care consta în recuperarea unei părți a comisionului pe care o importantă firmă suedeză de mobilier îl acorda I.C.E. „Tehnforestexport“. Exportul anual de mobilier românesc către respectiva firmă se cifra la cca 20 milioane dolari S.U.A., iar unele loturi de mobilier erau supra-facturate, în baza unui protocol prin care partea suedeză se obliga să plătească, eşalonat, un comision confidential de 0,50% din valoarea totală a supra-facturărilor. Suma obținută în plus prin supra-facturare era evidențiată separat în contabilitatea I.C.E. „Tehnforestexport“, iar aceasta transfera, periodic, echivalentul a 0,25% în contul special O.V.S. O imagine asupra dimensiunii supra-facturării poate fi obținută din faptul că aportul valutar anual era estimat la circa 200.000 dolari S.U.A.

În ianuarie 1988 la Întreprinderea de Producere a Aluminului din Slatina s-au pur-

tat tratative tehnico-comerciale între conducerea uzinei și o delegație de oameni de afaceri austrieci, însoțiți de un reprezentant al I.C.E. „Metalexportimport“. Finalizarea tratatelor a fost însoțită de o cină mai prelungită, stropită din plin cu renumite vinuri românești. Profitând de atmosfera creată și de libațiile repetate ale reprezentantului I.C.E. „Metalexportimport“, directorul uneia dintre firmele austriece i-a plasat acestuia un dar simbolic: un recipient din metal, de formă plată, utilizat de regulă de vânători pentru a avea la îndemână un „întăritor“, recipientul fiind decorat cu emblema firmei austriece. Aflat sub influența licorilor consumate și considerând obiectul ca făcând parte din categoria obiectelor de protocol, respectivul oficial român l-a acceptat, dar, a doua zi, a constatat că pe fundul cutiei de ambalaj se afla și un plic ce conținea suma de 300 de dolari. Trezit din euforia bahică, funcționarul român a predat la serviciul de protocol al I.C.E. „Metalexportimport“ recipientul, ambalajul și plicul cu cei trei sute de dolari.

Securitatea, alertată, a întreprins o serie de măsuri combinate pentru invitarea cetățeanului austriac într-o nouă vizită în România. În 7 iunie 1988 acesta a fost supus unei cercetări informative, pe parcursul căreia i s-a atras atenția că tentativa sa de a corupe un cetățean român cu care derulează afaceri comerciale constituie infracțiune de dare de mită, faptă prevăzută și pedepsită de

Limbi străine, arte de agrement și abilități practice

Apariția pensioanelor în societatea românească a fost anticipată de învățământul domnesc și monastic și precedată de școlile particulare grecești, în care se predă și limba franceză. Un astfel de pension grecesc exista prin 1811 la Iași, fiind condus de Kiriak Triandafilos. În deceniile următoare vor apărea și altele, în ambele Principate, între care așezămintele grecești ale lui Govdola, Cuculi și Chirica, față de care Vasile Alecsandri nu păstra amintiri plăcute, deoarece „varga și chiar falanga serveau de mijloc de emulațiune pentru învățarea verbului *tipto, tiptis (eu fur, tu furi, gr.)*. Sămțul de demnitate personală rămânea astfel ucis sub falangă, dar elevul devenea elin desăvârșit“. Criticată chiar și atunci, metoda pare să fi fost eficientă, unii dintre discipolii acestor dascăli atingând performanțe remarcabile. De altfel, școlile și pensioanele grecești vor coexista încă mult timp cu pensiunile franceze, cunoscând și forme hibride: pensiunile greco-franceze.

Un rol important în înființarea primelor pensiuni le-au avut emigranții francezi, iar condițiile favorizante au fost create, în parte, și de ocupațiile militare rusești, din timpul cărora avem primele știri mai consistente despre apariția acestor institut. Un prim pension de fete, cu predare în limba franceză, a fost întemeiat de doamna A. Germon de Lemont, împre-

Nicu Gane, soția Sofie și copiii,
o familie așezată,
tipică pentru epocă

ună cu soțul ei, la Iași, în 1811. Funcționa în casele Bașotă și dispunea de un personal alcătuit din proprietară, soțul și mama acesteia, o directoare, la care se adăugau profesori externi de muzică și limbi străine. Înființarea pensionului a fost sprijinită financiar și controlată de autorități.

Proiectul de înființare ne oferă informații relevante despre standardul de funcționare și profilul educațional al institutului. Fetele aveau uniformă obligatorie, pe care părinții nu aveau voie să o schimbe. Elevele nu puteau ieși din pension decât duminica și la marile sărbători. Curățenia era strict păstrată și

hrana din belșug. Programa de învățământ cuprindea limbile străine franceză, greacă, italiană și germană, geografia, istoria și aritmetica. Un loc important îl ocupau artelor de agrement: pianul, harpa și canto, dansul și desenul. Abilitățile practice erau dezvoltate prin realizarea unor lucruri de mână cusute și brodate. Nu în ultimul rând se acorda atenție educației morale și bunelor maniere. Cu excepția orelor de limba greacă, ținute de un dascăl grec, toate cursurile erau predate de femei.

La București 13, la Iași 15

Pentru începutul secolului al XIX-lea, programa de studii a pensionului Germon era foarte avansată, chiar și față de unele țări apusene, unde, în general, nu se punea mare preț pe instruirea femeii, al cărei rol se reducea la cel de soție, mamă și stăpână a casei. Programa era asemănătoare cu cea din școlile de fete din Anglia, în care se predau artelor de agrement, *the accomplishments* (muzică, desen, dans), și *social graces*, sau bunele maniere. O educație similară se realiza și în școlile mănăstirilor catolice. Spre exemplu, o renumită școală de acest fel

funcționa la Sibiu încă din 1733, la biserica Ursulinelor, fiind frecventată spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și de fete de boieri și negustori din Țara Românească.

După 1821, numărul pensiunilor a sporit, acestea diversificându-se în funcție de limba de predare, sexul elevilor, amplasare etc. În 1838, la București exis-

Biserica Ursulinelor din Sibiu, gravură de secol XIX

COPII DE BOIERI LA PENSION

Un pension din cartierul londonez Kensington, model de imitat pentru societatea boierească dornică de europenizare

DAN DUMITRU IACOB

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, tiparele educației din Moldova și Țara Românească se modifică substanțial. Se trece de la o instrucție cu caracter minimalist și pragmatic, specifică învățământului elementar, și de la modelul clasicizant al învățământului superior grecesc la un sistem de educație modern, teoretic și profesional, de tip occidental. „Reforma” în educație se va realiza însă treptat, pe măsura „europenizării” societății românești. În cadrul acestui proces, educația și cultura vor deveni elemente tot mai apreciate în formarea individuală.

Într-o primă etapă, un rol esențial în difuzarea noului model educativ l-au avut guvernantele și preceptorii străini. Serviciile lor erau indispensabile educației boierimii, în condițiile inexistenței unui sistem de învățământ organizat și eficient. Raritatea personalului didactic calificat a impus „importarea” sau „improvizarea” lui, la costuri semnificativ superioare celor practicate în Vestul Europei. Chiar dacă mulți dintre acești dascăli nu aveau vreun atestat pedagogic, majoritatea fiind emigranți (nobili scăpătați, militari, artiști sau simpli

aventurieri), cu convingeri politice și religioase diverse, educația occidentală și cunoașterea unei limbi străine, în special franceza, îi recomandau pentru astfel de activități.

Sursele înregistrează și eșecuri în activitatea unora dintre ei, situații care însă nu au prejudiciat încrederea boierimii în acest sistem de educație privată. Ca atare, preceptorii și guvernantele de la Curtea domnească și din marile case boierești unde existau copii au devenit curând o prezență obișnuită. Cel puțin o jumătate de secol, ei au

reprezentat o soluție viabilă pentru învățământul primar și gimnazial de factură elitară. Primiți foarte bine în casele boierești, mulți dintre ei au exercitat o influență benefică din punct de vedere cultural și educațional la nivelul întregii familii, fiind propagatori eficienți ai valorilor civilizației europene. Unii dintre acești profesori particulari și-au deschis pensioane, a căror existență, mai lungă sau mai scurtă, a constituit o etapă importantă în dezvoltarea învățământului instituționalizat din Principatele Române.

tre ale mamei (Catinca Mavrogheni), Grimeștii și Orotiana.

18 perechi de cizme noi

Multe pensioane funcționau în locuințe spațioase, inclusiv case sau palate boierești, amplasate în locuri cât mai bune din oraș sau din apropierea acestuia. În afară de standardele educaționale, buna organizare și dotarea pensionului, menținerea ordinii și curățeniei, alimentația sănătoasă și îmbelșugată, asigurarea asistenței medicale, încălzirea și iluminatul erau condiții obligatorii pentru a primi dreptul de funcționare din partea autorităților. În plus, cu cât condițiile erau mai bune, cu atât sporeau șansele ca pensionul să atragă mai mulți elevi.

În pensionul lui Ludovic Jordan din Iași, cei patru copii orfani ai beizadelei Grigore Suțu erau bine îngrijiți, bine îmbrăcați și beneficiau de asistență medicală. Pentru îmbrăcăminte și încălziminte se alocu regulat sume substanțiale, copiii dispunând de mai multe rânduri de haine și încălzări pentru fiecare sezon. De exemplu, numai într-un singur an, pentru cei patru frați Suțu au fost cumpărate 18 perechi de cizme noi, ei folosindu-se și de o parte din încălțăminte veche, reparată. De asemenea, li s-au confecționat mai multe rânduri de straie, cum ar fi cele din aprilie 1849, când copiii au primit „trei burnuzuri de postav, trei surtuci tij, trei bluzi de cașmir, 6 perechi panta-

Prințul Grigore Suțu și soția Irene

loni de cașmir, trei jeletci de atlazi, patru halaturi de noapte, 6 bluzi de ață, 6 pantaloni de ață și trei bluzi de fulari, cu toate ale sale“. O lună mai târziu, numai pentru mezinul Grigore au fost date la cusut 12 cămăși, deși mai avea și altele făcute cu puțin timp înainte.

De starea de sănătate a celor patru copii ai lui Grigore Suțu se îngrijea un medic francez, Henri-Alexandre Bassereau, angajat prin contract anual să-i controleze periodic pe copii. În cazul unor afecțiuni care îi depășeau competențele, copiii erau tratați și de alți medici renumiți ai Iașului, între care este amintit doctorul Russ. Copiii

beneficiau și de tratamente stomatologice și de mici intervenții chirurgicale.

Când se aflau la Iași, copiii Suțu erau duși în vacanță la țară, probabil la moșiile părinților sau ale rudelor, în special ale bunicii după mamă, Elena Suțu, născută Manu, care s-a ocupat îndeaproape de ei până au ajuns majori.

Și mai scumpe erau studiile în străinătate, sacrificiile materiale fiind adesea dublate și de mari sacrificii sufletești. Dacă în primele decenii ale secolului al XIX-lea numărul elevilor trimiși în străinătate era redus, alegându-se, în general, pensioane aflate în proximitatea granițelor Principatelor – preferințele celor din Moldova îndreptându-se spre Odessa și Cernăuți, iar ale celor din Țara Românească spre Sibiu –, după 1840 tot mai mulți elevi sunt internați în pensioane din Austria, Germania, Elveția, Franța și, caz mai rar, din Rusia. Educația devine astfel mai eficientă, însă depărtarea și izolarea afectează relațiile dintre copii și părinți. Educația asimilată în pensiunile din Principate sau din străinătate a constituit pentru mulți tineri un stadiu intermediar, dar necesar, între „cei șapte ani de acasă“ și studiile liceale sau universitare din străinătate.

Printre absolvenții acestor pensioane se numără majoritatea personalităților culturale și politice românești din secolul al XIX-lea, cei care și-au asumat sarcina realizării marilor proiecte sociale și naționale de la mijlocul și din a doua parte a secolului respectiv. ■

Școală primară „în aer liber“ la București, pe la 1842; gravură în lemn

tau 13 pensioane, dintre proprietarii cărora menționăm pe doamnele de Combles și de Bonnay, soții Vaillant, Ludovic Gianelloni (scris și Louis Janeloni) și Anton Stamatopulo. La Iași, în 1845-1847, funcționau 15 așezăminte private, între care menționăm pe cele conduse de Victor Cuénin (scris și Cuénim sau Quénim), Isabelle Garet, Charlotte Sachetti, Smaranda Bacinschi, Ludovic Jordan și Constantin Anastasiade. Până la mijlocul secolului al XIX-lea, numeroase pensioane s-au deschis în toate orașele importante din Principate.

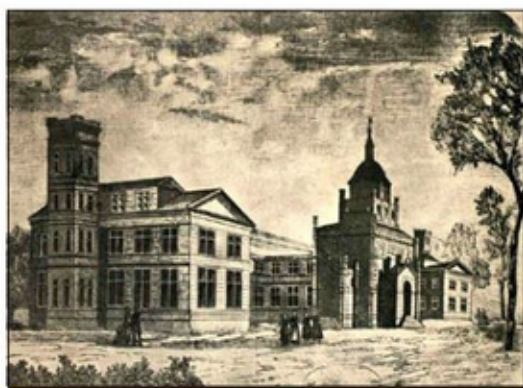
Pensionul de băieți pe care Victor Cuénin, fost ofițer în armata napoleoniană, l-a înființat la Iași, la 1 martie 1826, a funcționat timp îndelungat și s-a bucurat de faimă, atât în epocă, cât și în istoria literaturii române, prin personalitățile care îi datorează o parte din formația lor morală și intelectuală: Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Matei Millo, Costache Vârnăv, Mihail Rosetti, Alexandru Cuza, Alexandru Pano și alții. Teoretic, standardul educațional era similar cu cel al liceelor franceze contemporane. Programul celor șase cicluri de învățământ era complexă, de la lectură, caligrafie, rugăciuni și mici fabule, până la elemente de gramatică aprofundată, analiză logică, retorică, istorie generală, filosofie, filologie, economie rurală și altele. Toate cursurile se țineau în limba franceză, aceasta predându-se la un nivel aprofundat.

Limitele de vârstă între care copiii sunt educați în pension variază de la caz la caz, însă ele se plasează, de obicei,

Grigore Grădișteanu cu copilele sale, Nadeja, Alexandra și Esmeralda

între 7-8 și 14-16 ani. În cazuri speciale, împreună cu frați sau surori mai mari, erau acceptați în pension și copii mai mici, deși proprietarii de pensioane nu par să fie prea încântați de asemenea situații. În 1849, în pensionul lui Ludovic Jordan din Iași învățau cei patru copii orfani ai beizadelei Grigore Suțu, cu vârste cuprinse între 5 și 12 ani. Mezinul, Grigore, era cu siguranță cel mai vulnerabil dintre ei, atât în privința sănătății, cât și a aptitudinilor școlare. Totuși, la această vârstă el începe școala, cumpărându-i-se rechizitele necesare, între care indispensabilul alfavitar (abecedar).

Azilul Elena Doamna, unde multe fete orfane au învățat carte

Cu propria garderobă și lenjerie

În general, educația era scumpă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, costurile fiind influențate de poziția socială și pretențiile familiilor din care proveneau elevii. În contractul de pension încheiat în 1838 între spătarul Iancu Negel și „madama I(sabelle) Garé, directriță de pansion“, pentru fetele primului, Catinca și Elena Negel, se preciza taxa de școlarizare pentru cele două fete: 100 de galbeni pe an. În plus, se menționa și care sunt efectele personale obligatorii pe care fetele trebuie să le aducă de acasă: „Să înțeleagă că fieșticari copilă să aducă la intrare un tacâm de argint pentru masă, adică lingură, cuțit și furculiță, șasă șărvețe, o față de masă, precum și un pupitru, care lucruri, la ieșire, vor rămâne în folosul pensionului“.

Elevii veneau în pension cu propria garderobă și lenjerie, pe care o reînnoiau ori de câte ori era necesar. Dacă se impunea uniformă, părinții ori tutorii trimiteau stofele necesare sau bani pentru achiziționarea acestora și a încălțămintei, plata croitorilor, a cizmarilor etc. În unele cazuri, se aduceau la pension și articole de mobilier (lăzi de haine, paturi, scaune, pupitre), cuverturi, cărți și rechizite, materiale pentru lucrul manual, lemne de foc, făină de grâu etc.

Pentru cei patru băieți ai lui Grigore Suțu, internați în pensionul lui Ludovic Jordan din Iași, se plătea o treime din veniturile anuale ale celor două moșii de zes-

Pastila de cuvinte

MONEDE DE ORIGINE SLAVĂ

Academician MARIUS SALA

În episoadele precedente am arătat că la noi au circulat monede de origine străină cu numele lor original. Acestea au fost mai numeroase în Moldova, unde monede poloneze, ucrainene, rusești au fost mai multe decât în Țara Românească. Au avut în cursul timpului valori variabile.

Dutcă, cu variantele *duce*, *dubcă*, *dupcă*, *dugi*, *ducte*, este considerată la origine monedă rusă. Avea o valoare mică, deși la origine era de argint. În țările române (secolele XVII-XVIII) a avut diverse valori. A avut caracter de monedă dominantă pe piața internă de la noi în Moldova de nord, Maramureș, Transilvania centrală și de sud. Forma cuvântului trimite la pol. *dudke*, formă de genitiv a pol. *dudek* (cf. și ucr. *dudak*). A avut și derivate: *dutculiță*, *dutcuță*.

Polturac, nume dat mai multor monede poloneze sau austriece, de argint sau de aramă, a circulat în țările române tot în aceeași perioadă, secolele XVII-XVIII, cu echivalente variate; au fost monede dominante în Moldova și Transilvania. La origine stă numele polonez *poltorak*.

Înrudit cu acest nume este *potor*, care are la origine pol. *poltora*; a circulat mai ales în Transilvania, dar și în Moldova (Letopisețul lui M. Costin). A avut și aceste valori variabile și a supraviețuit în folclor: *Da cu capu ce-ai făcut?/ C-am făcut că l-am vândut/ Tăt dept bani și dept potori*. Are și un derivat *potoriță* în Transilvania, unde valoarea 10-20 de bani.

Din aceeași familie face parte și *potronic* (cu varianta *potroaie*), pentru originea căruia dicționarele trimit la pol. *poltora*, *poltoraczy*, *potrojniki*. Al.

Graur, în *Puțină... aritmetică*, București, 1971, p. 127, precizează că este un derivat de la numeralul 3. Prima atestare o avem în *Scrisori românești din arhivele Bistriței (1592-1638)*, deci în veacul al XVII-lea, scrisori editate de Al. Rosetti în 1944. A circulat până la 1867, când s-a introdus sistemul monetar național.

Șalău, monedă poloneză, dar și moldovenească, din vremea lui Dabija Vodă (în 1602 la „bănăria” din Suceava a fost bătută o monedă din bronz cunoscută în Polonia sub numele de *solidus valachichus*). La originea îndepărtată stă termenul latinesc *solidus*, pentru o veche unitate de aur care, din Bizanț, a ajuns în țările germanice *schilling*. Termenul german a pătruns în poloneză (*szalawa*), pentru moneda de aramă care a circulat în Moldova sub forma *șalău*, cu o valoare egală cu o pătrime dintr-un ban. Apare în documentele moldovenești din secolul al XVII-lea.

Șuștac, monedă poloneză de argint care a circulat în Moldova și Transilvania, are variante *șuștacă*, *șutac*, *șăștac*;

variantele *șăștac* a apărut sub influența lui *șase*. Era echivalentă cu șase groși. În Transilvania era numită *pițulă* și valoarea zece creițari (termen împrumutat din magh. *picula*).

Timf, veche monedă poloneză, numită în polonă *tymf*, *tynf*, după emitentul Andreas Tympt. A circulat în Moldova și a avut și varianta *tumfea*.

Din ucraineană este *sorocovăț* (*sorocoveț*), numele unei monede de argint care a circulat în Moldova, dar și în Transilvania în secolul al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea. Avea valori variabile (redușe) și s-a păstrat și în folclor: *Rămas bun sorocovăț/ Cum te schimb nu te mai văz*. Este sinonim al unor nume de monede de valori redușe, ca *para*, *pitac*, *ban*, *bănuț*, *băncuță*, *firfiric*, *gologan*, *sfințioaică*, *pițulă*, *biștari* (țig. *biș înscamnă „20”*).

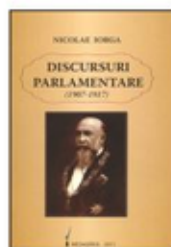
Din aceeași limbă ucraineană, *ljackyj* (poate și din poloneză, *lacki*) provine *lățcaie* (variante *lețcaie*, *liscaie*, *lițcaie*, *lețcaie*), pentru o monedă cu valoare foarte mică, de obicei de aramă, care a circulat, cu sensul curent de *para*. Are numeroase atestări în literatură, la Iordache Golescu, I. Ghica, V. Alecsandri, I.L. Caragiale, I. Negruzi, Camil Petrescu și alții. *Lețcaie* frântă era de cea mai mică valoare, sinonim cu *para* chioară.

(Va urma)

Șuștac polonez, emis de regele Sigismund al III-lea, în 1596

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Nicolae Iorga – DISCURSURI PARLAMENTARE (1907-1917), VOL. I** (îngrijirea textului, prefață și note de **Georgeta Filitti**), – Ed. a II-a
Editura Mesagerul, Chișinău, 2011, 848 pp.

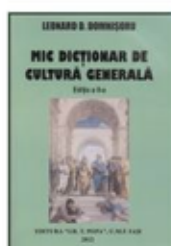
● **Florin Stan – SITUAȚIA EVREILOR DIN ROMÂNIA ÎNTRE ANII 1940-1944**
Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2012, 536 pp.

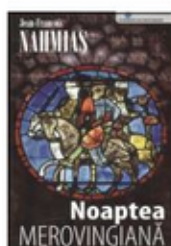
● **Sorin Forțu – ZIRIDAVA ÎN CONTEXT PTOLEMEIC**
Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Brăila, 2012, 134 pp.

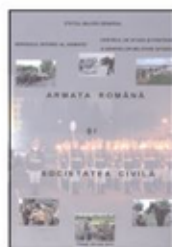
● **Victor Gabriel Osăceanu – COMUNISMUL ÎNTRE UTOPIE ȘI REALITATE**
Editura Tipolex, Alexandria, 2013, 250 pp.

● **Leonard D. Domnișoru – MIC DICȚIONAR DE CULTURĂ GENERALĂ**, ediția a II-a
Editura Gr. T. Popa, Iași, 2012, 342 pp.

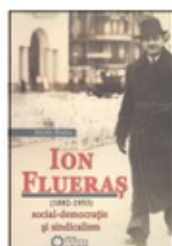
● **Jean-François Nahmias – NOAPTEA MEROVINGIANĂ**
Editura Pro, București, 2006, 264 pp.

● **ARMATA ROMÂNĂ ȘI SOCIETATEA CIVILĂ. STUDII ȘI COMUNICĂRI PREZENTATE LA SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ DEDICATĂ ZILEI ARHIVELOR MILITARE ȘI ANIVERSĂRII A 92 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA CENTRULUI DE STUDII ȘI PĂSTRARE A ARHIVELOR MILITARE ISTORICE ȘI A 145 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA SERVICIULUI ISTORIC AL ARMATEI, PITEȘTI, 28 IULIE 2012**, (sub egida Statului Major General, Serviciul Istoric al Armatei și Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorică; coordonator comandor dr. **Marian Moșneagu**, col. dr. **Petrișor Florescu**, dr. **Cornel Tucă**)
Editura Istros, Brăila, 2012, 328 pp.

● **Gheorghe Răzvan Gabriel – PE URMELE ZEILOR**
Editura Gramar, București, 2013, 326 pp.

● **Sorin Radu – ION FLUE-RAȘ (1882-1953). SOCIAL-DE-MOCRAȚIE ȘI SINDICALISM**
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, 307 pp.

● **Marius Silveșan – BISERICILE CREȘTINE BAPTISTE DIN ROMÂNIA ÎNTRE PERSECUTIE, ACOMODARE ȘI REZISTENȚĂ**
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, 409 pp.

● **PERISCOP** (Publicație trimestrială a Asociației Cadrelor Militare în Rezervă și în Retrageră din Serviciul de Informații Externe)
Nr. 2 (22), Anul VI, aprilie – iunie 2013, 164 pp.

● **ROMÂNIA EROICĂ** (Revistă de cultură și educație patriotică, de cinstire a eroilor neamului, editată de Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”)
Nr. 1 (46), Anul XVI – 2013, 64 pp.

Pierzând, din cauza unor greșeli de navigație, în bună parte elementul surpriză, așa cum am văzut în episodul anterior, bombardierele americane s-au străduit să își îndeplinească misiunea. Pe baza unor documente americane inedite aflate în patrimoniul Arhivelor Istorice ale Forțelor Aeriene ale Statelor Unite de la baza Maxwell, Alabama, și care ne-au fost puse la dispoziție de cercetătorul american David H. Klaus, precum și a altora, aflate în Arhiva Statului Major al Forțelor Aeriene, fondul Comandamentul Apărării Antiaerine a Teritoriului, continuăm prezentarea operațiunii „Tidal Wave”.

1 august 1943

Avioanele americane deasupra Ploieștiului și un tun antiaerian de 88 mm

INFERN DEASUPRA PLOIEȘTIULUI

Dr. VALERIU AVRAM, ALEXANDRU ARMĂ

- Vânați precum căprioarele, dar cu tunuri de 88 mm
- Cu trei motoare distruse nu te mai poți întoarce acasă
- În loc să îl percheziționeze, îi pansează rănilor
- Scapă de la Ploiești, dar se ciocnesc în zbor deasupra Balcanilor
- Regretul că a scăpat
- „Ce mai fac «Tigrii» din Detroit?”
- 13 din 39
- Avioanele cădeau ca muștele
- Primul B-24 din dotarea aviației române
- Au plecat 178, s-au întors 91

La apropiere de obiectiv, bombardierul lui Addison Baker a fost lovit de tirul AA în bot și în aripa dreaptă, incendiindu-i două motoare. Bombardierul „Hells Wench” și-a lansat încărcătura peste o stație de pompare a țițeiului. Cu flăcări la bord, locotenent-colonelul Addison Baker și maiorul John Jerstad au încercat să ia înălțime, dar avionul n-a mai răspuns la comenzi și s-a prăbușit peste traversele de cale ferată din depozitul fabricii „Creuzot”. În urma impactului, întregul echipaj și-a pierdut viața, iar cadavrele carbonizate n-au mai putut fi identificate. Pentru curajul dovedit în luptă, comandantul Grupului 93, locotenent-colonelul Addison Baker, și maiorul John Jerstad au fost decorați post-mortem cu „Medalia de Onoare” (Medal of Honor) a Congresului S.U.A.

GUSTAR

10

1953. I.V. Kapitonov, secretar al organizației de partid din Moscova a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, îi raportează prim-secretarului Nikita Hrușciov despre o metodă foarte avansată a Trustului de construcții nr. 28, care a ridicat în parcul Izmailovo, pe bandă rulantă, opt clădiri de cinci etaje, cu 2.200 m² fiecare. El îi scrie lui Hrușciov că la fiecare 13 zile altă asemenea clădire va fi dată în folosință. Era noul stil din arhitectura sovietică, care va produce așa-numitele „hrușciovki“, ce rezolvau precar criza locuințelor.

13

1521. Asediat trei luni neîntrerupt de trupele conchistadorului spaniol Hernán Cortés, orașul Tenochtitlan, capitala Imperiului aztec, cade în această zi și aproape toată clasa nobilă aztecă moare în timpul asediului, alături de cea mai mare parte a populației, victimă a foamei și a variolei. Ultimul împărat aztec supraviețuiește, dar este omorât, pentru că, se pare, ar fi complotat să-l ucidă pe Cortés. Tenochtitlanul era, atunci când a sosit Cortés, în noiembrie 1519, cu populația lui de 150.000-200.000 de locuitori și cu suprafața de 13 km², unul dintre cele mai mari orașe din lume. După căderea lui, spaniolii îl ard până în temelii și construiesc o nouă capitală, peste ruine, ridicând biserici catolice în locul vechilor temple aztece. Noul oraș se numea Ciudad de Mexico și, printr-un decret al lui Cortés, aparținea Spaniei.

17

1742. În micul târg Royston, din Hertfordshire, la aproximativ 67 km de Londra, în timp ce sapă fundația unei extensii a pieței de lactate, muncitorii dau peste o piatră de moară îngropată. Descoperă cu stupefație că acoperă o gură de intrare, iar un băiețel legat cu o sfoară și trimis în adâncime spune că a văzut o peșteră. Arheologii nu vor putea reconstitui istoria sitului, pentru că fragmentele de oase și de vase descoperite nu trezesc interesul oamenilor acelei epoci, care caută... comori, nu oase. Ulterior, enigmatică peșteră (săpată în calcar, măsurând 8 m înălțime și 5 m în diametru) îi va fascina pe oamenii de știință cu basoreliefurile ei ciudate de pe pereți; ei le asociază cultelor păgâne precreștine sau cavalerilor templieri. Scenele sunt în mare parte de inspirație religioasă, reprezentând Patimile lui Hristos și legende ale diferiților martiri și sfinți. La sfârșitul veacului al XV-lea peștera Royston se pare că a funcționat ca schit pentru pustnicii unei mănăstiri, dar ea își păstrează până astăzi misterul.

25

1914. Lângă Tannenberg, în răsăritul Prusiei, în primele zile ale Primului Război Mondial, artileria germană seceră forțele rusești, prinse în cursă. Rușii luptă din răzputeri, dar n-au nicio scăpare. Armata a II-a a generalului Aleksandr Samsonov se dezintegrează, pe măsură ce trupele sale pier încete în mlaștini. Mor 50.000 de ruși și 90.000 sunt luați prizonieri. Generalul Samsonov se sinucide. Dincolo de slaba echipare și instruire a trupelor țarului, în fața mobilității și eficienței celor ale Kaiserului, mai există o cauză a acestei înfrângeri, care va da aripi nemților. Cu câteva zile mai înainte, în timpul înaintării Armatei I ruse a generalului von Rennenkampf, germanii din Armata a VIII-a a generalului von Prittwitz au capturat într-o ambuscadă 3.000 de militari ruși, printre care și un ofițer superior. Interogându-l, nemții află neprețuită informație că legăturile radio între Armata I și a II-a și centrul lor de comandă se desfășoară în clar, adică necodate sau cifrate în vreun fel. Cu antenele poziționate pe direcția cartierului general rus, germanii ascultă întregul trafic de informații.

26

1826. Ultima execuție publică la București: Ghiță Cuțui și Simion sunt spânzurați la capul Podului Târgului de Afară, pentru că, împreună cu alte persoane, s-au răzvrătit împotriva domniei. A doua zi, trei dintre tovarășii lui Cuțui sunt plimbați „cu pieile goale“ prin târg și bătuți, după care vor fi trimiși la ocnă. Pedepsa cu moartea va fi desființată de Regulamentul Organic, în iulie 1831.

sey Bounce“ abia începea. Lovit în bot de proiectilele trase de la sol, cu două motoare incendiate și planul stâng măcinat de trasoare, pilotul Worthy A. Long a încercat, imediat după lansarea bombelor, o aterizare forțată lângă rafinăria „Vega“, la Ploiești. Au scăpat numai patru membri din echipaj. Al doilea avion pierdut de

ratului General al Jandarmeriei. Iată ce nota acesta la punctul 8: „Pe raza postului de jandarmi Ploiești au căzut două avioane inamice și anume: unul la nord-est de Ploiești, în imediata apropiere a șoselei naționale Ploiești-Buzău, iar al doilea tot la nord-est de Ploiești, la o distanță de 300 m de oraș și 400 m de șoseaua națională Ploiești-

Buzău, ambele între orașul Ploiești și albia râului Teleajen. Avioanele au fost complet distruse; pe unul se mai putea citi nr. 40804-X [nr. 42-40804, care era scris pe deriva bombardierului „The Lady Jane“ – n.n.]. S-au putut identifica 11 cadavre carbonizate ale a-

viatorilor americani care au fost ridicate de Garnizoana Ploiești. Primii care au sosit la aceste avioane au fost militarii germani, care au instalat santinele, și apoi au sosit și militarii Diviziei [române – n.n.] 18 Munte, care au instalat santinele“.

O salvă de 20 mm a lovit în plin și avionul „Hell's Angels“ (nr. 42-40781), pilotat de tânărul locotenent Roy C. Harms, originar din Grafton, statul Wisconsin. Fiind incendiat în zona mitraliorilor laterali din cauza lovirii rezervoarelor auxiliare din compartimentul bombelor, pilotul a încercat să ridice avionul la 100 metri, pentru a se putea sări, dar

s-a prăbușit la sol pe o mică colină la Chițorani, lângă rafinăria „Unirea-Speranța“. Singurul supraviețuitor a fost mecanicul de bord Jack J. Reed, care a reușit să sară înainte ca avionul să se prăbușească. „Nu știu cum am scăpat. Mi-aș fi dorit însă să fi căzut și murit cu acei oameni bravi, care nu au vrut să sară“ – afirma cu regret acesta.

Bombardierul „Pudgy“ (nr. 42-40613) al lui Milton Telster a fost lovit de AA în aripă și motorul nr. 2, dar a putut să-și lanseze bombe. A reușit să se îndepărteze de țintă, dar a fost atacat, la 90 km sud-vest de Ploiești, de aviația de vânătoare română. Supraviețuitorii echipajului bombardierului „Pudgy“ au devenit un motiv de curiozitate pentru locuitorii din Ogrezeni, care s-au strâns să-i vadă. Sergentul Robert Locky povestește: „O persoană mi s-a adresat în engleză și mi-a spus că suntem în centrul atenției. Oamenii din zonă veneau și se uitau la prizonierii americani răniți.

Avioanele americane zburau aproape razant cu pământul

secțiunea condusă de maiorul Ramsey Potts a fost bombardierul „The Lady Jane“ (nr. 42-40804), pilotat de locotenentul William Meehan. În timp ce se îndrepta spre obiectiv, acesta a fost lovit în plin de tirul artileriei anti-aeriene. Pilotul a încercat o aterizare forțată, dar la contactul cu solul aparatul s-a dezintegrat. A scăpat cu viață numai sergentul mitralior Laurence Yates, ceilalți nouă membri ai echipajului pierzându-și viața. Unele informații în legătură cu soarta acestui bombardier ni le oferă locotenent-colonelul M. Schipor, comandantul Legiunii de Jandarmi Prahova, în raportul secret trimis, în ziua de 5 august 1943, Inspecto-

Ofițerul de echipaj cl. III Ioan Maga coboară din avion

Adjutantul Mitrică Encioiu

Bombardierul „Honkey Tonk Gal“ (nr. 42-40625), pilotat de locotenentul Hubert K. Womble, a fost ultimul aparat al „Circului ambulant“ care a atacat „Ținta albă V“ – Rafinăria „Columbia-Aquila“. Pilotul își amintea cum „rezervoarele săreau în aer, avioanele se prăbușeau, iar altele erau în flăcări. Nemții trăgeau cu tunurile AA de 88 mm ca și cum ar fi tras cu pușca în câprioare, iar noi eram câprioarele.“ La un moment dat, „am fost loviți în aripa dreaptă, în zona radio. Radio-operatorul [sergentul Howard Ford – n.n.] a fost pur și simplu aruncat din scaun.“ Atunci pilotul a realizat că nu vor mai putea zbura către casă. „Am pierdut un alt motor, de data aceasta pe aripa stângă“, povestește Womble. Un alt proiectil a lovit avionul, intrând pe sub punte și explodând chiar la picioarele lui: „Am fost lovit; explozia aproape că m-a aruncat în sus și m-a întors pe partea dreaptă. Știam că am fost rănit, dar nu simțeam nicio durere. Nu mai

puteam să apăs pe pedala care controla deriva, așa că Larry [copilotul Lancashire Lawrence – n.n.] a fost cel care a controlat avionul din acel moment. Cu trei motoare distruse, trebuia să aterizăm!“ Bombardierul „Honkey Tonk Gal“ a aterizat forțat pe un câmp la vest de Ploiești, nu departe de aerodromul de la Strejnic. Tot echipajul a reușit să iasă din epava avionului, mai puțin bombardierul William Little, care fusese prins în tunelul de sub puntea cockpitului. Rănit, pilotul Hubert Womble a fost printre primii capturați. Acesta avea să declare: „Am căzut pe un câmp și ne-am împrăștiat pe o distanță destul de mare. Mă durea spatele și aveam arsuri pe mâini. Cu greu m-am ridicat de jos, după aterizare. Am așteptat un timp, apoi m-am îndreptat spre nord-est. M-au ajuns din urmă niște oameni care nu știau cine sunt. M-au dus la un post de jandarmi și aici m-a luat în primire un subofițer. Am rămas nedumerit că nu mă percheziționează. Primul lucru pe care l-a făcut a fost să-mi dea apă, apoi a scos o trusă de prim ajutor și a început să-mi panseze mâinile. Am văzut în ochii lui de creștin omenia și simțul onoarei militare. M-a luat într-un vehicul și m-a dus la spital într-un oraș cu rafinării, care încă erau în flăcări“.

Locotenentul Hubert Womble și sergentul James Barker au fost duși de jandarmi la un spital militar din Câmpina. După câteva ore de muncă, românii au reușit să-l scoată din epava avionului și pe bombardierul William Little.

Grav rănit, acesta a fost transportat la spital, însă nu a supraviețuit decât șapte zile. Womble povestește: „În spital l-am întâlnit pe locotenentul William K. Little, bombardier, originar din orașul Memphis. A fost operat, dar era foarte grav rănit. Am văzut cum doctorii români au făcut tot ceea ce puteau ei să facă pentru a-l salva, dar fără succes“. A murit la 8 august 1943.

Pierderile formației conduse de Addison Baker vor continua și pe drumul de întoarcere. Ciuruite de AA, bombardierele „Little Lady“ (nr. 41-23754), al locotenentului Richard L. Wilkinson, și „Vulgar Virgin“ (nr. 42-40608), pilotat de locotenentul Claude A. Turner, nu au mai putut continua zborul spre casă, aterizând de urgență în Turcia, la Çorlu. În schimb, avioanele „Let' Er Rip“ și „Extremator“, după ce au scăpat de la Ploiești, s-au ciocnit în zbor deasupra Balcanilor, supraviețuind numai trei membri din echipajul celui de-al doilea bombardier.

Prima victimă a secțiunii conduse de maiorul Potts a fost sergentul mitralior Leicester Havens, de pe bombardierul „Jersey Bounce“ (42-40609), care zbura în spatele lui „Duchess“. După unele surse, acesta ar fi chiar primul american care și-a pierdut viața la Ploiești în ziua de 1 august 1943. Atacat înainte de țintă, de I.A.R.-ul 80 pilotat de sublocotenentul Carol Anastasescu, din Grupul 6 Vânătoare, Leicester, aflat în turela dorsală, a fost ucis instantaneu. Agonia lui „Jer-

s-a prăbușit în satul Podul Văleni, comuna Poenarii Burcii. Cel de-al doilea „Liberator” – „Sad Sack II” (nr. 41-24153), pilotat de locotenentul Henry A. Lasko, din Grupul 44 – s-a prăbușit la Butimanu. Au mai obținut victorii aeriene sublocotenentul Cristu I. Cristu, adjutantul Bosinceanu, ofițerul de echipaj cl. III Ioan Maga și adjutantul Mitrică Encioiu.

În total, aviația română de vânătoare a doborât sigur zece bombardiere de tip „Liberator” și două probabile, având un pilot mort și un altul rănit, cu două avioane pierdute. Presa vremii a prezentat pe larg curajul piloților noștri de vânătoare. Astfel, ziarul *Curentul* (nr. 5.555, din 5 august) sublinia că „vânătorii români s-au luptat admirabil”. În aceeași pagină se menționa și o corespondență din Berlin, care preciza: „În aceste lupte s-au distins aviatorii români [...] Vânătorii români au pornit la luptă cu mult curaj și au contribuit în măsură hotărâtoare la împrăștierea aparatelor inamice, împiedicându-le să execute un atac concentrat”.

Printre „Liberatoarele” avariate care au aterizat forțat pe teritoriul Ro-

mâniei a fost și avionul „Boiler Maker II” (nr. 41-23782), din Grupul 98 „Pyramidiens”, pilotat de locotenentul Theodore Helin. Epa-va lui a fost vizitată de mai multe oficialități, după care

s-a luat decizia ca bombardierul să fie reparat și repus în stare de zbor. Astfel, la 15 septembrie 1943, o echipă de lucrători de la uzina I.A.R. Brașov s-a deplasat la Trestieni, unde aterizase forțat, și sub îndrumarea ing. av. Dudu Frim a început lucrul pentru repararea lui. A fost gata de zbor la sfârșitul lunii decembrie, devenind astfel primul B-24 „Liberator” care a zburat sub înmatriculare românească.

Dintre cele 178 de bombardiere B-24 „Liberator” care au decolat în dimineața zilei de 1 august 1943 de pe bazele aeriene aflate în jurul orașului Benghazi, nu s-au mai întors decât 91. Pe teritoriul României au intrat 162 de B-24, care au continuat misiunea; 36 au fost doborâte deasupra țării noastre de apărarea aeriană, zece au căzut pe drumul de

Bombardierul „Vulgar Virgin” și echipajul său

lul Aliaților. A doua zi după atac, mai puțin de jumătate dintre ele mai puteau fi considerate operaționale.

Pagubele produse industriei petroliere românești au fost importante: s-a redus capacitatea de rafinare cu 45%. Rafinăriile „Columbia”, „Astra Română”, „Vega” au fost parțial scoase din funcțiune, iar „Creditul Minier”-Brazi, care a suferit distrugerii în proporție de 75%, și-a încetat temporar activitatea. Valoarea totală a distrugerilor a fost estimată la aproximativ 6 miliarde lei.

Bombardamentul din 1 august 1943 a provocat în rândul populației civile 86 de morți și 170 răniți. Aviația S.U.A. a pierdut deasupra României 410 oameni, dintre care 172 morți, 110 prizonieri și 128 dispăruți; cei mai mulți dintre aceștia au fost carbonizați odată cu avioanele căzute. Conform surselor americane, pierderile suferite în urma raidului de la 1 august 1943 s-au ridicat la 516 oameni – inclusiv pierderile suferite pe drumul de întoarcere –, dintre care 132 au căzut prizonieri la inamic, 76 au fost internați în Turcia, iar 308 au fost declarați morți. ■

Bombardierul „Boiler Maker II” a aterizat forțat într-un lan de porumb, la Trestieni

întoarcere, șapte au aterizat în Turcia și echipajele au fost reținute. Alte 20 au aterizat de urgență în Cipru, Malta și Sicilia, teritorii aflate sub contro-

Aceeași persoană mi-a spus că el este proprietarul locului și m-a întrebat: «Ce mai fac Tigrii din Detroit?» Era un fost muncitor de la uzinele Ford.»

Cea de a doua secțiune a „Circului ambulant” avea să se întoarcă la bază cu numai patru avioane. Maiorul Ramsay Potts, aflat la bordul lui „Duchess”, atacase rafinăria „Astra Română” cu nouă bombardiere; patru dintre cele 13 cu care decolase în formație abandonaseră misiunea din diverse motive. Patru au fost doborâte pe teritoriul României: „Jersey Bounce” (nr. 42-40609), „The Lady Jane” (nr. 42-40804) – ambele căzute la Ploiești; „Hell’s Angel” (nr. 42-40781) la Chițorani; „Pudgy” (nr. 42-40613) – la Ogrenzi. Al cincilea aparat din formație, „Jo-Jo’s Special Deliver” (nr. 41-24230), pilotat de maiorul Ralph J. McBride, avea să fie interceptat de piloții germani din Grupul IV/JG 27, la vest de Cefalonia, fiind doborât în Marea Ionică. În total, Grupul 93 a pierdut 13 bombardiere, dintre care opt căzuseră pe teritoriul României.

Avionul „Hadley’s Harem” (nr. 41-24311), care zbura în stânga avionului pilotat de colonelul Kane, comandantul Grupului 98, a fost atins de proiectilele trase de la sol, care l-au ucis pe loc pe bombardierul Leon M. Storms și l-au rănit pe navigatorul Harold Tabacoff. O altă lovitură a scos din funcțiune motorul nr. 2, iar avionul pilotat de Gilbert B. Hadley și James R. Lindsey nu mai putea continua drumul spre casă. Cei doi piloți au decis să zboare către

Cipru, însă deasupra mării un alt motor a cedat și avionul s-a îndreptat spre Turcia. „Hadley’s Harem” a reușit să se strecoare până în apropiere de coastele Turciei, unde a amerizat, scufundându-se rapid. Pilotul Gilbert Hadley și copilul James Lindsey și-au pierdut viața. Ceilalți membri ai echipajului au reușit să se salveze, ajungând în Turcia, unde au stat internați până la terminarea războiului. În 1995, o parte din avionul „Hadley’s Harem” a fost scoasă la suprafață, fiind expusă și astăzi la Muzeul „Rahmi M. Koç”, din Istanbul. Dintre cele 39 de bombardiere ale Grupului 98 „Pyramidiers” ajunse la Ploiești, numai 13 s-au întors la Benghazi în seara zilei de 1 august 1943; alte șapte au aterizat pe alte aerodromuri. Au fost pierdute 20, dintre care 14 pe teritoriul României, cinci pe drumul de întoarcere și unul la decolare. Aceste pierderi l-au făcut pe colonelul Kane să declare: „Mă așteptam să avem pierderi, și încă foarte grele, dar nu credeam că voi vedea avioanele noastre căzând ca muștele”.

Din cauza înălțimii foarte mici la care zburau bombardierele americane – sub 100 m –, atacul avioanelor noastre de vânătoare nu a fost cel recomandat contra „Liberatoarelor”, adică din față și

Resturile bombardierului „Sad Sack 2”, căzut la marginea comunei Butimanu. Alături de epavă lt. av. Ioan Bărlădeanu (în mijloc), care a revendicat doborârea acestui avion

lateral. Cu toate acestea, piloții care au decolat de pe Pipera și Mizil au fost creditați cu mai multe victorii aeriene. Astfel, adjutantul Aurel Vlădăreanu a doborât sigur un avion american la est de Ploiești (nu departe de șoseaua Ploiești-Buzău). Un alt bombardier american a fost doborât de adjutantul Gheorghe Cocebaș, care a fost la rândul său lovit în motor, aterizând forțat cu avionul I.A.R. 80 nr. 139 la Videle. Avionul revendicat de Cocebaș era „Pudgy” (nr. 42-40613), al locotenentului Milton Telster, care a căzut la Ogrenzi. Alte două victorii au fost atribuite adjutantu-lui șef Ilie Dumitru, care a incendiat două B-24, pe care le-a urmărit până la Roșiori de Vede. În schimb, sublocotenentul Carol Anastasescu, din Escadrila 62 Vânătoare, a înregistrat o victorie sigură și a avariat grav un alt bombardier. Comandantul Escadrilei 64 Vânătoare, locotenentul Ion Bărlădeanu, a doborât două B-24: primul – „Wing Dinger” (nr. 41-24015), pilotat de locotenentul George W. Winger –

asemenea, acestea din urmă aveau obligația de a-și camufla inclusiv furnele, prin acoperirea lor cu capișoane de tablă, pentru a masca lumina din interior.

Circulația mașinilor și a pietonilor pe timpul nopții era reglementată clar în ordonanța autorităților locale. Autovehiculele trebuia să aibă farurile camuflete, prin acoperirea lor cu vopsea, pânză sau piele de culoare neagră, excepție făcând farurile din față, care puteau avea o deschizătură de 6x1 cm, stopurile și plăcuța de înmatriculare. Din cauza acestor măsuri, viteza în oraș era limitată la numai 12 km/h, urmând ca la declanșarea alarmei, toate mașinile să se oprească acolo unde se găseau, luminile să fie stinse complet, iar pasagerii să se ascundă în primul adăpost. Posesorii autovehiculelor care nu se supuneau noilor norme aveau să fie pedepsiți imediat, prin dezumflarea cauciucurilor mașinii și aducerea șoferilor la Chestura Poliției.

Pietonii puteau folosi lanterne mici, de mână, cu condiția ca acestea să fie camuflete, răspândind o lumină slabă, iar dispozitivele să fie îndreptate nu în față, ci în jos. În schimb, utilizarea felinarelor era cu desăvârșire interzisă. În cazul în care declanșarea alarmei îi găsea pe oameni pe stradă, aceștia

Cele care nu au lovit rafinăriile au provocat distrugerii pe strada Griviței...

trebuia să caute un adăpost antiaerian, iar dacă nu găseau, aveau obligația să se ascundă într-un gang sau lângă un zid solid.

Clădirile urma să fie camuflete prin acoperirea oricărei ferestre sau deschidere cu obloane, perdele sau orice putea opri lumina să răzbată. Geamurile trebuia vopsite în negru, galantarele magazinelor acoperite cu draperii, iar firmele luminoase complet interzise. Organele de control ale Poliției și ale Serviciului de Apărare Pasivă urma să realizeze controale, pentru a depista persoanele care nu respectă regulamentul. Prima abatere se sancționa cu avertisment, la a doua se tăia racordul la rețeaua electrică și vinovatul era adus la Chestură, iar la a treia, ordonanța prevedea spargerea geamurilor sau a vitrinelor (!).

Rezultatele au fost mult sub așteptări, foarte puțini locuitori își camuflaseră locuințele. Marea surpriză a venit din partea țiganilor care locuiau în cartierul Mimiș din sudul orașului, lângă moderna rafinărie Astra

Română. Aceștia făceau focul în case „cu reziduuri de petrol strânse din baturile rafinăriilor din împrejurimi, care răspândesc o lumină vie în timpul nopții, mai ales că geamurile nu sunt astupate”. Prin urmare, autoritățile au apelat

la preotul bisericii Sf. Filoteia din cartier, pentru a-i convinge pe locuitori de necesitatea măsurilor de camuflare a zonei, fără de care efortul întregului oraș era zadarnic.

De asemenea, proprietarii sau chiriașii clădirilor din Ploiești trebuia să se pregătescă pentru eventualele incendii provocate de bombele inamice. Prin urmare, locuitorilor li se aducea la cunoștință că trebuie să își elibereze podurile imobilelor de orice material inflamabil, precum fân, lemn sau petrol, iar pe podea să pună un strat de nisip. La câteva săptămâni după înștiințare, echipe ale Primăriei au realizat un control al clădirilor din Ploiești, iar rezultate au fost sub așteptări în unele sectoare ale orașului sub 2% din imobile se conformaseră ordonanței. Majoritatea locuitorilor fie declara că nu are posibilități financiare să își amenajeze podurile, fie făcea promisiunea „solemnă” că avea să execute modificările obligatorii. Mai grav era că nici în clădirile Primăriei nu se efectuaseră operațiunile cerute!

La sfârșitul anului 1943, așadar chiar și după devas-

APĂRAREA ANTIAERIANĂ A ORAȘULUI PLOIEȘTI

În Al Doilea Război Mondial, autoritățile locale și armata germană au depus un real efort de organizare a apărării antiaeriene. Răspunsul populației a arătat însă cât de puțin erau pregătiți ploieștenii pentru dezastrul ce avea să vină la 1 august 1943, dar mai ales în 1944. Reacția a fost întârziată și, nu de puține ori, la limita comicului.

*Mulți ani după raidul din 1943
s-au mai descoperit bombe neexplodate*

LUCIAN VASILE

● Primul obiectiv al atacului inamic ● Primăria face, cetățenii nu ● Se cumpără sirene, dar rețeaua electrică era prea slabă ● La a treia abatere se sparg geamurile sau vitrinele! ● Se fură scândurile de la acoperișurile adăposturilor ● Generatoarele de ceață, bucuria copiilor ● Au rămas în picioare doar statuile sfinților

Într-un expozeu din 1937, primarul Ploieștilor din acea vreme, inginerul Al. Manoliu, afirma că „s-a dat o atenție specială acestei probleme de apărare antiaeriană și pasivă, prin avioane de vânătoare și baterii antiaeriene, cunoscând că într-un eventual război, Ploieștiul, ca centru industrial încercuit de fabrici și rafinării, va fi primul obiectiv de atac al inamicului”. După 1940, sub presiunea exercitată atât de București, cât și de oficialii germani, s-a trecut la luarea unor măsuri cât mai eficiente de apărare. Acestea însă nu puteau fi aplicate de oficialități. Era nevoie și de participarea locuitorilor, de a căror cola-

borare depindea organizarea unei apărări adecvate.

Una dintre primele măsuri a fost mărirea numărului de sirene de alarmă, Primăria achiziționând încă șapte dispozitive, pe lângă cele în uz. Dar această acțiune nu a fost de ajuns, deoarece o dată stabilite locurile de amplasare ale acestora (pe școli ori case particulare), serviciul tehnic a constatat că racordurile de energie electrică nu aveau puterea să susțină noile dispozitive, așa că Primăria a fost nevoită să încheie noi contracte pentru modificarea rețelei electrice. În oraș se utilizau sirenele, cu un sunet modulat (pentru începerea alarmei) și unul continuu (pentru a marca

încetarea ei), iar în zona limitrofă se foloseau clopotele bisericilor – la declanșarea alarmei bătăi dese și repetate și la încetarea ei rare.

O altă măsură a fost camuflarea pe timp de noapte a orașului, pentru a-l face cât mai greu detectabil de avioanele inamice. Serviciul de Apărare Pasivă al Primăriei Municipiului Ploiești a publicat în ianuarie 1941 un set de reguli adresat tuturor locuitorilor orașului. Iluminatul stradal avea să se facă la un nivel minim, „atât cât să se indice traseul străzii respective”. După declanșarea alarmei, iluminarea stradală urma să fie oprită complet, inclusiv în gări, fabrici și rafinării. De

Tensiunea plutea în aer, mai ales că frontul sovietic se apropia de România, iar americanii demonstraseră că sunt capabili să atace orașul înconjurat de rafinăriile care în perioada interbelică asiguraseră bogăția localității, dar acum aduceau distrugerea. Exercițiile din februarie, martie și aprilie 1944 trebuia să pregătească locuitorii orașului pentru raidurile aviației aliata. Ironia a făcut ca la ultimul exercițiu, din 2 aprilie 1944, să fie simulat un bombardament masiv care avea să lovească printre altele și monumentala clădire a

... și în centrul orașului

Liceului de băieți „Sfinții Petru și Pavel”. Peste numai trei zile, raidul avioanelor americane lovea greu Ploieștii. La încetarea alarmei, la ora 10.32, locuitorii au găsit un oraș răvășit, cu Piața Unirii devastată, clădiri în flăcări sau distruse. În capătul bulevardului, corpul

Liceului de băieți „Sfinții Petru și Pavel”. Peste numai trei zile, raidul avioanelor americane lovea greu Ploieștii. La încetarea alarmei, la ora 10.32, locuitorii au găsit un oraș răvășit, cu Piața Unirii devastată, clădiri în flăcări sau distruse. În capătul bulevardului, corpul

central și cel sudic al liceului erau o masă de moloz. Rămăseseră în picioare, neatinse, numai statuile sfinților.

Efortul autorităților de a-i convinge pe locuitori să participe la apărarea orașului a fost o inițiativă necesară, însă nu a putut diminua

distrugerile imense produse de bombardamente. Sacrificând clădirile civile pentru a-și proteja rafinăriile, Ploieștii au fost grav loviți de urmările războiului, o treime din imobilele orașului au fost distruse. Aspectul urbei lui „cebei?” avea să fie schimbat pentru totdeauna. ■

ISTORICĂ

(Criptografie: 7, 7, 2, 6)

R A G T D ° M N

Soluția rebusului **ȘTEFAN CEL MARE**, din nr. 7/2013

MATEI – SPITA – ARON – VASLUI
– HD – ISAIA – NA – OEA – ED –
MSS – MARIA – PITAR – ELBE –
FOTE – A – D – ORBIC – FOC –
CRACIUNA – O – HIER – NT –
NOV – ON – HOTIN – DA –
FEREGEA – SAT.

Soluția jocului **Pericol de război**,
din nr. 7/2013

STATE INAMICE
(STA – TE – IN – A/ MIC – E)

Laurian BUTURE - Bacău

tatorul atac de la 1 august, autoritățile cereau locuitorilor să își amenajeze podurile, amenințând cu măsuri drastice, semn că nici după trei ani ploieștenii nu erau pregătiți. Experiența atacului „Tidal Wave” a arătat că pompierii au reușit cu greu să stingă incendiile tocmai din cauza neconformării la cerințele autorităților. Proprietarii caselor cu pivnițe primiseră pancarde pe care trebuia să le afișeze la stradă, în caz de alarmă anti-aeriană, subsolurile lor devenind adăposturi publice. Ploieștenii care nu aveau astfel de încăperi urma să își construiască tranșee în curțile caselor, la o distanță de clădire cel puțin egală cu înălțimea sa. Exista însă o problemă în mahalalele din jurul rafinăriilor, terenul fiind îmbibat cu substanțe inflamabile, ceea ce făcea și mai dificilă amenajarea acestor adăposturi.

În plus, Primăria demarase realizarea unor tranșee publice, în zone frecventate, destinate celor pe care alarma i-ar fi surprins pe stradă. Numai că, din actele ulterioare, se constată că locuitorii nu înțeleseseră foarte bine importanța acestor amenajări. Oficialii cereau să se stopeze furtul scândurilor din acoperișul tranșeelelor și să fie curățate gunoaiile depozitate în tranșeele ce ar fi trebuit să-i adăpostească, de fapt, pe oameni.

O altă prezență cotidiană în viața ploieștenilor în Al Doilea Război Mondial au reprezentat-o generatoarele de ceață artificială. Dispozitivul era compus dintr-un butoi de 180 de litri cu acid clorsulfonic și o butelie de aer comprimat. Aerul era trimis printr-o țevă în recipientul cu acid, în urma reacțiilor chimice se producea un gaz alb, similar cu ceața, care era pompat în exterior cu ajutorul unui tub. Generatoarele erau operate de cele patru detașamente germane „Nebel”, însumând câteva sute de oameni. Militarii aveau sarcina să pornească pe biciclete spre toate punctele din oraș unde erau montate astfel de dispozitive și să deschidă, cu 40-60 de minute înainte de atacul aerian, valvele instalațiilor. În puțin peste un sfert de oră, ceața artificială se răspândea și orașul era cufundat într-o mare gazoasă albă. Această formă de apărare antiaeriană îi împiedica pe aviatori să lanseze bombe cu precizie, ceea ce nu de puține ori a dus la ratarea rafinăriilor ori a liniilor de

cale ferată și lovirea zonelor civile.

În schimb, pentru locuitorii orașului Ploiești, ceața artificială era o prezență cu adevărat nedorită. Pe lângă faptul că devenea mai probabilă bombardarea clădirilor particulare, amestecul chimic le provoca tuse, greață sau vomă. Planul militar prevedea ca declanșarea generatoarelor de ceață artificială să se realizeze numai în cazul raidurilor de atac, unul dintre motive fiind și lipsa acidului clorsulfonic. Însă pur și simplu copiii deschideau valvele pentru a se juca în ceața ce ar fi trebuit să mascheze obiectivele militare. Era modul lor de „a pluti prin nori”.

Dacă puținele atacuri sovietice din 1941 și cel american din 1942 nu au alarmat Ploieștii, după „Tidal Wave” situația avea să se schimbe radical, mai ales la nivelul autorităților locale. S-a trecut la organizarea unor echipe de stingere a incendiilor, de salvare a răniților și de identificare a bombelor neexplodate. S-au stabilit șefi

de stradă, pentru o mai bună coordonare, populația a fost informată „să-și pregătească din timp valizele cu îmbrăcăminte și alimente strict necesare pentru 2-3 zile”, iar de la începutul anului 1944 numărul simulărilor de atac aerian s-a mărit.

... în Piața Unirii...

Petru și Pavel prezidează colegiul apostolilor, în timp ce îngerii readuc la viață, în sunetele trompetelor, sufletele celor morți. Partea superioară datează din secolul al XIII-lea și reprezintă coborârea la iad a lui Iisus, așa cum este descrisă în Evanghelia apocrifă a lui Nicodim. Mântuitorul îi salvează pe cei drepți, agitando amenințător

o sabie ca un instrument al patimilor Sale. Registrul inferior, mai vechi, consemnează momentul cântăririi sufletelor de către îngeri, în timp ce Fecioara Maria imploră milă pentru omenire. Demonii încearcă să îngreuneze balanța spre partea lor. Sf. Petru și tâlharul cel bun încadrează poarta cerului, pe care o păzește un heruvim având aripile pline de stele, în formă de ochi, și simbolizând înțelepciunea atotștiutoare a lui Dumnezeu. Din Iisus Hristos Pantocrator izvorăște un fluviu de foc. Ca în infernul lui Dante, grupul cel mai aparte este totuși cel care reprezintă creaturile iadului, în frunte cu Lucifer. Acesta este așezat pe anticul Leviatan al profeților. El ține pe genunchii săi un copil înveșmântat într-o ținută bizantină. Este Antichrist,

Scenă din imensa Judecată de Apoi

care imită gesturile și atitudinea demonului... Figuri superbe, leneși, împărați, episcopi, mongoli sau musulmani, toți vor fi condamnați la focul veșnic al Gheenei! Din ochii goi ai invidioșilor ies șerpi, avarii sunt sfâșiați în bucăți... Hieratismul bizantin al figurilor nu știrbește cu nimic expresivitatea fețelor, în

contrast cu tragicismul scenelor reprezentate; dimpotrivă, o subliniază o dată în plus accentuând-o. Apocalipsa este aici mai mult decât marcată, fiind pusă în scenă de artiști grijulii să exprime caracterul liturgic al ultimei judecăți a omenirii!

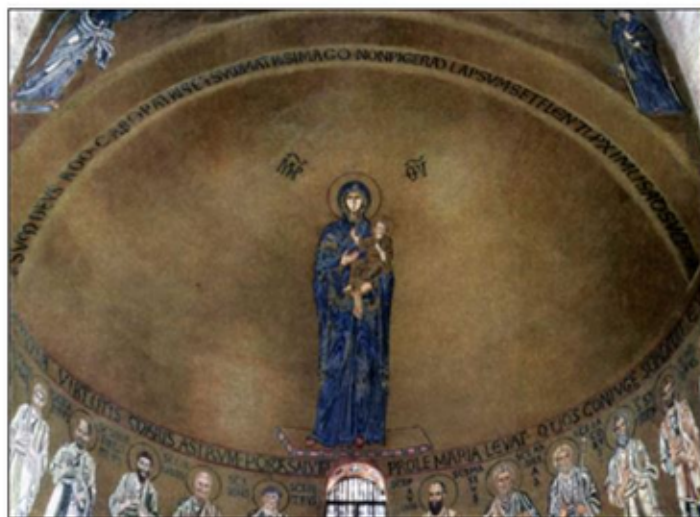
După această prezentare, mă consider și mai frustrată

decât în 1981, când, între a vizita Burano, o altă insulă apropiată de Veneția, sau Torcello, am ales, în mod cu totul neinspirat, a vedea culorile vii ale căsuțelor din Burano, neștiind ce pierd... Trecută sub dominația Veneției, Torcello a început treptat să decadă, depopulându-se, în special în secolul al XIV-lea. Serenissima re-

publică nu avea niciun interes să investească în infrastructura din insulă, rivala sa de odinioară în ale comerțului! Totul s-a degradat cu timpul, malarie s-a instalat cu hotărâre. Astăzi, doar campania bisericii ne apare la orizont ca o amintire, ca un remember a ceea ce era acum 15 secole. A rămas doar numele insulei, Torcello, împrumutat de la cel al turnului de odinioară. „Sic transit gloria mundi!” ■

Ernest Hemingway (al doilea din dreapta) lângă prieteni, pe insula Torcello, în 1948

Mozaicul reprezentând-o pe Maica Domnului

Basilica „Santa Maria Assunta”,
sfințită în anul 639

O CAPODOPERĂ A MOZAICULUI ÎN INSULA TORCELLO

ELENA STOENESCU

La numai o oră de mers cu vaporetto de la Venetia, Torcello este în zilele noastre o insulă fantomă. Liniștea nu-i este tulburată decât de dangătul clopotelor celor două biserici și de zborul rațelor sălbatice deasupra apelor întunecate ale mlaștinii. Nu mai aflăm aici decât vreo 60 de locuitori, față de Evul Mediu când orașul număra probabil 10.000 de suflete. Ei se mândresc că Ernest Hemingway s-a odihnit și a scris acolo. I-au păstrat trecerea marcând-o cu o placă pe Restaurantul Cipriani. Până în secolul al X-lea, Torcello însemna centrul comerțului din laguna venetă. Din acest loc porneau către Imperiul carolingian nave încărcate cu sare și pește. Tot aici acostau vase aducătoare de produse prețioase pentru acea vreme, cum erau socotite mătasea și mirodeniile provenind din Orient.

În epoca romană, insula adăpostea câteva reședințe de vară. Torcello devine, în vremea invaziei normande locul de refugiu al locuitorilor din orașul vecin Altinum, aceștia dorind să scape de războaiele și incendiile care bântuiau adesea „Terra ferma”, continentul. Dedicată Maicii Domnului, ca o reacție la arianismul apărut în Orient, în primele secole creștine, basilica „Santa Maria Assunta” a fost sfințită în anul 639. Este una dintre cele mai vechi biserici din laguna venetă.

Reconstruită între secolele IX-XI, biserica oferă vizitatorului ocazia de a descoperi un naos inundat de lumină, colonada sa fiind în același timp plină de sobrietate, dar, în egală măsură, de noblețe. El, vizitatorul, va fi surprins de arhitectura anterioară „dantelor gotice”, de decorațiile palatelor sau de volutele de piatră ale contrareformei... Sub șarpanta severă se află, parcă tăinuit, o minune de mozaic, unul dintre cele mai deosebite ansambluri de artă decorativă ale Evului Mediu Occidental. Splendidelor fi-

guri ale absidei care o reprezintă pe Maica Domnului cu cei 12 Apostoli, ca și modesta capelă a sfintei taine, datorată artiștilor din Ravenna, le răspunde, ca un ecou, venind din cel de-al XII-lea secol, o imensă Judecată de Apoi. Puterea ei evocatoare este un fel de vestire, cu trei secole mai înainte, a capodoperei cu același subiect a lui Michelangelo, de la Capela Sixtină.

Hristos tronează divin în Apocalipsă, în timp ce Adam și Eva se prosternază la picioarele sale. Sf.

exagerat într-o serie de rapoarte influența comuniștilor. După cum neîntemeiate apar astăzi și suspiciunile legate de rolul de spion pe care l-ar fi jucat savantul atomist sovietic Piotr Kapița, care în 1924 sosea să lucreze la Cavendish Laboratory de la Cambridge University. Contactele lui Kapița cu ARCOS (*Magazin istoric*, nr. 7/2013), faptul că firma respectivă îi susținuse financiar deplasarea în Marea Britanie, vizitele dese ale ambasadorului sovietic sau ale unor membri ai ambasadei în zona Cambridge au alimentat suspiciunile. Se pare că vizitele respective erau menite să îl convingă pe Kapița să revină în patrie, ceea ce s-a și întâmplat în toamna lui 1934. Și i-au trebuit doi ani pentru a convinge autoritățile sovietice să îi permită să revină la Cambridge.

Obsedați de impactul pe care îl putea avea propaganda bolșevică asupra securității Marii Britanii, englezii au neglijat tocmai principala activitate a serviciilor de spionaj sovietice: recrutarea unor tineri, care să fie apoi ajutați să avanseze în aparatul de stat, până în poziții din care să poată oferi Moscovei informații vitale. Exact în anul în care MI5 îl supraveghea pe Kapița, doi agenți sovietici, Arnold Deutsch, vărul lui Oscar Deutsch, proprietarul milionar al lanțului de cinematografe Odeon din Marea Britanie, și Theodor Maly născut la Timișoara recrutau tineri de la Cambridge și Oxford, cu simpatii comuniste, cărora, după recrutare, le impuneau să se distanțeze de orice contact cu mișcarea comunistă. Recrutarea lor înainte de a-și începe propriu-zis cariera avea marele avantaj că le permitea, la eventuale verificări ulterioare, să afirme că legăturile cu mișcarea comunistă fuseseră o rătăcire de moment. Unul dintre cei cinci membri ai „rețelei de la Cambridge”, Guy Burgess, chiar a devenit asistentul unui nazist

britanic, împreună cu care a făcut mai multe deplasări în Germania. Cea mai mare parte a timpului petrecut acolo era alocat unor orgii cu homosexualii din Hitlerjugend.

MI5 a ignorat principala organizație a studenților comuniști de la Cambridge. Abia după defecțiunea celor cinci a obținut serviciul un registru cu procesele verbale ale întrunirilor asociației, în care apăreau, cu funcțiile deținute, câțiva dintre faimoșii spioni.

La succesele obținute de spionajul sovietic a contribuit și neglijarea de către instituțiile britanice a unor reguli elementare de securitate. Așa se explică recrutarea de către sovietici a unui număr de cifrori din Ministerul de Externe britanic. Atunci când l-au pierdut pe primul dintre ei, Ernest Oldham, sovieticii au bănuat că fusese descoperit de britanici și eliminat. În realitate, se sinucisese și abia peste ani a aflat MI5 despre rolul pe care îl jucase. Dar cel mai bine ilustrează eșecul MI5 în domeniul contracărării spionajului sovietic declarația pe care șeful Serviciului de Securitate, Vernon Kell, o

făcea în ianuarie 1939 celor de la Biroul Doi, serviciul de contrainformații francez: „activitatea sovieticilor în Marea Britanie este inexistentă, atât în domeniul culegerii de informații, cât și al subversiunii politice”. În acel moment, Donald Maclean, cel mai productiv dintre cei cinci, era deja la post la ambasada din Paris de patru luni, iar Guy Burgess raportase Moscovei, din decembrie 1938, că făcea parte din Secțiunea D a MI6, creată de curând pentru operațiuni de subversiune, sabotaj și război psihologic în teritoriul inamic.

Probabil că și soarta a jucat un rol în succesul rețelelor create de sovietici în acei ani. Și Theodor Maly și Arnold Deutsch au fost rechemati în U.R.S.S. la

Piotr Kapița

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● Buget sporit de 2,5 ori în patru ani ● Pericolul bolșevic mult exagerat, spionajul sovietic ignorat ● Viitorul premiant Nobel, Piotr Kapița, urmărit degeaba ● Teroarea lui Stalin, șansa spionajului sovietic ● Lordul Rothermere „scufundă” nazismul britanic ● Organisme paralele de spionaj ● Urmărire pe străzile Londrei ● Povestea de la Bletchley Park

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

În 1932, Guvernul britanic a renunțat la regimul de austeritate impus în domeniul cheltuielilor militare, în 1919. Criza economică din 1929-1933 a mai amânat o vreme relansarea cheltuielilor pentru înarmare, dar încet-încet acestea au crescut, pe măsură ce și amenințările situației internaționale sporeau. Și fondurile alocate serviciilor secrete au sporit. Astfel, fără o dezbateră parlamentară, ele au fost majorate, de la 180.000 lire sterline în 1935, la 250.000 în 1936 (adăugându-se încă 100.000), 350.000 în 1937, 450.000 în 1938 și 500.000 în 1939. În aprilie 1938, Hugh Sinclair, șeful MI6, îi spunea unui adjunct din Statul Major al Aviației că nu din cauza banilor nu puteau obține suficiente informații despre reînarmarea Germaniei, mai ales în domeniul Aviației. „Disponem acum de suficiente fonduri adăuga el cu care să putem profita de orice ocazie ivită și în care banii ar fi de ajutor”. Principala problemă era că nu dispuneau de suficiente surse și în poziții suficient de importante. Situația se datora și teroarei impuse de regimul național-socialist al lui Hitler, dar și faptului că englezii trecuseră Germania în fruntea listei de priorități abia de câțiva ani, după venirea lui Hitler la putere.

Așa cum am văzut deja (*Magazin Istoric*, nr. 2-7/2013), după Primul Război Mondial pericolul bolșevic (dar nu și spionajul sovietic) fusese considerat principala amenințare pentru securitatea Regatului. O evaluare care s-a dovedit fără acoperire, pentru

că forța partidului comunist din Marea Britanie a fost redusă. După cum scrie Christopher Andrew (*The Defence of the Realm. The Authorised History of MI5* Apărarea Regatului. Istoria autorizată a MI5, Allen Lane, Penguin Books, 2009, XXIII+1032 pp.), MI5 chiar a

securitate de la Anglo-Persian Oil Company, precursorul lui British Petroleum, a sugerat că o colaborare ar fi fost mult mai ușoară dacă IIC se desprindea din MI6 și acționa independent. Cum Hugh Sinclair își dorea și el acest lucru, mai ales din rațiuni financiare, separarea s-a produs în octombrie 1934.

In 1936 s-a creat Organizația Z, menită să coordoneze culegerea de informații din Italia și Germania și pusă sub conducerea lui Claude Dansey. Ideea lui Sinclair era să păstreze această structură complet separată de cele normale ale serviciului, în ideea că în caz de război va avea mai multe șanse să opereze cu succes. Șefii de stații ai MI6 erau, evident, supravegheați de serviciile secrete din țările cu care Marea Britanie se afla tot mai mult în competiție. O dovadă au avut britanicii atunci când șeful stației din Haga a venit la Londra pentru a fi pus în legătură cu un ziarist german care, al rândul său, asigura contactul cu o importantă sursă germană, un diplomat care lucrase la Londra și fusese mutat la Haga. Ofițerul de caz l-a preluat pe șeful stației MI6 cu mașina și se îndreptau către locul de întâlnire. La pornire, a observat în oglinda retrovizoare un individ care a sărit precipitat într-un taxi și a pornit pe urmele lor. A făcut mai multe manevre pe străzile Londrei și până la urmă a reușit să îl evite. Dar amenințarea rămânea. Organizația lui Dansey a operat exclusiv sub acoperire comercială. Suferea însă de aceleași păcate ca și restul serviciului: recrutarea se făcea oarecum la întâmplare, fără verificări riguroase, mai mult pe bază de recomandări personale, iar instruirea ofițerilor trimiși pe teren era superficială, ca și legendele de acoperire.

La începutul anului 1938 s-a creat și Organizația 22.000, care opera însă în cadrul MI6. Lucrul cel mai însemnat pe care se pare

că l-a făcut a fost să stabilească un contact cu William Stephenson, canadianul cunoscut în vremea războiului drept „Temerarul”.

Din 1937, Sinclair, convins de inevitabilitatea războiului, a acordat o atenție sporită Școlii Guvernamentale pentru Coduri și Cifru (Government Code and Cipher School; GC&CS). I-a cerut șefului acesteia să identifice potențialii recruți, care să poată fi mobilizați de îndată, în caz de război, pentru necesitățile

instituției. Grație acestui plan, în vara lui 1939 GC&CS a putut fi adusă rapid în stare operațională pentru susținerea efortului de război. De asemenea, s-au dezvoltat cercetările pentru crearea unui aparat de radio portabil pentru agenții aflați pe teren. În comerț nu exista așa ceva. La începutul lui 1939, la Bletchley Park, aflat la 50 de mile de Londra, s-a creat un serviciu permanent de 24 ore. Sinclair cumpărase proprietatea la 9 iunie 1938, pentru 6.000 lire sterline (aproximativ 275.000 la valoarea de astăzi). După moarte, sora lui a cedat-o pentru 10 șilingi unor ofițeri din departamentul financiar al MI6, o dovadă că fusese cumpărată cu banii serviciului și pusă pe numele lui pentru păstrarea conspirativității. În timpul crizei de la Munchen, ca un exercițiu de mobilizare, Sinclair a ordonat evacuarea acolo a GC&CS și personalului din

Centrală. Se lauda apoi că a fost singurul comandament de război care a funcționat în timpul crizei. GC&CS avea să revină la Bletchley Park în vremea războiului. Tot acolo își are și astăzi sediul.

Au reușit sau nu serviciile de informații ale Marii Britanii să anticipeze și în ce măsură apropierea războiului? Cât și cum au informat factorii politici? Dar mai ales cum au reacționat aceștia la informațiile primite?

(Va urma)

Claude Dansey

sfârșitul anilor 30, atunci când teroarea stalinistă a lovit și serviciile secrete sovietice (Maly avea să își piardă viața atunci). Dacă ar fi rămas în Marea Britanie, MI5 ar fi ajuns până la ei și probabil că „rețeaua celor cinci” ar fi fost descoperită mai repede. Deja, în cadrul operațiunii „Woolwich Arsenal” o rețea care se ocupa cu sustragerea de documente militare secrete, pe care le fotografia și trimitea la Moscova, în care britanicii infiltraseră o agentă, contraspionajul britanic se apropiase periculos de Deutsch.

După venirea lui Hitler la putere, MI5 și MI6 au modificat, treptat, lista de priorități. La începutul anilor 30, pentru MI6 Italia și situația din Palestina constituiau motive de preocupare mult mai importante. Pe de altă parte, nazismul britanic nu a reprezentat vreun pericol real în niciun moment. Punctul culminant al acestuia l-a constituit adunarea de la sala Olympia, din iunie 1934, încheiată cu o confruntare între participanți și comuniști. Dezavuarea mișcării naziste de către mogulul de presă Lord Rothermere a pus capăt oricărei aspirații a naziștilor britanici de a deveni o forță pe scena politică. Nici măcar subsidiile pe care le-au mai primit o vreme de la Mussolini nu i-au putut ajuta.

Niciunul dintre servicii nu pare să fi avut suficiente surse în lumea germană și mai ales situate la un nivel suficient de înalt. Dar chiar și informațiile obținute cu un plus, paradoxal, pentru MI5, care era un serviciu de securitate internă nu au fost luate în seamă de politicienii britanici aflați la putere

până la izbucnirea războiului. Cel puțin asta ne lasă să credem cei doi autori, Christopher Andrew și Keith Jeffrey (*The History of the Secret Intelligence Service, 1909-1949*, Bloomsbury, 2010, XXI+810pp.+32 pl.). Unele documente citate par să indice că totuși lucrurile stăteau un pic altfel. Pe un document circulat printre unii membri ai Guvernului există o notație care cere discreție totală, căci orice indiscreție comisă privind conținutul informațiilor despre deciziile luate la Ber-

lin ar pune în gravă primejdie viața celor care au oferit informațiile respective. Pe de altă parte, Keith Jeffrey repetă ca un laitmotiv că în arhiva MI6 nu s-au păstrat dosare despre cutare sau cutare aspect, mai ales dosare despre sursele pe baza cărora s-au al-

cățuit buletinele de informații. Un obicei sănătos, mai ales dacă ne uităm puțin la istoria noastră din ultimii 70-80 ani.

Șeful MI6 a încercat diferite soluții pentru a îmbunătăți capacitatea de a culege informații din spațiile care deveneau de maxim interes pentru Marea Britanie. Astfel, în 1931 a fost creat Centrul pentru Informații Industriale (Industrial Intelligence Center; IIC), condus de maiorul Desmond Morton, cel care conducea și Secția VI Economic din cadrul serviciului, creată încă din 1926. Noua structură avea un caracter și mai secret decât organigrama normală a MI6 și a rămas în cadrul acestuia până în 1934. Principalul obiectiv era să adune informații despre capacitatea producției de război a statelor vizate. A dezvoltat relații de colaborare cu marile întreprinderi britanice. Șeful serviciului de

Oswald Mosley, liderul naziștilor britanici

triva acțiunilor „nebunești” ale celor din Țara Românească.

Angoasa boierilor moldoveni

Pe lângă faptul că erau o masă turbulentă, greu de controlat atunci când se răsculau, slujitorii erau cei dintâi care-i întâmpinau pe boieri la curte. Când logofătul Gheorghe Ștefan a mers la Vasile Lupu „să-și ia dzua bună”, el a trebuit să-i informeze pe postelnici despre motivul audienței. În același timp, seimenii erau brațul înarmat al domnului, care-i executa pe boieri la porunca celui dintâi. Serdarul Ștefan nu și-a recunoscut vina până când a intrat „în visterie și-au vădzut pază de siimeni, s-au spăimântat”. Viclenia lui fiind probată, în ciuda opoziției Cantacuzinilor, Vasile Lupu „au dat pre amândoi Ciogoleștii și pre Ștefan serdariul pre sama siimenilor, de i-au omorât, noaptea [subl. N.M.]”.

Așadar, suficiente motive pentru ca acești slujitori să nu fie acceptați ca eventuali parteneri de guvernare de către boierimea moldovenească. De aceea, Miron Costin s-a străduit să demonstreze foarte clar poziția de inferioritate a slujitorimii și imposibilitatea ca ea să acceadă la noblete. Izolarea de marile curente comerciale, din cauza monopolului economic al Istanbulului, și amestecul continuu al Porții în treburile lăuntrice au reprezentat, în opinia lui Gheorghe Brătianu, cei doi factori care au întărit structura socială a marii boierimii, accentuând im-

portanța funcțiilor și precumpănirea lor asupra proprietății, adâncind în același timp deosebirea ce o desparte de celelalte categorii privilegiate. Dar, așa cum remarca Al.V. Boldur, „slujitorii reprezintă primul element social nou care încearcă să se afirme în stat și, în mare măsură, reușește s-o facă. Cronicile române conțin numeroase mărturii din care reiese rolul important, câteodată decisiv, al slujitorilor în desfășurarea evenimentelor din țările române”.

Acest rol a devenit într-adevăr evident, mai ales după evenimentele de la mijlocul secolului al XVII-lea. În Moldova, mișcarea slujitorilor a fost mult mai redusă, aceștia reacționând numai împotriva nemților, adică a elementelor străine care îi concureau și pe care în *Letopisețul Țării Moldovei până la Aron Vodă* îi găsim foarte atașați de domnie. Pentru Țara Românească, Miron Costin a notat atacurile virulente împotriva boierilor. Altfel spus, episodul muntean al răscoalei slujitorilor arătase foarte clar boierimii din Moldova forța

de reacție a acestei categorii socio-profesionale, care experimentase inclusiv alegerea unui alt domn în celălalt principat. De aceea, angosta boierimii din Moldova a fost alimentată nu numai de dezechilibrele raportului de forțe extern, ci și de acest factor de presiune intern. Este motivul pentru care Miron Costin s-a străduit să afirme „o nouă ierarhie de valori”, după expresia lui Gh. Brătianu. Potrivit aceluiași istoric, acest lucru se poate vedea din maximele atribuite lui Radu Mihnea, domnul cu cea mai strălucitoare domnie din secolul al XVII-lea, considerat de Miron Costin ca întruchipare a înțelepciunii politice. Acest domn a primit atributul „cel Mare” pentru „lucrurile și tocmelele casei lui”. Printre aceste „tocmeli” depistăm și precizarea foarte clară a raportului domn/slujitori și, implicit, boieri/slujitori.

Să ajungă a fi între oameni

Statutul de stare superioară al boierimii este consacrat, în opinia lui Miron Costin, prin comportamentul domnului său preferat Radu Mihnea: „Cu boierul ca c-un boieru, cu slujitorul ca c-un slujitoriu [...] făcea voroave”, ca și din prezentarea drept „giudețe cu mare dreptate și socoteală” a judecăților care, după criteriile de astăzi, sunt clar părtinitoare. Pentru cronicar însă, „calea cea directă” a „giudețului”, urmată neabătut de Radu cel Mare, era următoarea: „cându giudeca pre un boieru cu un curtean, ochii

Boieri, frescă din secolul al XVII-lea

Continuăm cu partea a doua a articolului (Magazin istoric, nr. 7/2013), ce înfățișează povestea unei categorii socio-profesionale care anunță premodernitatea societății românești.

Nu ni s-au păstrat reprezentări ale slujitorilor, dar putem bănuși cu destul temei că în frescele ce împodobeau bisericile artiștii s-au putut inspira din realitatea ce îi înconjură, atunci când au zugrăvit scene în care apar oșteni, precum în această scenă a Exodului evreilor în Egipt, de pe peretele gropniței de la Sucevița

SLUJITORII. UN UNIVERS MARGINAL ÎN MOLDOVA SECOLULUI AL XVII-LEA

NADIA MANEA

Slujitorii nu-i trădează numai pe boieri. Un domn în dificultate este pentru ei ocazia unui nesperat jaf. Vasile Lupu a trăit o astfel de spaimă: „dărăbanii la aceia fugă a lui Vasile vodă din scaun era gata să jecuiască carăle cele domnești“. La fel și Gheorghe Ștefan. De altfel, apogeul nechibzuinței slujitorești fusese atins în timpul lui Gheorghe Ștefan. După ce i-a enumerat, precizând efectivele, cronicarul a insistat pe cheltuielile provocate de întreținerea lor („era la noi în țară amu mai greu de dări, pentru mulțimea lefecilor ce ținea Ștefan vodă“) și pe dezordinea pe care au provocat-o („atâta samă de slujitori fiindu Ștefan vodă, nici de la unii zarva nu s-au început, numai de la muntenii săimeni și capetele lor [...] den nebulnia căpitanilor săi și den semetia [subl. N.M.]“).

Intervenția hotărâtă a lui Gheorghe Ștefan a pus capăt zarvei. De altfel, cronicarul a apreciat corect mișcarea din Moldova, care, în comparație cu cea din Țara Românească, a avut dimensiuni mai reduse. După ce a descris jafurile și crimele petrecute „nu numai în București, ce și la țară“, autorul a dat drumul furiei sale, îndelung reținute: „De simetia accia acelor slujitori

și faptă așea scărnavă și de-abia audzită într-alte țări, supt mare grije și ca-ntr-o robie fiindu Constantin vodă la slujitorii săi, nu ce poruncia el, ce ce vrea ei să facă face“.

Dincolo de explicația discutabilă a lui Al.V. Boldur, potrivit căreia numărul răscoarelor izbucnite în Moldova era cu mult mai redus, din cauza rolului mai important jucat de această țară din punct de

vedere comercial, constatăm că mișcarea seimenilor este evenimentul din Țara Românească ce a beneficiat de cel mai întins spațiu în cronică lui Miron Costin, dregător în acel moment la Curtea lui Gheorghe Ștefan. În consecință, doar de câțiva ani întors din Polonia, el a trăit foarte aproape de zarva provocată de slujitori la Iași, iar apoi l-a însoțit pe domnul său împo-

Prezentând „fișa postului” vătăfului de aprozi, Miron Costin a transformat „bătrâna slugă” într-un personaj public foarte vizibil, prin care autoritatea domnească se prelungea, obligându-i pe boieri să asculte în picioare mesajele domnești transmise de el. Cum era de așteptat, urcat brusc în rang și investit în spectacolul cotidian al puterii cu un rol care-i depășea potențialul „natural”, slujitorul n-a confirmat. Dimpotrivă, „n-au trecut săptămâna și veni jalobă din târgu la divanu de niște făméi pre acel vătav nou, de sila ce le făcuse și le bătuse în târgu”. Finalul demonstrației l-a readus în scenă pe Radu Mihnea, ale cărui îndoieli au fost pe deplin confirmate („Au căutat Radul-vodă la boieri și li-au dzis: «Nu v-am spus că acesta om de boierie nu este?»”). Destituit, lipsit de însemnul autorității („au dzis armașului de i-au luat gârbaciul”), slujitorul a fost pedepsit și umilit („și au pus de i-au dat 300 de toiege”).

Cronicarul n-a mai adăugat nicio morală, dar nici nu era nevoie, pentru că el a demonstrat aproape didactic imposibilitatea integrării unui om de rând (de fapt, un slujitor) într-o pătură socială pentru care nu are blazon din naștere.

Aceeași semnificație o acordăm și episodului în care Gheorghe Ștefan, aflat în acțiunea de identificare a averii ascunse a lui Vasile Lupu, a descoperit că una dintre slugile sale de încredere („sluga lui credută încă den boierii lui, anume Gătoae”) și-a însușit „un surguci [panaș din pene scumpe – N.M.] de a lui Vasile-vodă, tupilat la

**Gheorghe Ștefan
l-a trimis pe slujitorul Gătoae...**

dânsul de câțva preț”. Aflat la Roman în așteptarea steagului de domnie de la Poartă, Gheorghe Ștefan îl trimitea pe Gătoae, investit cu maxima încredere a proaspătului domn, „la toate ce să lua den casa lui Vasile vodă”. Surprinde aici că, deși delictul personal al lui Gătoae s-a produs pe fondul unui delict cvasigeneral, acela de găsire și de confiscare a odorelor și a banilor lui Vasile Lupu, care fuseseră „tupilați” la Roman,

sluga a fost pedepsită exemplar. De asemenea, constatăm atenția deosebită pe care Miron Costin a acordat-o acestui episod, pe care fiind deja în slujba lui Gheorghe Ștefan l-a cunoscut îndeaproape, așa cum a știut și multe alte aspecte legate de instabilitatea schimbării tronului, pe care însă nu le-a reținut în cronică. Dar, adăugându-se precedentului slugii lui Radu Mihnea, cazul Gătoae servește foarte bine teoriei social-politice a lui Miron Costin, conform căreia factorii politici responsabili ai Moldovei nu trebuie să acorde încredere slujitorilor. Gheorghe Ștefan însuși „multu au stătut în gându [...] cu ce gându l-au făcut acel furtușag acea slugă a lui”, dar, în cele din urmă, după o chibzuință ale cărei detalii nu sunt mărturisite de cronicar, sentința a fost dată: „Nu știu ce i-au părut pre dânsul și den-tr-alte semne mai denainte și den fapta aceasta cu surguciul, i-au tăiat capul în Roman,

dzicând că: «De ar hi oprit unu lucru ce i s-au cuvinit lui, l-ași hi iertat eu. El au furat un lucru ce să cuvine unui domnu»”. Ca și în episodul precedent, sentința moralizatoare găndită de Miron Costin a fost rostită tot de un personaj domnesc.

„Făcuse Barnovschi vodă mare volnicile curții...”

Impunerea de către Vasile Lupu pe tronul Moldovei a fiului său Ion vodă este momentul în care Miron Costin a introdus în

**... să caute averea ascunsă a predecesorului.
În imagine: pahar din argint aurit
și email policrom,
lucrat în 1641 la comanda lui Vasile Lupu**

domnului să fie pre boieriu, iară giudețul pre calea sa să margă. Și așa, cându să pârăște un curtean c-un țaran, mai de cînste să fie curteanul și la cuvântu și la căutătura domnului". Pentru Brătianu, aici „e semnificativă ordinea tripartită: boierii, acum bine definiți prin slujbe și avere; privilegiații mai mărunți, curteni sau slujitori; țărani”.

După insistența cu care este utilizat cuvântul „drept”, „noua ierarhie de valori”, de fapt o explicită ierarhie socială și politică, este prezentată drept cea mai potrivită, singura în măsură să asigure funcționarea optimă a organismului statal.

Așadar, boierii se temeau de puterea militară a slujitorilor, pentru că aceștia erau instrumentul de coerciție al domnului, care le limita libertatea de mișcare și le complica calculele politice. Pravila în care Grigore Ureche văzuse un instrument de limitare a abuzului domnesc își demonstrase deja limitele în vremea lui Miron Costin. În același timp, boierimea era foarte preocupată de faptul că tot mai mulți slujitori foloseau poziția pe care o aveau în preajma domnului pentru a aduna proprietăți funciare. Chiar Grigore Ureche a fost martor al unui număr important de tranzacții funciare în care slujitorii erau cei care cumpărau. Or, un boier atent la schimbările sociale, așa cum s-a dovedit a fi Miron Costin, nu avea cum să nu sesizeze pericolul reprezentat de ascensiunea economică a acestei categorii, care oricând putea înclina balanța în confruntările de pe scena politică. Din această cauză, invocând autoritatea lui Radu

Mihnea, Miron Costin a explicat contemporanilor săi pericolul pe care-l reprezenta accesul slujitorilor la rangul boieresc.

Hotărât să convingă și să nu lase nicio urmă de îndoială în cugetul cititorilor săi, el a apelat la un exemplu, concret sau inventat, nu știm, dar

Ioan, fiul lui Vasile Lupu, așa cum apare în tabloul votiv de la Trei Ierarhi

sugestiv, chiar și peste veacuri. Având o slugă care-l slujea de multă vreme, încă din copilărie, Radu Mihnea, „socotind că nu este hirea de boierie, îl socotiia de amâna, iară boierie nu-i da”. Această precizare ne spune de fapt că practica ridicării slujitorilor la rangul boieresc devenise atât de frecventă, încât era considerată o cale aproape legitimă de ascensiune socială. În numele acestei cvasilegitimități, sluga a cerut sprijinul mitropolitului și al marilor boieri: „Ce, văzându-se denafară din rândul altora, pre hirea omenească, ce ieste pururea silitoare în viață să fie între cei de frunte, s-au

rugat mitropolitului și boierilor să-i grăiască Radului-vodă pentru dânsul, să nu fie uitatu, fiindu slugă de atâta vreme, și așteptându în nărocul stăpănu-său să hie și el între oameni [subl. N.M.]”. La rândul lor, cei rugați să susțină cauza „doritorului de boierie” au considerat-o întemeiată și au intervenit pe lângă domn, considerând promovarea socială drept un eficient stimul al loialității celui ridicat în rang: „I-au grăit boierii cu toții pentru dânsul, să nu hie uitat, ca o slugă veche ce ieste, și slugile cu nedejdea cinstei stăpânilor să agiungă și ei a hi între oameni, mai multu slujescu”.

„Au furat un lucru ce să cuvine unui domnu”

Contradicția dintre tipul de guvernare al lui Radu Mihnea, care ținea cont de opinia boierilor, și conținutul greșit al sugestiei acestora a fost rezolvată de Miron Costin prin învestirea temporară în dregătorie a slugii, căreia nu-i menționează nici măcar numele: „Au răspunsu Radul-vodă boierilor: «Mie, să nu vi să treacă cuvântul vostru nu mi să cade, iară eu știu hirea omului, că de boierie nu este, iară, ia, că l-oi boieri pentru voia dumilor-voastre». Și a doa dzi l-au chematu și i-au dat vătăjia de aprodzi, care era la cînste la Radul-vodă, și aprodzii cei de divanu nici la o domnie mai de cînste n-au fostu, cu urșinice mulți și cu cabaniță cu jder și cu hulpi îmbrăcați aprodzii. Și ori la cine și la ce boieriu mergea cu carte, în picioare sta boierul până să citia cartea”.

Începând cu 1 august 1944, câteva ore după prânz, pentru locuitorii Varșoviei războiul a cunoscut noi dimensiuni. Cu o durată de 63 de zile (1 august-2 octombrie), insurecția din capitala polo-

neză a rămas în istoria lumii drept cea mai mare bătălie dusă de insurgenți împotriva armatei regulate naziste; iar pentru polonezi încă un simbol al luptei pentru libertate și onoare.

INSURECȚIA DIN VARȘOVIA ÎN PATRU ÎNTREBĂRI ȘI RĂSPUNSURI

THEO STĂNESCU-STANCIU

1. Cine au fost autorii planului?

În vara anului 1944, succesul trupelor sovietice în fața armatei germane devenise o realitate. Gândită încă din 1942 de către Armata poloneză de interior, Armata Țării (*Armia Krajowa*), principala forță a rezistenței poloneze, așa-numita Operațiune „Furtună” (Burza) eliberarea orașelor poloneze de sub ocupantul nazist părea să se apropie de momentul propice pentru declanșare. Astăzi, istoricii au demonstrat că decizia punerii în aplicare a venit pe fundalul temerilor cu privire la securitatea Führer-ului. Aceasta fusese serios pusă în pericol, mai ales după încercarea de atentat din 20 iulie 1944, din buncărul mazurian „Bârlogul lupului”, situat la aproape 300 km de Varșovia, care l-a avut ca personaj principal pe Claus von Stauffenberg (1907-1944, *Magazin istoric*, nr. 9/1997).

Guvernul polonez din exil, format după ocuparea țării de Germania și Uniunea Sovietică, în urma campaniei din septembrie-octombrie 1939, a fost de acord ca Armata Țării să declanșeze insurecția în Capitală. La sugestia comandantului regiunii militare Varșovia, Antoni Chrusciel (nume de război, Monter, 1895-1960), comandantul *Armiei Krajowa*, generalul Tadeusz Komorowski (Bor, 1895-1966), și adjunctul său, Tadeusz Pelczynski (1892-1985), au ales data de 1 august, orele 17.00. Ambii erau ofițeri căliți, inclusiv în prima conflagrație mondială, ceea ce a conferit insurecției caracterul unei acțiuni militare bine organizate. Se prevedea o victorie facilă împotriva inamicului, care trebuia să se retragă din fața ofensivei Armatei Roșii.

2. David contra lui Goliat?

Tabăra insurgenților număra aproximativ 40.000 de

combatanți, strânși, marea majoritate, din unități aparținând *Armiei Krajowa*, cărora li s-au alăturat și câteva detașamente din așa-numita Armată Populară (*Armia Ludowa*), forța partizanilor comuniști, înființată ca urmare a unei hotărâri din 1 ianuarie 1944.

Din păcate, în primele zile ale conflictului, numai două treimi erau în stare cât de cât de luptă. Dotarea le era foarte proastă: doar câteva mii de carabine, pistoale și pistoale-mitralieră și numai 25.000 de grenade, produse însă în ateliere clandestine și, deci, de o calitate net inferioară celor germane.

În fața lor, 16.000 de soldați, ajutați apoi de alți 25.000, de aviație, tancuri, dar și de vehicule telecomandate Goliat, destinate, în principal, distrugerii blindatelor inamice, a fortificațiilor și tranșeelelor sau sârmei ghimpate.

Inițial, polonezii au părut învingători (1-4 august). Însă,

cronica sa următorul comentariu: „au părinți spre feciorii săi, să-i vadă în viața lor ieșiți la cîste. Domnii la domnii pre feciorii săi poftescu să-i vadă ieșiți, boierii la boieri, slujitorii să bucură să-și vadă de slujitorie pre feciorul său harnic, pementeanul de hrana pămîntului pre feciorul său destoinic pofteste să-l vadă“. Așadar, Miron Costin vorbea de o ierarhie care promova meritul („feciorul harnic“ sau „destoinic“), dar numai în interiorul fiecărei categorii sociale. Mobilitatea socială nu era deloc dorită de boierimea moldavă, pentru care idealul social era închiderea stărilor, adică, după cum observa Gh. Brătianu, „rostrile politice ale stărilor Moldovei se înțeleg în această vreme cu tendința de a le restrînge la frunțașii Bisericii și ai nobilimii“.

Competiția socială și politică din Moldova secolului al XVII-lea a fost una extrem de dură. În pofida opoziției mării boierimi, alteori cu acordul unor reprezentanți ai acesteia, promovările sociale se produceau totuși. Descifrăm existența acestei practici din intervenția slugii lui Radu Mihnea pe lângă boieri: „vădzân-du-se denafară din rîndul altora, pre hirea omenească, ce ieste pururea silitoare în viață să fie între cei de frunte“.

Dacă îi acordăm credit lui Ion Neculce, intuiția lui Miron Costin cu privire la consecințele nefaste ale nedoritei ascensiuni a slujitorimii s-a confirmat. Despre Constantin Cantemir, domn între 1685-1693, Ion Neculce ne spune că „au fost de oameni proști de la ținutul Fălciului [...] s-au dus în Țara Leșască de au slujit

la oaste, până au agiunsu de au fostu rohmistru [...] viindu aicea în țară, în Moldova și slujindu bine, l-au pus căpitan mare [...] semne multe avea pe trup de la războaie [...] de pe cîndu fusese slujitoriu în Țara Leșască“. Ironie a destinului său tragic, Miron Costin avea să-și sfârșească viața din ordinul lui Constantin Cantemir, un fost slujitor ajuns domn, și ca urmare a executării poruncii domnești de către un căpitan de slujitori, Macrei.

Pentru o imagine echilibrată a slujitorilor secolului al XVII-lea, trebuie să precizăm însă că și decăderea socială putea să fie frecventă. Gh. Brătianu vedea principala cauză a acestui proces în presiunea fiscală ce caracterizează această perioadă și care avea să-și exercite „în-rîurirea apăsătoare asupra alcătuirii tradiționale a categoriilor sociale“. Invocînd pasajul în care Miron Cos-

tin relatea înlesnirile aduse curtenilor de Miron Barnovschi („Făcusa Barnovschi vodă mare volnicie curții, să dea numai la biru, o dată într-un an. Și oricine den curteni de nevoie au răsăritu de la ocina sa, ori la satu boierescu, ori la sat domnescu, pre toți i-au adus la breslele sale și la locul său“), istoricul menționat conchidea că „era deci și în Moldova același fenomen de fugă în fața unei constrîngeri fiscale prea mari“.

O prezență din ce în ce mai importantă pe scena politică a Moldovei secolului al XVII-lea, categoria slujitorilor era percepută de reprezentanții mării boierimi ca un competitor periculos. Observator atent al vieții sociale din Moldova timpului său, Miron Costin și-a demonstrat, și sub acest aspect, pătrunzătoarea putere de analiză a fenomenelor contemporane. ■

Știința în cuvinte potrivite
 cu Corina Negrea și Dan Manolache
 luni-vineri de la 13.15

Radio România Cultural
 cultural.srr.ro

totuși peste 200 de zboruri de aprovizionare. Misiunile au fost realizate de avioanele Royal Air Force, South African Air Force și Polish Air Force (aflată sub autoritate britanică), care, zburând la joasă înălțime, trebuia să facă față și lungilor distanțe de la bazele din Italia (în special, Bari și Brindisi) până în spațiul polonez. În total, se consideră că au fost astfel livrate peste 100 de tone de ajutoare. Mai târziu, când s-a obținut permisiunea sovieticilor, și forțele aeriene americane au trimis o masivă misiune aeriană de aprovizionare.

După cum au consemnat mai târziu istoricii, în aceeași lună august 1944, Stalin l-ar fi făcut să înțeleagă pe Churchill că, odată ce a aflat de acel proiect „crud și oribil” al unei revolte care va costa enorm populația orașului, a decis să se „țină departe de aventura varșoviană”. Iar, odată încheiată insurecția, ar fi adăugat, sec, că dezastrul nu ar fi fost atât de mare, dacă șefii insurgenților l-ar fi contactat înainte de a se lansa într-o asemenea păguboasă experiență.

Generalul Tadeusz Komorowski (Bor, în dreapta) și adjunctul său, Tadeusz Pelczynski

4. Cifrele unui dezastru național sau ale unei tragice lupte pentru supraviețuire?

La 2 octombrie 1944, conflictul ce durase 63 de zile a luat sfârșit. Reprezentanții Statului Major al *Armiei Krajova* au semnat actul de capitulare. Generalul Komorowski, alături de alți comandanți ai insurgenților, au fost făcuți prizonieri. Germanii au cerut ca toată populația civilă să fie evacuată.

Între 50-60.000 de bărbați și femei au fost deportați și trimiși în lagărele de concentrare, precum Auschwitz, Gross Rosen, Ravensbrück, Maut-

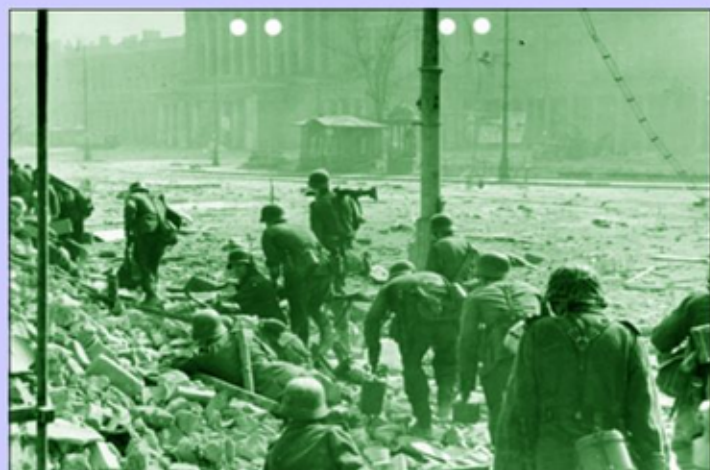
hausen. Alte aproximativ 150.000 de persoane au fost condamnate la muncă forțată și au luat drumul Germaniei naziste. Restul populației, în principal bătrâni, bolnavi, femei și copii – a fost dispersată în regiunea altor orașe, precum Cracovia sau Kielce.

În timpul insurecției, 17.000 soldați germani au fost uciși, iar 9.000 răniți. În cealaltă tabără, pierderile s-au ridicat la 40.000 morți și răniți în rândul insurgenților, la care s-au adăugat 180.000 civili. Orașul Varșovia, serios lovit deja

de atacurile din septembrie 1939, a fost distrus în proporție de 85%. Explicația: simbol al rezistenței împotriva celui de-al Treilea Reich, în ochii naziștilor, a trebuit să fie ras de pe fața pământului. Conform declarațiilor guvernatorului general al Poloniei, Hans Frank (1939-1945): „Insurecția s-a născut din nebunia unor criminali, din teama lor ca Varșovia să nu fie cucerită de bolșevici și ca spiritul polonez să nu dispară odată pentru totdeauna”.

Dezbaterile cu privire la oportunitatea insurecției din Varșovia din august 1944 durează de mai bine de 60 de ani. Dar, de-abia după 1989, a început să predomine ideea conform căreia revolta ar fi fost inevitabilă și utilă, dar și că sacrificiul național nu a fost în van.

În fond, este vorba despre o mult mai veche temă tipic poloneză, insurecția ca singură cale de câștigare a independenței politice și a suveranității naționale. O scurtă incursiune în istoria ultimelor două secole de istorie o demonstrează de la sine: 1830, așa-numita „Insurecție din noiembrie” (29 noiembrie 1830-octombrie 1831) sau 1863 „Revolta din ianuarie”

Trupe germane prin fața Teatrului Național

din 5 august, contraatacurile germanilor au devenit devastatoare. Bazate pe tactici bine gândite, operațiunile de tăiere a principalelor căi de acces în oraș au fost puse în aplicare în tandem cu execuții sumare în rândul populației civile. Circa 40.000 de persoane și-au găsit astfel sfârșitul, într-o proporție covârșitoare victimele fiind locuitori ai cartierului muncitoresc Wola. Intervenițiile păstrate în Arhiva Comisiei Centrale de Investigare a Crimelor Germane în Polonia au încercat să redea tragismul evenimentelor. Iată ce își amintea unul dintre supraviețuitori: „Între orele 12 și 2 după-amiaza, în 5 august 1944, de la fereastra spitalului din Wola am văzut cum germanii trăgeau afară femei din casa de la nr. 28, de pe strada Plocka. În curtea imobilului le-au omorât cu mitraliera. Aproape în același timp, am zărit în curtea locuinței de la nr. 30, de pe aceeași stradă, cum se agită prin gard mâinile a aproximativ 20 de oameni. După câteva rafale de gloanțe, mâinile au căzut brusc: asistasem la o altă execuție din Wola”.

S-au dat lupte înverșunate pentru fiecare cartier, pentru fiecare colț. Pe strada Wilcza se mai pot vedea și astăzi, pe două case, urme de gloanțe...

Un alt moment de foc s-a consumat la 10 august, când germanii au luat cu asalt Centrul Vechi al Varșoviei, pe care l-au transformat în ruine. În încheștări, au mai pierit 35.000 de partizani și civili.

3. De ce nu au intervenit Aliații în ajutorul polonezilor?

Înainte de declanșarea insurtecției, englezii au comunicat, neoficial, reprezentanților guvernului polonez aflat în exil în capitala britanică faptul

Generalul Antoni Chrusciel

că nu îi vor putea ajuta. După încheierea războiului, Anthony Eden, ministrul Afacerilor Externe (1940-1945), a declarat că ordinul declanșării insurtecției a fost dat de un „comandant polonez”, rezident în Polonia, fără a fi consultat sau prevenit niciun membru al guvernului britanic aliat. Hotărârea poloneză a fost comunicată oficial și sovieticilor, prin intermediul prim-ministrului guvernului în exil, Stanislaw Mikolajczyk (1943-1944), la 31 iulie 1944.

Unii istorici polonezi, precum Jan M. Ciechanowski, consideră însă că englezii nu i-au pus în gardă pe polonezi asupra pericolului declanșării

unei atari insurtecții în Capitală. Mai mult, refuzând acordarea oricărui ajutor și insistând asupra faptului că evenimentele s-au consumat în zona de operații a Armatei Roșii, partea engleză a căutat să își justifice inactivitatea.

Debarcarea din Normandia, din 6 iunie 1944, și cea din Provence, din 15 august 1944, alături de eliberarea țării și restabilirea guvernului provizoriu au captat întreaga atenție a populației franceze, care nu s-a mai preocupat deloc de ceea ce se petrecea în afara granițelor și, mai ales, în îndepărtata Varșovie.

În 1944, soarta Poloniei depindea deci, în cea mai mare parte, de Uniunea Sovietică. Iar Stalin deja își conturase prioritățile în zonă: o Varșovie devastată și în genunchi ar fi fost mai ușor de comunizat.

În jurul datei de 10 septembrie, forțele sovietice au ajuns la periferia Varșoviei, cartierul Praga, dar nu au intervenit. Au așteptat ca nemții să-i zdrobească pe polonezi. Nici măcar nu le-au permis Aliaților să le folosească bazele pentru avioanele ce ar fi adus ajutoare (alimente și muniție). Cu toate că nu a primit culoar aerian din partea sovietică, Winston Churchill a trimis

Militari din Armata Țării

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

A fost o vară caniculară, cum anticipaseră meteorologii. Aflăm, din Scântea, și de unde vine cuvântul caniculă: își are originea în constelația Câinelui, ce apare pe bolta cerului odată cu începutul marilor călduri. Un curent de aer dinspre Marea Nordului a adus o ameliorare a vremii din punct de vedere termic, dar și ploi. La 17 august, toată lumea se întreba: va mai ține mult canicula? Ieri au fost 40° C la umbră și 65° C la soare, recordul ultimilor șapte-opt ani în Capitală. Dar canicula se apropie de sfârșit. Ca și vara.

În noaptea de 6-7 iulie a avut loc o eclipsă parțială de lună. Numeroși bucureșteni au urmărit-o prin lunetele de la Observatorul Astronomic din București. A fost singurul eveniment astronomic mai important.

Căldură mare, te duci la ștrand!; la Floreasca I, de exemplu. Dacă vrei să rezervi o cabină, ai nevoie de trei bilete și o fisă. Un bilet pentru intrare, altul pentru garanție (pentru ce garanție?), al treilea pentru cabină și fisa în același scop. Dacă pierzi biletul de garanție, nu mai primești contravaloarea achitată pentru el; dacă pierzi fisa sau biletul de cabină, pățești același lucru. Dacă mergi cu prietenii sau cu familia, trebuie să aduci o sacoșă în care să cari biletele și fisele. Plus grija să nu pierzi vreunul. Halal relaxare!

Sau poți merge la cofetărie, să mănânci o înghețată. În localul de pe Bd. Magheru nr. 26, Trustul local de cofetărie și răco-ritoare 1 va deschide săptămâna viitoare o unitate unică în Capitală, specializată în înghețată. Se va numi „Casata”. Zilnic vor fi oferite 15-20 sortimente de înghețată. Pe lângă rețetele cunoscute, se va găsi înghețată de cafea albă, cu alune, cu ananas, profiterol cu înghețată, casată și *parfait* simple și glasate în ciocolată.

Ce poți să mai faci în timpul liber? Să te duci la cinema (dacă reziști la căldura din sală) și să vezi la „Patria” filmul *Lafayette*, în a cărui distribuție figurau: Liselotte Pulver, Orson Welles, Vittorio de Sica. Era o schimbare față de nenumăratele filme sovietice sau din țările frățești, cu tematică adecvată „timpurilor noi.” Sau poți să stai acasă și te uiți la televizor. Într-o duminică seara, la TV, se difuzează o comedie despre doi studenți aflați în practică, criticată și de *Scântea*. „Această așa-zis comedie are un caracter de-a dreptul jignitor la adresa studenților. Iar dacă a existat vreo intenție satirică – aceasta nu s-a prea observat în spectacol”, care s-a rezumat la prezentarea ofurilor unor chiulangii. Regretabil că actori prețuiți au acceptat să fie distribuiți într-un asemenea spectacol”. La Teatrul de Comedie se joacă piesa *Umbra*, de Ev. Svarț, autor sovietic. După un basm de Andersen, într-o țară dictatorială, se pune la cale asasinarea Învăță-tului. Iurie Darie „realizează poate cel mai frumos rol al său”. Gheorghe Dinică dă viață rolului Umbrei „de-a dreptul uluitor”. Prințesa capricioasă și infantilă este interpreta-tă de Sanda Toma. Dumitru Rucăreanu îl interpretează pe verosul gazetar oficial al Cărții. Din păcate, scrie croni-

Imagine de la adunarea festivă cu prilejul zilei de 23 August, pe atunci sărbătoarea națională a României.

În primul rând, de la stânga la dreapta:

Gheorghe Gheorghiu-Dej, Dolores Ibarruri, lidera partidului comunist din Spania, Ion Gheorghe Maurer, Emil Bodnăraș

(1861-1864), ambele împotriva opresiunii Rusiei țariste.

În ciuda distrugerilor pe care le-a suferit Varșovia, guvernul pro-sovietic ce a fost instaurat a hotărât să o păstreze drept capitală. Reconstrucția orașului a mobilizat, din nou, întreaga populație. Și, astfel, Varșovia

a devenit simbolul eroismului, al martiriului, al vitalității și voinței de luptă pentru eliberare națională. Mai mult, anii războiului le-au rămas polonezilor ca un memento al dezamăgirilor și trădărilor, dovedindu-le, încă o dată, că, în istorie, nu pot conta decât pe forțele proprii.

În cei peste 20 de ani de la prăbușirea comunismului în spațiul est-central european, prin strădania unor istorici sau institute naționale, documente altădată secrete, în special din

arhivele sovietice, au fost scoase la lumină. Cu prilejul comemorărilor din ultimii ani ale evenimentelor din Varșovia lui august 1944, specialiști ai Institutului Memoriei Naționale din Polonia, alături de responsabili ai arhivelor speciale ruse au publicat o serie de volume dedicate Insurecției, documente declassificate, mai ales procese-verbale ale interogatoriilor luate în sediul NKVD-ului din Lubianka atât unor conducători sau simpli combatanți din tabăra insurgenților, cât și

Predarea insurgenților

unor oficiali germani care s-au ocupat cu înăbușirea revoltei.

Unele dintre cele mai interesante documente (publicate în 2007) îi vizează pe generalul Rainer Stahel (1892-1955), comandantul trupelor germane în august 1944, și pe unii militari din brigada SS R.O.N.A. (cunoscută și sub denumirea de Brigada Kaminski, după numele conducătorului, Bronislav Kaminski, 1899-1944), formată prin 1941, din ruși trecuți în tabăra

germană. Conform declarațiilor specialiștilor, mărturiile strânse cu acel prilej au

șeste în clădirea veche, construită între 1904 și 1908, o fostă centrală electrică, de pe strada Grzybowska colț cu Przyokopowa, situată nu departe de Orașul vechi, poate vedea peste 800 de exponate și 1.500 de fotografii de epocă. Participă astfel la una dintre cele mai realiste reconstituiri istorice: pe fundal, zgomotele de raiduri aeriene, jocuri de lumini, un avion în mărime naturală... S-a amenajat chiar și un coridor special, ca un canal, deoarece legăturile dintre cartiere se făceau mai ales prin intermediul acestora, unde predomină întunericul, dar și zgomotele unei artere intens circulate. Într-un parc alăturat, s-a ridicat un Zid al Memoriei, lung de 156 de metri, pe

care au fost înscrise numele a aproximativ 10.000 dintre eroii din August 1944. În centrul construcției, un clopot uriaș, de 230 kg, botezat *Monter*, este un omagiu adus generalului Antoni Chrusciel. ■

O aripă a Bank Polski, păstrată cu urmele distrugerilor din 1944, și monumentul ridicat în memoria eroilor insurecției din Varșovia

Și o relatare emoționantă, despre un gest plin de umanism. Luni, 29 iulie, seara, pe Bulevardul 1 Mai (azi Ion Mihalache), după ora 20.00, gonia un autobuz de pe linia 34, fără să oprească în stații. Ajuns în fața spitalului „Vasile Roaită”, oprește, se dau jos o femeie cu o fetiță în brațe și câțiva pasageri. Restul așteaptă în autobuz. După câteva minute, femeia revine în fugă, cu copilul tot în brațe, urmată de pasagerii care coborăseră. Mașina își reia cursa, de data asta către stația centrală de Salvare, pe strada Dr. Felix. Abia acolo femeia și copilul rămân și autobuzul își reia traseul normal. Ce se întâmplase? La capătul din Piața Chibrit al liniei 34 a sosit o mamă disperată. Fetița ei înghițise câteva pastile de șoricioaică. Taxiuri nu se găseau, așa că șoferul autobuzului îi întreabă pe pasageri dacă sunt de acord să nu oprească în stații, până la spital. Toată lumea acceptă. La „Vasile Roaită” însă fetița nu este primită, așa că drumul continuă până la stația de Salvare. De la capătul liniei 34, un medic radiolog, aflat în autobuz, îi dăduse primul ajutor. De la stația de Salvare este dusă de urgență la spitalul „Grigore Alexandrescu”. În final va fi salvată. Autorul articolului nu își pune nicio secundă întrebarea de ce mama nu a chemat Salvarea și, mai ales, de ce camera de gardă de la „Vasile Roaită” a trimis-o mai departe cu autobuzul. Bine că a scăpat cu viață fetița. Oare ce o mai face? Mai ține minte întâmplarea?

Din 5 august, Întreprinderea de Transport București (I.T.B.) introduce un nou sistem de de-servire cu autoturisme: închirierea lor pentru opt ore în interiorul orașului și 24 ore în afara lui. Pentru cele opt ore taxa este de 60 lei plus 1 leu pentru fiecare km parcurs; pentru 24 ore 108 lei plus 1 leu de fiecare km parcurs. Costul benzinei este suportat de client.

Din 15 iulie luseră ființă curse de taximetre către Litoral. Pasagerii erau luați de la domiciliu.

Prețul unui loc este de 125 lei, cu dreptul de a transporta și două valize de 25 kg. Înscrierile se fac cu cel puțin 24 ore înainte de data plecării.

La 23 iulie s-a deschis șantierul pentru modernizarea Soselei București-Ploiești. În prima etapă se va lucra pe tronsonul Piața Scânteii-fântâna arteziană din fața Gării Băneasa. Pavajul va rămâne tot din piatră cioplită.

La 23 august apărea o nouă publicație, săptămânalul *Viața economică*, editată de Societatea de Științe Economice din România.

Duminică, 7 iulie, s-a organizat un concurs popular de motociclism de rezistență și regularitate, al cărui start trebuia să se dea din Piața Scânteii (a Presei Libere, azi). S-a pregătit traseul: București – Câmpina – Doftana, cupe, s-au anunțat organele de mișcare, au fost desemnați 15 arbitri, s-au adus un camion și un autoturism pentru transportul materialelor. Un singur lucru a fost uitat: înscrierea concurenților. Cineva de la clubul „Olimpia”, co-organizator, a uitat să facă acest lucru. La ora 7 dimineața erau prezenți doar șapte motocicliști. În final, cei patru concurenți și 15 arbitri, cu familiile lor, s-au urcat în autocamion și au plecat într-o excursie pe traseul anunțat.

Duminică, 25 august, începe noua ediție a campionatului de fotbal, Categoria A. În perioada verii s-au făcut transferuri de jucători, potrivit reglementării care prevedea că fiecare echipă poate legitima cel mult trei jucători.

Între 11-14 august ne-au vizitat țara Earl Warren, președintele Curții Supreme a S.U.A., cu soția, doamna Eugen Meyer cu fiica, Katharine Graham, coproprietare ale ziarului *Washington Post*, Drew Pearson cu soția, ziarist. I-au primit Gheorghe Gheorghiu-Dej și Ion Gheorghe Maurer, la 14 august.

În încheiere, o știre „de sezon”: La agenția din Calea Victoriei 100 se pot reține locuri pentru Revelion în străinătate. ■

Leopoldina Bălanuță, interpreta unei ingineri care, alături de un ofițer de Securitate, interpretat de Victor Rebengiuc, dejuca, în filmul Pisica de mare, o acțiune a spionajului imperialist

carul, Amza Pellea „s-a lăsat prea ușor convins de regizor că dincolo de succulenta aparițiilor sale comice, o doză de «găselnițe» pot da o culoare mai tare unui personaj ce nu trebuia deloc supralicitat”. În roluri mai mici apar Ștefan Tapalagă și Damian Crâșmaru.

Tot Scânteia semnala o problemă cu care se confruntau bucureștenii din urmă cu jumătate de secol. În București ar exista trei stații de taxicamioane: în piețele Obor, 1848 și 1 Mai. În total sunt 30 de camioane. Prea puțin și de câte ori te duci acolo nu le găsești. La Obor, în fața biroului, își desfășoară activitatea Gheorghe Docan. El se oferă să asigure solicitantului tot: mașină, echipă de oameni. De fapt, stațiile despre care relatase șeful serviciului „Întreprinderi comunale” din Sfatul popular al Capitalei, s-au desființat de un an de zile și mai există doar două camioane, ce pot fi găsite în str. Berzei nr. 18.

România liberă reproduce un dialog (imaginar?) surprins într-un cartier bucureștean. „La centrul de răcoritoare din Șoseaua Bercei nr. 65 din Capitală, un cetățean s-a oprit în căutarea prozaicului remediu împotriva caniculei.

- Un pahar cu sifon.
- Imediat.

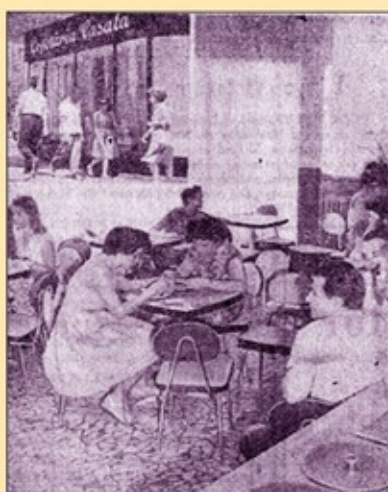
După ce este servit, consumatorul remarcă cu umor:

- Ați greșit robinetul. Eu v-am cerut sifon, nu apă chioară...
- Păi e sifon, fără îndoială!
- E fără îndoială, dar și fără... acid.

În timpul acestei controverse, tocmai s-au apropiat câțiva cetățeni din cartier.

- Să vedem despre ce este vorba.
- Păi, ce vă interesează?
- Cum să nu ne intereseze, dacă suntem echipa de control obștesc.

Și după ce Gh. Nădiță, conducătorul echipei de control obștesc, arată delegația, începe verificarea capriciosului aparat de sifon. Constatarea e simplă. Apa-

Noua cofetărie „Casata”

cinematografului „Patria”, un mare magazin de confecții. Este cel mai mare și mai modern din țară. Are scări largi din marmură neagră, cu balustrade din lemn și sticlex de aceeași culoare, coloane din aluminiu eloxat. Numele lui era „Eva”.

Intr-o zi de arșiță în București se consumă 450.000 metri cubi de apă. Mai sunt necesare măsuri pentru ridicarea presiunii apei în unele cartiere. Mulți lasă robinetele să curgă mai mult, sperând că astfel va curge o apă mai rece. În zona de sud a Capitalei, apa de la robinet este într-adevăr mai rece, pentru că provine din puțurile subterane de la Bragadiru: are 15° C în zilele calde. Apă mai rece se poate bea și în Piața Romană sau în Floreasca, din același motiv. Dar 80% din apa consumată în București provine din surse de suprafață, deci nu lăsați robinetul deschis, pentru că va fi la fel de caldă.

Dudul din strada Batiștei, între Praporgescu și Al. Sahia, este cel mai bătrân din București. A fost martorul evenimentelor din ultimele două veacuri, iar în urmă cu 100 ani l-a pictat Szathmari într-o acuarelă. La sfârșitul lunii iulie o furtună a rupt o parte din trunchi.

Bulevardul 6 Martie (azi Elisabeta) devine, între orele 22.00-24.00, o adevărată pistă pe care zeci și zeci de motocicliști aleargă în sus și în jos, ca într-o veritabilă întrecere. În timp, a sporit numărul bulevardelor din Capitală și puterea motoarelor.

Un milițian și „borcanul” lui

DOMNI MOLDOVENI

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Primul

domn al Moldovei, ce a domnit între 1363 și 1367 – A ieși (pop.). 2) Petru..., care a domnit în principat între 1527 și 1538 – Mihai..., domn al Moldovei între 1793 și 1795. 3) Fiică a domnului Petru Rareș, căsătorită cu Vlad Înecatul – General rus, care a guvernat în Moldova între 1828 și 1829. 4) ... Ghica, domn între 1753 și 1756 – Dublu (prefix). 5) Civilizie ce s-a dezvoltat în Peru și Bolivia – Dânsa. 6) Boier muntean, trimis de Basarab Țepeluș ca sol, la brașoveni – Petru Cercel – Nicolae Alexandru. 7) Constantin Neagoe – Împodobit de Crăciun. 8) Gheorghe..., care a domnit între 1658 și 1659 – și Gheorghe..., între 1668 și 1671. 9) Eugen Elenescu – ... Ruset,

un alt domn care a domnit între 1675 și 1678. 10) Petru..., domnitor între 1451 - 1452; 1454 - 1455 și 1455 - 1457 – Manole Giani..., domn între 1788 și 1789, în Moldova.

VERTICAL: 1) Brahman – Personificarea Pământului, în mitologia greacă. 2) Vornic, de pe timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432) – Figură la gimnastică. 3) Gașpar..., domn în Moldova, în perioada 1619 – 1620. 4) Unde! – Localitate în Olanda – Cam. (pop.) 5) Levănțică (reg.) – Dregătoria lui Sandu Sturdza care, împreună cu Constantin Costache, a fost caimacam în Moldova anulul 1726. 6) Lună a anului 1595, când a început domnia lui Ștefan Răzvan, care a domnit până în august același an (presc.) – Teodor Ruset 7) „Decalare zecimală” (inform.) – Dar. 8) Lună a anului 1606, când a început domnia lui Simion Movilă (1606 – 1607) – Localitate în Scoția. 9) Cel mai cunoscut domn al Moldovei (1457 – 1504) – Companie (abr.). 10) Lună a anului 1633 când a fost pus în scaunul Moldovei Moise Movilă, mazilit în anul următor (pop.) (trans.) – Taxă la numirea într-o funcție (inv.).

Dicționar: DIFI, NEAG, ENG, SHD, DUNS.

Laurian BUTURE

**Radio
România
București fm**

[98,3 FM]

SITUAȚIA EMIGRAȚIEI ROMÂNE

Iată noi pagini din ampla analiză a situației refugiaților români după cel de Al Doilea Război Mondial, intitulată Raport asupra aspectului actual al emigrației și asistenței refugiaților români, document păstrat dactilografiat în limba română, în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Am început publicarea textului în Magazin istoric, nr. 5/2012, și adresăm obișnuitele mulțumiri doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru această posibilitate.

In aceste condițiuni, s-a pus în mod acut problema asistenței materiale a refugiaților români. La început, în anii 1946-1947, autoritățile turcești i-au adăpostit pe refugiații români într-un cămin propriu numit Casa Refugiaților (*gocmen evi*). Acolo primeau, în afară de locuința gratuită, alocația de hrană de 2 și jumătate de lire turcești (cam 75 cenți). Capacitatea acestui cămin era de circa 40-50 persoane și acolo erau găzduiți și refugiații turci musulmani din Balcani. Înmulțindu-se numărul refugiaților români (cei veniți mai de mult negăsind de lucru nu părăseau căminul), acesta a devenit neîncăpător. Apoi, imobilul fiind necesar pentru alt scop, autoritățile turcești au desființat Casa Refugiaților și din toamna 1947 refugiații români sosiți în Turcia nu au mai găsit niciun sprijin material oficial.

De obicei, refugiații sunt găzduiți numai pe timpul celor trei zile cât durează cercetările polițienești. După aceea sunt lăsați liberi, urmând să-și găsească singuri mijloacele de trai. S-a făcut o excepție cu un număr de ofițeri români, cari, declarându-și calitatea lor, au fost internați la Yozgat, în Anatolia, într-un regim de domiciliu forțat. Aceștia au primit pe timpul internării lor, de circa un an, cinci lire turcești pentru întreținere de la autoritățile turcești. Cei cari au obținut viza pentru alte țări au fost lăsați imediat să plece. Din noiembrie 1948, tuturor ofițerilor români li s-a permis să se stabilească la Istanbul, în vederea intervențiilor pentru obținerea vizelor de intrare în alte țări.

În lipsa unor ajutoare oficiale, ajutorarea refugiaților români în Turcia a rămas în sarcina

Comitetului de Asistență al Refugiaților Români din Turcia, care funcționează la Istanbul, sub președinția d-lui profesor Aurel Decei. Mijloacele acestui comitet au fost foarte reduse, așa că, de cele mai multe ori ajutoarele au fost date de însăși refugiații, foști oficiali români sau demisionați, constituiți în refugiați; sau au fost obținute prin colecte făcute printre cunoscuții și prietenii României din Turcia. Astfel, Comitetul nu a primit niciun fond de nicăieri, deci nu a putut înjgheba o acțiune continuă de ajutorare a refugiaților. El a solicitat puținele ajutoare pomenite mai sus atunci când s-a simțit nevoia. Comitetul face legătura cu autoritățile turcești ori de câte ori este vorba de vreun interes al refugiaților români, de orice natură ar fi el, și de asemenea ține legătura cu diferitele cercuri și autorități străine din Turcia.

Au mai fost acordate unele ajutoare de către Comitetul de Asistență al Românilor obținute prin reprezentantul său în Turcia, dl. Matei Ghica-Cantacuzino. Tot pe aceiași cale s-au mai obținut de la Crucea Roșie suedeză câteva efecte personale care au fost distribuite corect refugiaților lipsiți de mijloace.

Comitetul de asistență a Refugiaților Români în Turcia a încercat apoi, fără succes, să obțină ajutoare de la organizațiile Y.M.C.A. (Young Men Christian Association [Organizația tinerilor creștini]) și prin aceasta de la Church World Service [Servicul Mondial al Bisericii].

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) ● **L. Blaga** Keeper of the national being, the village traverses the times ● **E. Simion** Which are the pillars of strength of the Romanian identity (II) ● **M. Cazacu** A participant to the aborted military coup against the Russians, November 1944–March 1945 I knew: Ion V. Georgescu ● **M. Moșneagu** New testimonies upon the sinking of „Moskva“ destroyer off Constanta port, June 1941 ● **G. Damian** How failed our cooperation with the British armament industry in the interwar period ● **G. Roșu** Celebrations and traditions concerning August 1st ● **A.-L. Chiș** The story of the Union Market from Cluj, told in images ● **A. Patelakis** Greek refugees at Florica ● **C. Vasilescu** A judicial farce: the Mountain Corps officers plot against the „democratic regime“ ● **G. Filitti** Letters from former days: correspondence of communist leaders ● **F. Banu** Special currency operations of the Securitate (II) ● **D.D. Iacob** Boyards' children at the boarding school ● **M. Sala** Money from the Slav world ● **V. Avram, Al. Armă** August 1st 1943. Unknown American and Romanian documents on Ploiesti bombing (II) ● **L. Vasile** Air defence at Ploiesti; measures taken by the authorities and the attitude of the inhabitants ● **N. Manea** Social ascent of the servants and the reaction of the boyars in the 17th century (II) ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXL). The situation of the Romanian exile

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● **Л. Блага** Как деревня проходила веки, сохраняя национальную суть ● **Е. Симион** Столбы стойкости нашей идентичности (II) ● **М. Казаку** И.В. Джеорджеску, участник в попытке антисоветского военного заговора ноября 1944–марта 1945; я был с ним знаком ● **М. Мошнягу** Потопление эсминца «Москва» в июне 1941 в Констанце. Новые свидетельства ● **Дж. Дамиан** Почему нам не удалось сотрудничать с британской оборонной промышленностью в межвоенный период ● **Дж. Рошу** Жили-были. Августовские народные праздники и обычаи ● **А.-Л. Киш** Фотоистория Площади «Унири» в Клуже ● **А. Пателакис** Греческие беглецы в румынском селе Флорика ● **К. Василеску** Заговор горных стрелков против народно-демократического режима. Правовой фарс ● **Дж. Филиити** Письма былых времён. Переписка коммунистических лидеров ● **Ф. Бану** Специальные валютные операции Секуритате (II) ● **Д.Д. Якоб** Благородные пансионы в 19 в. ● **М. Сала** Слова славянского происхождения ● **В. Аврам, Ал. Армэ** 1 августа 1943. Неизвестные американские и румынские документы о бомбардировке города Плойешть (II) ● **Л. Василе** ПВО города Плойешть – мероприятия властей и отношение жителей ● **Н. Маня** Социальный подъём чиновников и боярский ответ в 17 в. (II) ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Румынские документы в Гуверском Институте (CXL). Положение румынской эмиграции

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 5,50

DIALOG CU CITITORII

RECTIFICARE

Domnul CONSTANTIN VĂCĂREANU, din Brașov, se numără printre cititorii fideli ai revistei, după cum ne mărturisește: „Mă număr (cu mândrie) printre cititorii fideli ai revistei *Magazin istoric* pe care o așteptăm cu bucurie în fiecare lună și pentru care nu ne vom pierde interesul, atâta vreme cât vă veți păstra stilul, seriozitatea și profesionalismul în alegerea și tratarea subiectelor. Deosebit de inspirată a fost prezentarea și în acest an, în nr. 6 (555) din iunie 2013 a celei de-a XXI-a ediție a Simpozionului anual de istorie și civilizație bancară *Cristian Popișteanu*, cu tema *Aurul în istoria Băncilor Centrale*. Articole excelente, cu informații interesante, unele inedite (sau pe care nu le-am găsit nicăieri până acum), semnate de autori cu greutate în domeniu, care au avut darul să ne lămurească asupra unor aspecte privind tema simpozionului”.

Domnia sa atrage atenția asupra unei inadvertențe prezente în paginile revistei din numărul 6/2013: „În

articolul *Emisiunile monetare din aur ale Băncii Naționale* al d-lui Ciornei se afirmă, la începutul acestuia (pag. 106), că emisiunile B.N.R. de monede, medalii și replici din 1868 și până în aprilie 2013 totalizează 14.236.670 grame de aur fin.

În același articol însă, autorul face afirmația, la pag. 107 că emisiunile din aur, în cadrul programelor numismatice ale B.N.R. din anul 1998 și până în aprilie 2013 încorporează 651.885 kg de aur fin.

Este în mod clar vorba de o eroare și cred că cifra de 651.885 kg este greșită, având în vedere și afirmația că rezervele confirmate de aur ale României sunt de 678 de tone, exprimată de prof.dr. Emil Constantinescu la pag. 83 în articolul *Apele noastre aur poartă*, din același număr al revistei. „**Ne bucură aprecierile pozitive asupra comunicărilor simpozionului și vă mulțumim pentru atenția cu care parcurgeți paginile revistei.** Într-adevăr, la colțonare s-a strecurat greșeala semnalată de cititorul nostru.

IONEL I.C. BRĂȚIANU LA ORHEI

Domnul VALENTIN GOLUB, din Orhei, Republica Moldova șterge colbul de pe *cronice bătrâne* și ne cere ajutorul: „În numărul din iunie 1992 al revistei au fost tipărite câteva imagini inedite despre vizita întreprinsă de prim-ministrul al României, Ionel I.C. Brătianu în Basarabia, la începutul lunii martie 1924, inclusiv la Orhei (fotografia din mijlocul ultimei planșe). În prezent cu strâng materiale necesare pentru monografia *Orașul Orhei. Mărturii documentare*. Un capitol aparte va oglindi perioada aflării Basarabiei în cadrul României întregite. Îmi doresc ca și fotografia despre vizita lui Ionel I.C. Brătianu la Orhei să fie inclusă în viitoarea monografie. De aceea, dacă e posibil, vă rog să executați o copie a fotografiei după original, mai calitativ decât cea din revistă.” **Lansăm și un apel către cititorii revistei, care se află în posesia altor fotografii sau documente care i-ar putea fi de folos domnului VALENTIN GOLUB, să îi vină în ajutor.**

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 287, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

...
 ...
 ...